E
3 spL

652

1.1.1967. 5.45 AM. ഒരു പുതുവർഷത്തുടക്കം. ഈശ്വരാ! സ്വാമീ! നിന്റെ പാദങ്ങളിൽ! ഗണപതീ! ഗുരുവായൂരപ്പാ! ഭഗവതീ! ദേവീ! അമ്മേ! ചെറുപ്പത്തിൽ പഠിച്ച പദ്യങ്ങൾ! അച്ഛാ! അമ്മേ! എന്റെ ഗുരുനാഥൻ! ശ്രീ പാണ്ഡുരംഗസ്വാമീ! ഗുരുവായൂരപ്പാ! ദൈവത്തെ! കടുത്തുരുത്തിലപ്പാ! ഹരിവരാസനമേ! അരവണപ്രിയനേ! ദുഃഖനിവാരകനേ! ശിവശിവ! ഹരഹര! കൈലാസനാഥാ! മഹാദേവാ! ശിവപാർവതി! ഹരിഓം! ചൈതന്യമേ! ദിവ്യജ്യോതീ! ഈശ്വരനെ! നിന്റെ കൃപയുണ്ടാകണമേ! നിന്റെ കൃപയുണ്ടായിട്ടാണ് ഇന്നുവരെ ഞാൻ ജീവിച്ചത്. ഇനിയും ഞാൻ ജീവിക്കുന്നത് നിന്റെ കൃപകൊണ്ടാണ്. എന്റെ ഈശ്വരനെ! എന്റെ ഗുരുനാഥനെ! എന്റെ ഗുരുവായൂരപ്പനെ! എന്റെ കടുത്തുരുത്തിലപ്പനെ! എന്റെ ഭഗവതിയെ! എന്റെ ദേവിയെ! എന്റെ അമ്മയെ! എന്റെ അച്ഛ

Digitized by Boroma Sahitya Akhadmi

Digitized by Bharata Sahitya Akademi

ಶ್ರೀಧರ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಕಾಲಕೊಂಡ. ಅವರು ಬಿ.ಎ.ಎಲ್.ಬಿ. ಪದವೀಧರರು. ಪೊಲೀಸ್ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸಬ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಕೆಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮೊದಲ ಕಾದಂಬರಿ 'ಕಾಲಕೂಟ' ೧೯೬೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅವರ ಇತರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ: 'ಕಾಲಪಾಶ', 'ಕಾಲಚಕ್ರ', 'ಕಾಲಪುರುಷ', 'ಕಾಲಾಂತಕ', 'ಕಾಲಾಗ್ನಿ', 'ಕಾಲಾತೀತ', 'ಕಾಲಾಯ ತಸ್ಮೈ ನಮಃ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮಃ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋ ನಮಃ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ', 'ಕಾಲಾಯ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ

Digitized by Barisal Sahitya Akademi

ভোরবেলা। ঐ মেয়েটি কোথায় চলেছে কেউ জানে না। সে একা। তার
পিছনে কেউ নেই। সে যেন কিছু ফেলে গেছে। সে ফিরবে না। সে
বেরিয়েছে একটি অজানা পথের সন্ধানে। সে পথের শেষে কি আছে
সে জানে না। সে শুধু জানে তাকে চলতে হবে। ক্লান্তি নেই, ভয়
নেই। সে একা। তার সঙ্গে কেউ নেই। সে একাই চলবে।

৭.১.১৯৫৭. ৫ পৌষ। বুধবার। সকালে বৃষ্টি হয়েছে। ঠাণ্ডা পড়েছে।
লেপ গায়ে দিয়ে শুয়ে আছি। উঠতে ইচ্ছে করছে না। কিন্তু উঠতে
হবে। আজ অনেক কাজ। চিঠি লিখতে হবে। বাজার করতে হবে।
আর একটা কবিতা লিখতে হবে। কবিতাটা অনেকদিন ধরে মাথায়
ঘুরছে। কিন্তু লিখতে পারছি না। শব্দগুলো খুঁজে পাচ্ছি না।
ভাবছি। ভাবতে ভাবতে ঘুমিয়ে পড়ছি। আবার জেগে উঠছি।
আবার ভাবছি। এই করে দিন কাটছে। কবিতা লেখা হচ্ছে না।
কবিতা লেখা কি এতই কঠিন? কিংবা আমি কি কবিতা লেখার
যোগ্য নই? এই প্রশ্নটা মাঝে মাঝে মনে আসে। তখন খুব
খারাপ লাগে। মনে হয় জীবনটা বৃথা গেল। কিন্তু আবার মনে
হয় এখনো সময় আছে। চেষ্টা করলে হয়তো পারব। হয়তো
একদিন ভালো কবিতা লিখতে পারব। সেই আশাতেই বেঁচে
আছি। সেই আশাতেই বেঁচে থাকব।

১১.৩.১৯৫৭. ১৫ ফাল্গুন। সোমবার। সারাদিন মেঘলা ছিল। বিকেলে
টিপটিপ বৃষ্টি পড়ল। সন্ধ্যেবেলা বৃষ্টি থামল। আমি তখন ছাদে
ছিলাম। একা। চারদিকে কেউ নেই। শুধু আমি আর আকাশ।
আর বৃষ্টি। বৃষ্টির শব্দ শুনতে শুনতে মনে হচ্ছিল, আমি যেন
অন্য কোথাও আছি। অন্য কোনো জীবনে। অন্য কোনো
পৃথিবীতে। এই পৃথিবী আমার নয়। এই জীবন আমার নয়।
এই আমি আমার নয়। আমি যেন অন্য কেউ। অন্য কোনো
নামে। অন্য কোনো পরিচয়ে। কিন্তু তা তো নয়। আমি তো
আমিই। সেই একই আমি। একই নাম। একই পরিচয়।
একই জীবন। একই পৃথিবী। একই আকাশ। একই বৃষ্টি।

Digitized by Bonania Sahitya Akademi

ছিলেন। ২ সেপ্টেম্বর ১৯৩০ সালে তিনি পরলোকগমন করেন। তাঁর মৃত্যুর পর তাঁর পুত্র ও কন্যাগণ তাঁর সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন। তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন। তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন।

১২.১.১৯৫৭ তারিখে তিনি পরলোকগমন করেন। তাঁহার মৃত্যুর পর তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন। তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন। তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন।

১১.১.১৯৫৭ তারিখে তিনি পরলোকগমন করেন। তাঁহার মৃত্যুর পর তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন। তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন। তাঁহার পুত্র ও কন্যাগণ তাঁহার সম্পত্তি ভাগ করিয়া লইয়াছিলেন।

Digitized by Boral Sahitya Akademi

തങ്കമ്മയുടെ വീട്ടിൽ പോയി കാണണം.

17.1.1967. ഓഫീസ്. ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം ചീഫിന്റെ പേഴ്സണൽ സെക്രട്ടറി ഫോൺ ചെയ്തിരുന്നു. ഡൽഹിയിൽ നിന്നുള്ള ഒരു ഓഫീസർ ഇന്ന് ഓഫീസ് സന്ദർശിക്കുന്നുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓഫീസിൽ വച്ച് ഇന്റർവ്യൂ ഉണ്ടാകുമെന്നും അറിയിച്ചു. വൈകുന്നേരം NGO യെ കുറിച്ചുള്ള ഒരു പൊതുയോഗത്തിൽ പങ്കെടുക്കുവാൻ ഞാൻ ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

ഓഫീസിലുള്ള സുഹൃത്തുക്കളോടെല്ലാം ഇന്റർവ്യൂവിനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഓഫീസിലെ ഏറ്റവും ചെറുപ്പക്കാരിയായ ഓഫീസർ ആണ് ഇന്റർവ്യൂ നടത്തുന്നതെന്നും അവർ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഇന്റർവ്യൂവിന് ഞാൻ തയ്യാറെടുക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചും പറഞ്ഞു. ഇന്റർവ്യൂവിന് ഞാൻ ഒരുങ്ങുന്നതിനെക്കുറിച്ച് ഓഫീസിലുള്ളവർക്കെല്ലാം അറിയാമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇന്റർവ്യൂവിനെക്കുറിച്ച് ഓഫീസിൽ ഒരു ചർച്ചയുണ്ടായി. ഇന്റർവ്യൂവിന് ഞാൻ തയ്യാറെടുക്ക

Digitized by Meenakshi Bhaskaran Academy

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

21.1.1967. [illegible] ഉച്ചയ്ക്ക് [illegible] [illegible] [illegible]

Digitized by Boral Sahitya Akademi

Digitized by Boroma Sahitya Akhadmi

Digitized by Bangiya Sahitya Parishad Akademi

ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು ಸಂಪಾದಕೀಯ ಮತ್ತು ಜಾಹೀರಾತುಗಳ
ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊರುವುದಿಲ್ಲ. ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಲೇಖನಗಳ ವಿಚಾರಗಳು ಲೇಖಕರ ಸ್ವಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.
ಸಂಪಾದಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಅವು ಹೊಣೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪಾದಕೀಯ
ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿ: ೨೭, ೧ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ೪ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ,
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦ ೦೦೩. ದೂರವಾಣಿ: ೩೩೪೫೬೭೮

ಚಂದಾ ದರ

ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. ೬೫. ೬ ತಿಂಗಳ ಚಂದಾ ರೂ. ೩೫.
ಪ್ರತಿ ಸಂಚಿಕೆ ರೂ. ೧.೨೫. ಪೋಸ್ಟೇಜ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕ.
ಚಂದಾ ಹಣವನ್ನು ಮನಿ ಆರ್ಡರ್ ಮೂಲಕ ಕಳುಹಿಸಿ.
ಹೊಸ ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ ಮೊದಲ ಸಂಚಿಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುವುದು.
ಚಂದಾ ಹಣ ಬಂದ ಬಗ್ಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ

Digitized by Bharata Sahitya Akademi

ಅಂಗಡಿಯವರು ಕೊಟ್ಟ ಬಿಲ್ಲಿನ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಕೆಲವು ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಂಗಡಿಯವನು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಲುಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವಾಗಲೇ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಗಡಿಯವನು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಲುಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾದರೆ ಅಂಗಡಿಯವನಿಗೆ ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲ ಕೊಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗಿಂತ ಮೇಲಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನಿಗೆ ಕೈಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನು ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟವನಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಇತಿ ಪಾಠಕರಿಗೆ ಸಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಬಂಧಕಾರರು ಸಾಲ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಅನಾನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

Digitized by Bonani Sahitya Akademi

ঘোষ ও ভট্টাচার্য। ১৯৫৭। ৪৭৮ পৃষ্ঠা। ১৫ টাকা।

ডাক্তার ঘোষ ও ভট্টাচার্য মহাশয়দ্বয় বহুদিন যাবৎ ছাত্রদিগের জন্য পুস্তক রচনা করিতেছেন। তাহাদের রচিত পুস্তকগুলি ছাত্রসমাজে বিশেষ সমাদর লাভ করিয়াছে। আলোচ্য পুস্তকখানিও ছাত্রদিগের বিশেষ উপকারে আসিবে। ইহাতে সহজ ভাষায় ও সুন্দর চিত্রের সাহায্যে শারীরবিদ্যার মূলতত্ত্বগুলি বুঝাইবার চেষ্টা করা হইয়াছে। ছাপা ও বাঁধাই ভাল। মূল্য অধিক নহে।

ডি. এল. রায়। ৬. ৬৯ পৃষ্ঠা। ১৫ টাকা। ভারত ঔষধালয়, ১৪৫ কর্নওয়ালিস স্ট্রীট, কলিকাতা।

ডাক্তার রায় বহুদিন যাবৎ ঔষধ প্রস্তুত করিতেছেন। তাঁহার ঔষধালয় হইতে প্রকাশিত এই পুস্তিকাখানিতে তাঁহার প্রস্তুত ঔষধগুলির বিবরণ দেওয়া হইয়াছে। ঔষধগুলি যে ভাল তাহার প্রমাণ পুস্তিকার মধ্যে অনেক আছে। ছাপা ও বাঁধাই ভাল।

ডি. এল. রায়। ৬. ৬৯ পৃষ্ঠা। ১৫ টাকা। ভারত ঔষধালয়, ১৪৫ কর্নওয়ালিস স্ট্রীট, কলিকাতা।

ডাক্তার রায় বহুদিন যাবৎ ঔষধ প্রস্তুত করিতেছেন। তাঁহার ঔষধালয় হইতে প্রকাশিত এই পুস্তিকাখানিতে তাঁহার প্রস্তুত ঔষধগুলির বিবরণ দেওয়া হইয়াছে। ঔষধগুলি যে ভাল তাহার প্রমাণ পুস্তিকার মধ্যে অনেক আছে। ছাপা ও বাঁধাই ভাল।

ঘোষ ও ভট্টাচার্য। ১৯৫৭। ৪৭৮ পৃষ্ঠা। ১৫ টাকা।

ডাক্তার ঘোষ ও ভট্টাচার্য মহাশয়দ্বয় বহুদিন যাবৎ ছাত্রদিগের জন্য পুস্তক রচনা করিতেছেন। তাহাদের রচিত পুস্তকগুলি ছাত্রসমাজে বিশেষ সমাদর লাভ করিয়াছে। আলোচ্য পুস্তকখানিও ছাত্রদিগের বিশেষ উপকারে আসিবে। ইহাতে সহজ ভাষায় ও সুন্দর চিত্রের সাহায্যে শারীরবিদ্যার মূলতত্ত্বগুলি বুঝাইবার চেষ্টা করা হইয়াছে। ছাপা ও বাঁধাই ভাল। মূল্য অধিক নহে।

Digitized by Maratha Sahitya Akhadmi

Digitized by Bonnia Sahitya Akademi

ঘোড়াকে ঘাস খাওয়াতে নিয়ে যাওয়া হচ্ছে। সে ঘোড়ার পিঠে চড়ে
ঘাস খাওয়াতে নিয়ে যাচ্ছে। সে ঘোড়ার পিঠে চড়ে ঘাস খাওয়াতে
নিয়ে যাচ্ছে। সে ঘোড়ার পিঠে চড়ে ঘাস খাওয়াতে নিয়ে যাচ্ছে।
সে ঘোড়ার পিঠে চড়ে ঘাস খাওয়াতে নিয়ে যাচ্ছে। সে ঘোড়ার
পিঠে চড়ে ঘাস খাওয়াতে নিয়ে যা

Digitized by Bonnia Sahitya Akademi

Digitized by Bharata Sahitya Akademi

ফেব্রুয়ারি ১৯৭৬ তারিখ পর্যন্ত ।

১৫. ২. ৭৬ তারিখে সভা শুরু হয়ে ৪৮৭ নং প্রশ্নের উত্তর দেওয়ার পর সভা ৩০ মিনিট মুলতুবি থাকে। সভা পুনরায় বসলে মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৮৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৮৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৪৯৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫০৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫১৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫২৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৩৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৪৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৫৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৬৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৭৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৮৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৫৯৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬০৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৭ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৮ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬১৯ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২০ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২১ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২২ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২৩ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২৪ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২৫ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২৬ নং প্রশ্নটি উত্থাপন করেন। তিনি প্রশ্নটি উত্থাপন করার পর মাননীয় মন্ত্রী মহাশয় উত্তর দেন। তারপর মাননীয় সদস্য শ্রী অমলেন্দু রায় ৬২৭ নং প্রশ্নটি

Digitized by Bangiya Sahitya Parishat Akhandal

Digitized by Bangiya Sahitya Parishad Akhandal

Digitized by Bharata Sahitya Akademi

ঘোষণা করা হয়েছে। এই ঘোষণা অনুযায়ী ১৯৭১ সালের ১ জানুয়ারি থেকে ১৯৭৬ সালের ৩১ ডিসেম্বর পর্যন্ত সময়ের মধ্যে যে সমস্ত ব্যক্তি বা প্রতিষ্ঠান তাদের আয়কর, সম্পদ কর, বিক্রয় কর, আবগারি শুল্ক, কাস্টমস শুল্ক, বিলাসদ্রব্য কর, রপ্তানি শুল্ক, আমদানি শুল্ক, কৃষি আয়কর, সম্পত্তি হস্তান্তর কর, স্ট্যাম্প শুল্ক, পেশা কর, বিনোদন কর, বাণিজ্য কর, ভূমি রাজস্ব, সেচ কর, পানি কর, বিদ্যুৎ শুল্ক, গ্যাস শুল্ক, পেট্রোলিয়াম শুল্ক, খনিজ সম্পদ কর, বন কর, মৎস্য কর, পশু কর, চামড়া কর, তামাক কর, চিনি কর, সার কর, বীজ কর, কীটনাশক কর, ট্রাক্টর কর, পাওয়ার টিলার কর, সেচ পাম্প কর, কৃষি যন্ত্রপাতি কর, গবাদি পশু কর, দুগ্ধজাত দ্রব্য কর, মাংস কর, ডিম কর, মাছ কর, শাকসবজি কর, ফলমূল কর, মধু কর, মোম কর, রেশম কর, সুতা কর, কাপড় কর, পোশাক কর, জুতা কর, চামড়াজাত দ্রব্য কর, কাঠ কর, বাঁশ কর, বেত কর, খড় কর, পাট কর, তুলা কর, শণ কর, নারকেল কর, সুপারি কর, কলা কর, আনারস কর, আম কর, কাঁঠাল কর, লিচু কর, জাম কর, জামরুল কর, বেল কর, আমলকি কর, হরিতকি কর, বহেড়া কর, নিম কর, তুলসি কর, অশ্বগন্ধা কর, ইসবগুল কর, মেথি কর, জিরা কর, ধনিয়া কর, হলুদ কর, আদা কর, রসুন কর, পেঁয়াজ কর, মরিচ কর, লবণ কর, চিনি কর, গুড় কর, মিষ্টি কর, বিস্কুট কর, রুটি কর, পাউরুটি কর, কেক কর, পেস্ট্রি কর, চকলেট কর, আইসক্রিম কর, কোল্ড ড্রিংক কর, মিনারেল ওয়াটার কর, সোডা কর, লেমনেড কর, শরবত কর, আচার কর, চাটনি কর, সস কর, কেচাপ কর, মেয়োনেজ কর, ভিনেগার কর, সয়াবিন তেল কর, সরিষার তেল কর, নারকেল তেল কর, ঘি কর, মাখন কর, পনির কর, দই কর, মিষ্টি দই কর, ছানা কর, ক্ষীর কর, রসগোল্লা কর, সন্দেশ কর, জিলাপি কর, বালুশাহি কর, লাড্ডু কর, বরফি কর, হালুয়া কর, পায়েস কর, ফিরনি কর, সেমাই কর, নুডলস কর, স্প্যাগেটি কর, ম্যাকারনি কর, পাস্তা কর, পিজ্জা কর, বার্গার কর, স্যান্ডউইচ কর, হটডগ কর, ফ্রেঞ্চ ফ্রাই কর, চিপস কর, পপকর্ন কর, চানাচুর কর, মুড়ি কর, চিড়া কর, খই কর, মুড়কি কর, নিমকি কর, সিঙ্গারা কর, সমুচা কর, কচুরি কর, পুরি কর, পরোটা কর, নান কর, তন্দুরি কর, কাবাব কর, কোরমা কর, বিরিয়ানি কর, পোলাও কর, খিচুড়ি কর, ভাত কর, ডাল কর, তরকারি কর, ভর্তা কর, ভাজি কর, সালাদ কর, স্যুপ কর, ঝোল কর, ভুনা কর, দোপেঁয়াজা কর, রেজালা কর, কালিয়া কর, পাতলা কর, শুকনা কর, ঝুরি কর, ফ্রাই কর, গ্রিল কর, রোস্ট কর, বেক কর, স্টিম কর, সিদ্ধ কর, কাঁচা কর, পাকা কর, আধা সিদ্ধ কর, নরম কর, শক্ত কর, মচমচে কর, তুলতুলে কর, রসালো কর, শুকনা কর, ঝুরঝুরে কর, আঠালো কর, পিচ্ছিল কর, মসৃণ কর, খসখসে কর, রুক্ষ কর, কোমল কর, কঠিন কর, ভঙ্গুর কর, নমনীয় কর, স্থিতিস্থাপক কর, প্লাস্টিক কর, ইলাস্টিক কর, রাবার কর, ফোম কর, স্পঞ্জ কর, তুলা কর, প

Digitized by Bangiya Sahitya Parishad

ও ঘোড়াগুলিকে খেতে দেওয়া পর্যন্ত। তারপর তাকে
সন্ধ্যে দেখানোর পর ঘোড়াদের সঙ্গে আস্তাবলে নিয়ে
যাওয়া হত। তারপর তাকে ছুটি দেওয়া হত। সে
আবার সকাল ৭টায় আসত। তার সাপ্তাহিক ছুটি
ছিল বুধবার। ১৯৫৪ সালে তার মাইনে ছিল ১৫
টাকা। তার সঙ্গে আরও ৭ জন সহিস ছিল। তারা
সকলেই ছিল মুসলমান। তাদের মধ্যে কারও সঙ্গে
তার ঝগড়া হয়নি। তার সঙ্গে সকলেরই ভাল ব্যবহার
ছিল। তার কোনও শত্রু ছিল না। সে কারও
সঙ্গে ঝগড়া করতে ভালবাসত না। সে ছিল
শান্তিপ্রিয় মানুষ। সে কারও সঙ্গে কোনও
খারাপ ব্যবহার করেনি। সে কারও সঙ্গে
কোনও খারাপ ব্যবহার পায়নি। সে
সকলের সঙ্গে ভাল ব্যবহার করেছে।
সকলের সঙ্গে ভাল ব্যবহার পেয়েছে।
সে ছিল সকলের বন্ধু। সকলেই তার
বন্ধু ছিল। সে কারও শত্রু ছিল না।
কারও শত্রু ছিল না। সে ছিল
সকলের বন্ধু। সকলেই তার
বন্ধু ছিল। সে কারও
শত্রু ছিল না।

Digitized by Meerala Sahitya Akademi

ঘোষণা দান করেছেন। ঐ ৫. ৩. ১৯৫৭ তারিখ ২৮৫

১৫৭. [illegible] ঘোষণা করেছেন। ঐ ৫. ৩. ১৯৫৭ তারিখ ২৮৫

ঘোষণা দান করেছেন। ঐ ৫. ৩. ১৯৫৭ তারিখ ২৮৫

১৫৭

ঘোষণা দান করেছেন। ঐ ৫. ৩. ১৯৫৭ তারিখ ২৮৫

[illegible] ഞാൻ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

27.2.1967. 5.20 AM. [illegible]

[illegible]

[illegible]

28.2.67. 5.30 AM. [illegible]

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Boroma Sahitya Akademi

Digitized by Boral Sahitya Akademi

ঘোষ। ঘোষ ও ঘোষাল। ঘোষ ও ঘোষাল। ঘোষ ও ঘোষাল।

രാജനപ്പനിന്റെ ദാമ്പത്യ ജീവിതത്തിലെ നിഴൽപ്പാടുകൾ. ധനാഢ്യനും ഏകാന്തനുമായ കോടീശ്വരന്റെ ഭാര്യയുടെ കാമുകനായി വരുന്നു. ഇതു കഥയുടെ 10% മാത്രമേ ആകുന്നുള്ളൂ. Catamount Hotel ലാണ് കഥയുടെ ഭൂരിഭാഗവും നടക്കുന്നത്. ഒരു ചിത്രത്തിലേക്കുള്ള കഥയാണ്.

ഇന്നലെ രാത്രി T. L. A. യിൽ പോയി. ഫിലിം നാടകം കണ്ടു. നാടകം! വളരെ നന്നായിരുന്നു. നിർമ്മലയുടെ ഭർത്താവിന്റെ വീട്ടിലെ കഥയുടെ ഭാഗം. ഗോപാലകൃഷ്ണൻ ഒരു ഉത്തമപുരുഷനായി. ഗോപിയുടെ വേഷം നന്നായിരുന്നു. ഭാസ്കരപ്പണിക്കരുടെ ഭാഗം നന്നായിരുന്നു. ഭാഷയും നന്നായിരുന്നു. ഭാഷയുടെ ഒഴുക്കിനു തടസ്സമുണ്ടാക്കുന്നില്ല.

5.3.1967. ഞായർ. ഇന്നലെ 3 മണിക്കു തുടങ്ങിയ നിർമ്മാല്യം കണ്ടുതീർന്നപ്പോൾ. ചെന്നിത്തലയിൽ. ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയുടെ കണ്ണീർ" പറയുവാനുണ്ടായിരുന്നു. നാടകം രക്ഷിച്ചു. ഒരു ഭേദപ്പെട്ട ചായയിൽ പോയി. രാത്രി നിന്നു തിരുവനന്തപുരത്തെത്തിയപ്പോൾ വണ്ടി. ഭാസ്കരൻനായരുടെ വീട്ടിലായിരുന്നു. Reader ഉദ്യോഗത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ. കാലത്തു ചായ കുടിച്ചിട്ടു ഓഫീസിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു വന്നിരുന്നു.

ഇന്നു രാവിലെ Annual Day യുടെ ആഘോഷത്തിനു പോകുന്നതിനെപ്പറ്റി ഓർമ്മിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഓർമ്മിച്ചപ്പോൾ പരിപാടിയിൽ ഒന്നുമില്ലെന്നു തോന്നി.

ഇന്നു കാലത്തു നടന്ന 2 മത്സരം, പെൺകുട്ടികളുടെ കബഡി പോലുള്ള സംഗതികൾ ഇവിടെ നടക്കുന്നതിനാൽ കാണികളുടെ ബാഹുല്യമുണ്ടായിരുന്നു. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ പുറത്തിറങ്ങി. ഓഫീസിനടുത്തുള്ള ഒരു കടയിൽ കയറി ചായ കുടിച്ചു. പണം കൊടുക്കുവാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ കടയുടമ സമ്മതിച്ചില്ല. ഞാൻ ഓഫീസിലെ ഒരു പരിചയക്കാരനാണെന്നു പറഞ്ഞു. ഓഫീസിലെത്തിയപ്പോൾ ഒരു പരിചയക്കാരൻ ചായ കുടിക്കുവാൻ ക്ഷണിച്ചു. ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഇപ്പോൾ ചായ കുടിച്ചതേയുള്ളൂ."

6.3.1967 തിങ്കൾ. ഇന്നലെ കാലത്ത് 11 മണിവരെ ഓഫീസിലിരുന്നു. ഉച്ചയ്ക്കു ശേഷം C. R. യിൽ പോയി. (ഉച്ചയ്ക്കു 12.30 വരെ ചായ കുടിച്ചു. ചോറു കുറച്ചു കുടിച്ചു. കാലത്തു, ഉച്ചയ്ക്കു ശേഷം വാങ്ങിയ ഫോട്ടോകൾ ഓരോന്നും നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. 5 മണിക്കു SAVSCHOOL N.C.C. യിലെ ക്ലാസിൽ പോയി. രണ്ടു മണിക്കൂർ ഫോട്ടോഗ്രഫിയെപ്പറ്റി കുറെ ചോദിച്ചുമനസ്സിലാക്കി. 7 മണിക്കു തിരിച്ചെത്തി. ഓഫീസിലെ ചില പരിചയക്കാരെ കണ്ടു സംസാരിച്ചു. ഒരു ചായ കുടിച്ചു. ഓഫീസിലെത്തിയപ്പോൾ ഒരു പരിചയക്കാരൻ ചായ കുടിക്കുവാൻ ക്ഷണിച്ചു. ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഇപ്പോൾ ചായ കുടിച്ചതേയുള്ളൂ."

Digitized by Meerala Sahitya Akademi

ഉപന്യാസം. അവർക്കിടയിൽ നിലനിന്നിരുന്ന തീവ്രമായ ഒരു ബന്ധത്തിന്റെ ഫലമായിരുന്നു അത്. ഒരു പക്ഷേ, അതിനുശേഷം ഇത്രയും ഹൃദയസ്പർശിയായ ഒരു കത്ത് അവർ പരസ്പരം എഴുതിയിട്ടുണ്ടാവില്ല.

ഇത്രയും വിശദമായി ഈ കത്തിനെപ്പറ്റി പറയാൻ കാരണം, ഇതിന്റെ പ്രാധാന്യം തന്നെയാണ്. ഈ കത്തിന്റെ പ്രസക്തി ഇതിലെ ഓരോ വരിയിലും നിഴലിച്ചു നിൽക്കുന്നു. ഇതിന്റെ ഓരോ വാക്കിലും ഓരോ വരിയിലും ഓരോ ഖണ്ഡികയിലും ഓരോ പേജിലും ഓരോ പാരഗ്രാഫിലും ഓരോ വാചകത്തിലും ഓരോ പദത്തിലും ഓരോ അക്ഷരത്തിലും ഓരോ കുത്തിലും കോമയിലും ഓരോ അർത്ഥമുണ്ട്. ഓരോ അർത്ഥത്തിലും ഓരോ ഭാവമുണ്ട്. ഓരോ ഭാവത്തിലും ഓരോ രസമുണ്ട്. ഓരോ രസത്തിലും ഓരോ ലോകമുണ്ട്. ഓരോ ലോകത്തിലും ഓരോ ജീവിതമുണ്ട്. ഓരോ ജീവിതത്തിലും ഓരോ ഹൃദയമുണ്ട്. ഓരോ ഹൃദയത്തിലും ഓരോ പ്രപഞ്ചമുണ്ട്. ഓരോ പ്രപഞ്ചത്തിലും ഓരോ ദൈവമുണ്ട്. ഓരോ ദൈവത്തിലും ഓരോ സത്യമുണ്ട്. ഓരോ സത്യത്തിലും ഓരോ ധർമ്മമുണ്ട്. ഓരോ ധർമ്മത്തിലും ഓരോ കർമ്മമുണ്ട്. ഓരോ കർമ്മത്തിലും ഓരോ ഫലമുണ്ട്. ഓരോ ഫലത്തിലും ഓരോ ജന്മമുണ്ട്. ഓരോ ജന്മത്തിലും ഓരോ മരണമുണ്ട്. ഓരോ മരണത്തിലും ഓരോ പുനർജന്മമുണ്ട്. ഓരോ പുനർജന്മത്തിലും ഓരോ മോക്ഷമുണ്ട്. ഓരോ മോക്ഷത്തിലും ഓരോ ബ്രഹ്മമുണ്ട്. ഓരോ ബ്രഹ്മത്തിലും ഓരോ ആത്മാവുണ്ട്. ഓരോ ആത്മാവിലും ഓരോ പരമാത്മാവുണ്ട്. ഓരോ പരമാത്മാവിലും ഓരോ അനന്തതയുണ്ട്. ഓരോ അനന്തതയിലും ഓരോ ശൂന്യതയുണ്ട്. ഓരോ ശൂന്യതയിലും ഓരോ പൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അപൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ അപൂർണ്ണതയിലും ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അസമ്പൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ അസമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അപൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ അപൂർണ്ണതയിലും ഓരോ പൂർണ്ണതയുണ്ട്. ഓരോ പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ ശൂന്യതയുണ്ട്. ഓരോ ശൂന്യതയിലും ഓരോ അനന്തതയുണ്ട്. ഓരോ അനന്തതയിലും ഓരോ പരമാത്മാവുണ്ട്. ഓരോ പരമാത്മാവിലും ഓരോ ആത്മാവുണ്ട്. ഓരോ ആത്മാവിലും ഓരോ ബ്രഹ്മമുണ്ട്. ഓരോ ബ്രഹ്മത്തിലും ഓരോ മോക്ഷമുണ്ട്. ഓരോ മോക്ഷത്തിലും ഓരോ പുനർജന്മമുണ്ട്. ഓരോ പുനർജന്മത്തിലും ഓരോ മരണമുണ്ട്. ഓരോ മരണത്തിലും ഓരോ ജന്മമുണ്ട്. ഓരോ ജന്മത്തിലും ഓരോ ഫലമുണ്ട്. ഓരോ ഫലത്തിലും ഓരോ കർമ്മമുണ്ട്. ഓരോ കർമ്മത്തിലും ഓരോ ധർമ്മമുണ്ട്. ഓരോ ധർമ്മത്തിലും ഓരോ സത്യമുണ്ട്. ഓരോ സത്യത്തിലും ഓരോ ദൈവമുണ്ട്. ഓരോ ദൈവത്തിലും ഓരോ പ്രപഞ്ചമുണ്ട്. ഓരോ പ്രപഞ്ചത്തിലും ഓരോ ഹൃദയമുണ്ട്. ഓരോ ഹൃദയത്തിലും ഓരോ ജീവിതമുണ്ട്. ഓരോ ജീവിതത്തിലും ഓരോ ലോകമുണ്ട്. ഓരോ ലോകത്തിലും ഓരോ രസമുണ്ട്. ഓരോ രസത്തിലും ഓരോ ഭാവമുണ്ട്. ഓരോ ഭാവത്തിലും ഓരോ അർത്ഥമുണ്ട്. ഓരോ അർത്ഥത്തിലും ഓരോ കുത്തിലും കോമയിലും ഓരോ അക്ഷരത്തിലും ഓരോ പദത്തിലും ഓരോ വാചകത്തിലും ഓരോ പാരഗ്രാഫിലും ഓരോ വരിയിലും ഓരോ പേജിലും ഓരോ ഖണ്ഡികയിലും ഓരോ കത്തിലും ഓരോ ഉപന്യാസത്തിലും ഓരോ പുസ്തകത്തിലും ഓരോ ലൈബ്രറിയിലും ഓരോ സർവ്വകലാശാലയിലും ഓരോ വിദ്യാഭ്യാസത്തിലും ഓരോ സംസ്കാരത്തിലും ഓരോ നാഗരികതയിലും ഓരോ ചരിത്രത്തിലും ഓരോ ഭൂമിശാസ്ത്രത്തിലും ഓരോ പ്രപഞ്ചത്തിലും ഓരോ ദൈവത്തിലും ഓരോ സത്യത്തിലും ഓരോ ധർമ്മത്തിലും ഓരോ കർമ്മത്തിലും ഓരോ ഫലത്തിലും ഓരോ ജന്മത്തിലും ഓരോ മരണത്തിലും ഓരോ പുനർജന്മത്തിലും ഓരോ മോക്ഷത്തിലും ഓരോ ബ്രഹ്മത്തിലും ഓരോ ആത്മാവിലും ഓരോ പരമാത്മാവിലും ഓരോ അനന്തതയിലും ഓരോ ശൂന്യതയിലും ഓരോ പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അപൂർണ്ണതയിലും ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അസമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അപൂർണ്ണതയിലും ഓരോ പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ ശൂന്യതയിലും ഓരോ അനന്തതയിലും ഓരോ പരമാത്മാവിലും ഓരോ ആത്മാവിലും ഓരോ ബ്രഹ്മത്തിലും ഓരോ മോക്ഷത്തിലും ഓരോ പുനർജന്മത്തിലും ഓരോ മരണത്തിലും ഓരോ ജന്മത്തിലും ഓരോ ഫലത്തിലും ഓരോ കർമ്മത്തിലും ഓരോ ധർമ്മത്തിലും ഓരോ സത്യത്തിലും ഓരോ ദൈവത്തിലും ഓരോ പ്രപഞ്ചത്തിലും ഓരോ ഹൃദയത്തിലും ഓരോ ജീവിതത്തിലും ഓരോ ലോകത്തിലും ഓരോ രസത്തിലും ഓരോ ഭാവത്തിലും ഓരോ അർത്ഥത്തിലും ഓരോ കുത്തിലും കോമയിലും ഓരോ അക്ഷരത്തിലും ഓരോ പദത്തിലും ഓരോ വാചകത്തിലും ഓരോ പാരഗ്രാഫിലും ഓരോ വരിയിലും ഓരോ പേജിലും ഓരോ ഖണ്ഡികയിലും ഓരോ കത്തിലും ഓരോ ഉപന്യാസത്തിലും ഓരോ പുസ്തകത്തിലും ഓരോ ലൈബ്രറിയിലും ഓരോ സർവ്വകലാശാലയിലും ഓരോ വിദ്യാഭ്യാസത്തിലും ഓരോ സംസ്കാരത്തിലും ഓരോ നാഗരികതയിലും ഓരോ ചരിത്രത്തിലും ഓരോ ഭൂമിശാസ്ത്രത്തിലും ഓരോ പ്രപഞ്ചത്തിലും ഓരോ ദൈവത്തിലും ഓരോ സത്യത്തിലും ഓരോ ധർമ്മത്തിലും ഓരോ കർമ്മത്തിലും ഓരോ ഫലത്തിലും ഓരോ ജന്മത്തിലും ഓരോ മരണത്തിലും ഓരോ പുനർജന്മത്തിലും ഓരോ മോക്ഷത്തിലും ഓരോ ബ്രഹ്മത്തിലും ഓരോ ആത്മാവിലും ഓരോ പരമാത്മാവിലും ഓരോ അനന്തതയിലും ഓരോ ശൂന്യതയിലും ഓരോ പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അപൂർണ്ണതയിലും ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അസമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ സമ്പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ അപൂർണ്ണതയിലും ഓരോ പൂർണ്ണതയിലും ഓരോ ശൂന്യതയിലും ഓരോ അനന്തതയിലും ഓരോ പരമാത്മാവിലും ഓരോ ആത്മാവിലും ഓരോ ബ്രഹ്മത്തിലും ഓരോ മോക്ഷത്തിലും ഓരോ പുനർജന്മത്തിലും ഓരോ മരണത്തിലും ഓരോ ജന്മത്തിലും ഓരോ ഫലത്തിലും ഓരോ കർമ്മത്തിലും ഓരോ ധർമ്മത്തിലും ഓരോ സത്യത്തിലും ഓരോ ദൈവത്തിലും ഓരോ പ്രപഞ്ചത്തിലും ഓരോ ഹൃദയത്തിലും ഓരോ ജീവിതത്തിലും ഓരോ ലോകത്തിലും ഓരോ രസത്തിലും ഓരോ ഭാവത്തിലും ഓരോ അർത്ഥത്തിലും ഓരോ കുത്തിലും കോമയിലും ഓരോ അക്ഷരത്തിലും ഓരോ പദത്തിലും ഓരോ വാചകത്തിലും ഓരോ പാരഗ്രാഫിലും ഓരോ വരിയിലും ഓരോ പേജിലും ഓരോ ഖണ്ഡികയിലും ഓരോ കത്തിലും ഓരോ ഉപന്യാസത്തിലും ഓരോ പുസ്തകത്തിലും ഓരോ ലൈബ്രറിയിലും ഓരോ സർവ്വകലാശാലയിലും ഓരോ വിദ്യാഭ്യാസത്തിലും ഓരോ സംസ്കാരത്തിലും ഓരോ നാഗരികതയിലും ഓരോ ചരിത്രത്തിലും ഓരോ ഭൂമിശാസ്ത്രത്തിലും

ഇതിനെപ്പറ്റി ഒരു പഠനം നടത്തിയിട്ടുള്ളത് ഡോ. കെ. എൻ. ഗോപാലകൃഷ്ണൻ നായരാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പഠനം ഇപ്രകാരമാണ്: ഈ കത്തിൽ ആകെ 1,247 വാക്കുകളുണ്ട്. അവയിൽ 312 വാക്കുകൾ ഒരു പ്രത്യേക ക്രമത്തിൽ ആവർത്തിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ ആവർത്തനം ഒരു കവിതയുടെ താളം പോലെ തോന്നിക്കുന്നു. ഇത് ഒരു ബോധപൂർവ്വമായ രചനാതന്ത്രമാണോ അതോ അബോധത്തിൽ സംഭവിച്ചതാണോ എന്നതിനെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം ഒന്നും പറയുന്നില്ല. പക്ഷേ, ഈ കണ്ടെത്തൽ തന്നെ ഈ കത്തിന്റെ അസാധാരണത്വത്തിന് അടിവരയിടുന്നു.

ഡോ. പി. വി. രാമചന്ദ്രൻ ഈ കത്തിനെ വിശകലനം ചെയ്തിട്ടുള്ളത് മറ്റൊരു രീതിയിലാണ്. അദ്ദേഹം ഈ കത്തിലെ വാക്കുകളെ ഒരു ഗണിതശാസ്ത്രപരമായ ഘടനയായി കണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, ഈ കത്തിലെ ഓരോ ഖണ്ഡികയിലെയും വാക്കുകളുടെ എണ്ണം ഒരു പ്രത്യേക സംഖ്യാശ്രേണിയെ പിന്തുടരുന്നു. ഇത് ഒരു യാദൃച്ഛികതയാകാൻ സാധ്യതയില്ലെന്നും അദ്ദേഹം വാദിക്കുന്നു. ഈ വാദം ശരിയാണെങ്കിൽ, ഈ കത്ത് ഒരു സാഹിത്യകൃതി മാത്രമല്ല, ഒരു ഗണിതശാസ്ത്രപരമായ പരീക്ഷണം കൂടിയാണ്.

ഈ കത്തിന്റെ ഭാഷാപരമായ പ്രത്യേകതകളെപ്പറ്റി പഠിച്ചിട്ടുള്ളത് പ്രൊഫ. കെ. ജി. പരമേശ്വരൻ പിള്ളയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, ഈ കത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്ന പല പദങ്ങളും അക്കാലത്ത് പ്രചാരത്തിലുണ്ടായിരുന്നവയല്ല. അവയിൽ പലതും അദ്ദേഹം തന്നെ സൃഷ്ടിച്ചതാണ്. ഉദാഹരണത്തിന്, 'നിശ്ശബ്ദതയുടെ നിറം' എന്ന പ്രയോഗം. ഇത്തരം പുതിയ പദപ്രയോഗങ്ങൾ ഈ കത്തിന്റെ ഭാഷയ്ക്ക് ഒരു പ്രത്യേക ചാരുത നൽകുന്നുണ്ടെന്നും അദ്ദേഹം നിരീക്ഷിക്കുന്നു. (പ്രൊഫ. കെ. ജി. പരമേശ്വരൻ പിള്ള, 'ഭാഷയുടെ പുതിയ വഴികൾ', പേജ് 45–47, 1967).

ഈ കത്തിന്റെ ചരിത്രപരമായ പ്രാധാന്യത്തെപ്പറ്റിയും പണ്ഡിതന്മാർക്കിടയിൽ അഭിപ്രായവ്യത്യാസമുണ്ട്. ചിലർ ഇതിനെ ഒരു വ്യക്തിപരമായ രേഖ മാത്രമായി കാണുമ്പോൾ, മറ്റു ചിലർ ഇതിനെ ഒരു കാലഘട്ടത്തിന്റെ പ്രതിഫലനമായി കാണുന്നു. ഡോ. ടി. കെ. ഉണ്ണിത്താൻ ഈ കത്തിനെ ഒരു സാമൂഹിക രേഖയായി വിലയിരുത്തുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, ഈ കത്തിൽ പരാമർശിക്കപ്പെടുന്ന പല കാര്യങ്ങളും അക്കാലത്തെ സാമൂഹിക ജീവിതത്തിന്റെ പ്രതിഫലനമാണ്. (ഡോ. ടി. കെ. ഉണ്ണിത്താൻ, 'കത്തുകൾ ചരിത്രമാകുമ്പോൾ', പേജ് 112–118, 1974).

Digitized by Barisal Sahitya Akademi

Digitized by Bharata Sahitya Akademi

ಕಾಲಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಬಾಂಬುಗಳ ಸುರಿಮಳೆಗೈದರು. ಅವರು ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಮನೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬು ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬು ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ

16. 3. 67. 6 AM. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Digitized by Boral Sahitya Akademi

[illegible] വീട്ടുകാരെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞതുകൊണ്ട് ഞാൻ രക്ഷപ്പെട്ടു. അതിനു ശേഷം ഞാൻ ഒരിക്കലും ഒറ്റയ്ക്ക് ഒരു വീട്ടിലും പോയിട്ടില്ല. അവർ വന്നാൽ അകത്തിരുന്നു കതകു തുറക്കാതെ, കാര്യം പറയും. പക്ഷേ എന്തിനാണ് പേടി, വീട്ടുകാരെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തുന്നു എന്നു പറഞ്ഞാൽ അവരെ കിട്ടുമല്ലോ. അവരുടെ ഫോട്ടോ എടുത്തു വയ്ക്കുന്നതും നല്ലതാണ്. ഫോട്ടോ കിട്ടിയാൽ ഉടൻ അറസ്റ്റ് ചെയ്യാം.

രാത്രി 3 മണിക്ക് ഭിക്ഷക്കാരുടെ വരവിനെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു. ഒരു ദിവസം രാത്രി ഒരു കാർ വീടിനു മുന്നിൽ നിർത്തുന്നു. കാറിൽനിന്ന് ഒരു സ്ത്രീയും പുരുഷനും ഇറങ്ങി കോളിങ് ബെൽ അടിക്കുന്നു. കതകു തുറന്നാൽ അവർ അകത്തു കയറുമെന്നു ഭയന്നു. കതകു തുറക്കാതെ കാര്യം ചോദിച്ചു.

16.3.67. 7.45 AM. കാലത്ത് ഒരു നേരിയ ഭൂകമ്പം 6.10 നു തോന്നി. വടക്കുനിന്നു തെക്കോട്ടു കുലുക്കം അനുഭവപ്പെട്ടു. ഏകദേശം 2.10 മിനിട്ടു നേരത്തേക്കു കുലുക്കം തോന്നി. ഭൂകമ്പത്തിന്റെ ഫലമായി ഒന്നും സംഭവിച്ചതായി അറിവില്ല.

കാലത്ത് മുറ്റമടിച്ചു. രണ്ടു കഴിഞ്ഞ് ഡിസ്പെൻസറിയിൽ പോയി. രണ്ടു പുതിയ കേസുകൾ കിട്ടി. കഴിഞ്ഞ ദിവസത്തെ കേസുകളുടെ കണക്കു തയ്പിച്ചു. ഡി. കമ്മാരൻനായർ ചേട്ടൻ, കിടപ്പിലായിരുന്നു - കുളിക്കാനും മറ്റും സഹായിക്കുന്നവരുടെ കുഴപ്പം. രാത്രി Canine Society-യുടെ കമ്മിറ്റിയിലും നായ്ക്കളെ വളർത്തുന്നതിനെപ്പറ്റിയും ഒരു ക്ലാസ്സെടുത്തു. When my dogs reach such a condition I push them to sleep എന്നാണ് ഒരു പറഞ്ഞത്. അതിന്റെ അർത്ഥം ഡി. ചന്ദ്രശേഖരൻനായർ പറഞ്ഞു: രോഗം ഭേദമാകുന്നതിന്റെ മുമ്പ് electricity കൊടുത്തു കൊല്ലണം എന്നാണ് Animal Welfare Board-ന്റെ നിർദ്ദേശം. അത് നടപ്പിൽ വരുത്തുന്നതായിരിക്കും. രാത്രി ഉറങ്ങുമ്പോൾ കുറെ കൊതുകുകൾ എന്നെ കടിച്ചു. അതിനാൽ രാവിലെ കൊതുകുകളുടെ ശല്യം കൂടുതലായി അനുഭവപ്പെട്ടു. X-ray ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, ചില നായ്ക്കൾ കുരയ്ക്കുന്നതിന്റെ കാരണം മനസ്സിലായി. ഒരുകാലത്ത് patella തെറ്റിയിരുന്നു എന്നു ഓർമ്മിച്ചെടുക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. രാത്രി കാപ്പി കുടിച്ചതിനുശേഷം 10 മണിക്കുറങ്ങാൻ കിടന്നു. ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല. ഇങ്ങനെ ചില രാത്രികളിൽ ഉറക്കം നഷ്ടപ്പെടുന്നു. കിടന്നു, മരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. ഒന്നിനും വയ്യാതെ ആകുമ്പോൾ ഒരു electrocution നല്ലതാണെന്നു തോന്നിപ്പോകുന്നു.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

[illegible] ഇത്, ഒരു കുറച്ച് [illegible] കുടുംബം. [illegible] കുടുംബത്തിന്റെ [illegible] കുടുംബത്തിന്റെ [illegible] കുടുംബത്തിന്റെ

ദു: ജീവിതത്തിനവസാനിക്കുന്നു. കുടുംബത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ചിന്തകൾ എന്നെ ഭ്രാന്തുപിടിപ്പിക്കുന്നു. രണ്ട് സ്ത്രീകളും മരിച്ചുപോയി. പിന്നെ ഞാൻ ഓടിനടക്കുന്നു. ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ. ഞാൻ ഒരു കുടുംബത്തിനുവേണ്ടി ജീവിച്ചു. എന്റെ ഭാര്യയുടെ മരണത്തിനുശേഷം ഞാൻ ഒരു കുടുംബത്തിനുവേണ്ടി ജീവിച്ചു. എന്റെ കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ജീവിച്ചു. എന്റെ കുഞ്ഞുങ്ങൾ എന്നെ വിട്ടുപോയി. ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കായി. ഞാൻ ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ ഓടിനടക്കുന്നു

ദിവസം, നാലഞ്ചാഴ്ച, ഞങ്ങൾ കൂടുതലായി കണ്ടു, കഴിഞ്ഞതിനുവേണ്ടി, മരണത്തിൻകീഴിലായ സുഖങ്ങളെപ്പറ്റി, ഞാൻ ഒരിക്കലും നാം നമ്മിലുള്ള ഭാവിയിലുള്ള ബന്ധങ്ങൾ അങ്ങനെയാവണമെന്നു വാശിപിടിച്ചുനടന്നതല്ല. മിക്കവാറും പോയ്പോയ ദിവസങ്ങൾ ചികഞ്ഞു. ഇന്നിന്റെ ഒരു ദിവസത്തെ മരണത്തെപ്പറ്റി ഞങ്ങൾ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. നാളെത്തന്നെ കൂടിക്കണ്ടേക്കാം, മി. മേനോനിൽനിന്നും മിസ്. ചിന്നമ്മുവിൽനിന്നും ഞാനെന്റെ ഭാവിയുടെ കാര്യത്തിൽ ഒരു തീരുമാനം കേട്ടിട്ടില്ല. മാത്രമല്ല ഞാൻ കൂടിക്കണ്ടിട്ടുമില്ല. മിസ്. ചിന്നമ്മുവിനെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതുതന്നെ അവർക്കറിയില്ല. അതിനെ കൂടിക്കാഴ്ചയാക്കാൻ പാടില്ല. അതിനെ ഞാൻ ഒരു കൂടിക്കാഴ്ചയായിത്തന്നെ കരുതിയിട്ടുമില്ല. ഒരു ഭാഗ്യപരീക്ഷണത്തിന്റെ പേരിൽ ഞാൻ നടത്തിയ ഒരു പരിചയപ്പെടൽ മാത്രമായിരുന്നു അത്. അതിനെ ഞാൻ അങ്ങനെതന്നെ കരുതിക്കൊള്ളുന്നു.

ഈ ഭൂമിയെ ഞാനിന്നു ജീവിതസുന്ദരമായി കാണുന്നു. ജീവിതത്തിൽ (15.3.67. ദീനാ 1, 1142. ബുധനാഴ്ച. വെളുത്തപക്ഷം. ദശമിയോ ഏകാദശിയോ) ഒരു കൂട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നിക്കാൻ ഒരു ഒർമ്മയുടെ കുഴക്കുണ്ടായി. കിഴക്കേ ചന്ദ്രന്റെ തെക്കുവശത്തെ ചുവന്ന പൊട്ടിനെ ഞാൻ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു. തെക്കുകിഴക്കായി തൊട്ടുതൊട്ടു കിടക്കുന്ന മൂന്നു നക്ഷത്രങ്ങളുടെ സിൽവെറ്റ് ഓറിയന്റേഷൻ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊടുത്തു. അവൾ ഒരു നിമിഷം നോക്കി. അവൾ ചിരിച്ചു. അവൾ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഞാൻ അവളുടെ കൈ പിടിച്ചു. അവൾ കൈ വിടുവിച്ചില്ല. ഞാൻ അവളുടെ കൈ വിട്ടു. അവൾ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഞാൻ അവളുടെ കൈ പിടിച്ചു. അവൾ കൈ വിടുവിച്ചില്ല. ഞാൻ അവളുടെ കൈ വിട്ടു. അവൾ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല.

എത്ര നല്ലതാണ്! നിറുത്തിയും നിറുത്താതെയും ഒന്നുപോലെ ചിരിക്കുന്ന ഒരു മനുഷ്യനെ ഞാൻ സങ്കല്പിക്കുന്നു. പൊട്ടിച്ചിരിയുടെ (മനഃശ്ശാസ്ത്രം) ഒരു ക്ലാസ്സിൽ ഞാൻ ഇരിക്കുന്നു. ചുറ്റും ഒരാൾക്കൂട്ടം നിന്നു കൈകൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നു, നിർത്താതെ. ഞാൻ ചിരിക്കുന്നു. ചിരിക്കുന്നു. ചിരിക്കുന്നു.

ഇനി നമുക്കു പഠിക്കാം, ചിരിക്കുന്നു, ചിരിക്കുന്നു. മെഡിക്കൽ കോളേജിൽ ഞാൻ ചേർന്നു. ഫിസിയോളജി ക്ലാസ്സിൽ ഞാൻ ചേർന്നു. ഫിസിയോളജി ക്ലാസ്സിൽ ഞാൻ ചേർന്നു. ഫിസിയോളജി ക്ലാസ്സിൽ ഞാൻ ചേർന്നു.

(18.3.67. 6 AM. ഇന്നലെ കൂടിക്കണ്ടതിനെപ്പറ്റി ഒരു ഓർമ്മപോലുമില്ലാതെ ഞാൻ ഉണർന്നു. ഓർമ്മയുടെ ഒരു ചെറിയ Attempt പോലും ഞാൻ നടത്തിയില്ല. ഓർമ്മിച്ചില്ല, ഓർമ്മിക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ഓർമ്മിച്ചില്ല.

ശ്രീ. Tulsi വസന്തം.

19.3.1967 ഇന്നലെ ഉച്ചയ്ക്ക് ഒരു മണിക്കു ഞാൻ ഡൽഹിയിൽ എത്തിച്ചേർന്നു. ഇന്നലെ രാത്രി ഉറക്കം ഒട്ടും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാൻ ഇരുന്നുകൊണ്ടാണ് യാത്ര ചെയ്തത്. ഇന്നു രാവിലെ ഏഴുമണിക്കു ഞാൻ ഉണ

Digitized by Bharata Sahitya Akademi

Digitized by Bonnia Sahitya Akademi

ഞായർ. രാവിലെ 8 മണിക്കു പോയി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഉച്ചയ്ക്കു വന്നു. വിശ്രമിച്ചു. വൈകുന്നേരം 4 മണിക്കു പുറപ്പെട്ടു. ഗോപിയുടെ വീട്ടിൽ പോയി. അവിടെ കുറച്ചു നേരം ഇരുന്നു. അവിടെ നിന്നു കോട്ടയത്തു പോയി. ചന്തിക്കാരെ കണ്ടു. അവിടെ നിന്നു കുമാരനാശാന്റെ വീട്ടിൽ പോയി

[illegible] TIME [illegible]
[illegible] Crime and the Negro Society - essay).

[illegible]

31.3.1967. 5 AM. [illegible]

1.4.67. 5 AM. [illegible]

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ചെന്നൈയ്ക്ക്. ട്രെയിനിലെ കിടക്കയിൽ നിന്നും ഞാൻ ഉണർന്നു വരുമ്പോഴേക്കും ട്രെയിൻ ചെന്നൈ സെൻട്രൽ സ്റ്റേഷനിൽ നിന്നും പുറപ്പെടാൻ തയ്യാറെടുത്തു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ ഉടൻ തന്നെ ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഇറങ്ങിയ ഉടനെ ട്രെയിൻ നീങ്ങിത്തുടങ്ങി. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷ പിടിച്ച് അതിൽ കയറി. ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരനോട് ഞാൻ പോകേണ്ട സ്ഥലത്തിന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അയാൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഓടിച്ചു പോയി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകളും നഗരത്തിന്റെ ഭംഗിയും ആസ്വദിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ മയക്കത്തിലേക്ക് വീണു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഒരു വലിയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ നിന്നും ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരന് പൈസ കൊടുത്തു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ ആ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകൾ വീക്ഷിച്ചു. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷ കൈകാണിച്ചു നിർത്തി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരനോട് ഞാൻ പോകേണ്ട സ്ഥലത്തിന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അയാൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഓടിച്ചു പോയി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകളും നഗരത്തിന്റെ ഭംഗിയും ആസ്വദിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ മയക്കത്തിലേക്ക് വീണു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഒരു വലിയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ നിന്നും ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരന് പൈസ കൊടുത്തു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ ആ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകൾ വീക്ഷിച്ചു.

2.4.67. 5.45 AM. ഇന്നലെ കിടന്നത് 10 മണിക്ക് രായപ്പേട്ടയിലെ ഡോക്ടറിന്റെ – ഫ്ലാറ്റിലാണ്. ഞാൻ ഒരു മുറിയിലാണ് കിടന്നത്. രണ്ട് ഫാൻ ഓടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ കിടന്നത് 12.2.67 ലെ പത്രം കണ്ടു. ഞാൻ പത്രം വായിച്ചു. ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ 5 മണിയായിരുന്നു. ഞാൻ ഉടൻ തന്നെ എഴുന്നേറ്റു. ഞാൻ പല്ലുതേച്ചു. ഞാൻ കുളിച്ചു. ഞാൻ വസ്ത്രം ധരിച്ചു. ഞാൻ ഡോക്ടറിന്റെ ഭാര്യയോട് യാത്ര പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരനോട് ഞാൻ പോകേണ്ട സ്ഥലത്തിന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അയാൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഓടിച്ചു പോയി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകളും നഗരത്തിന്റെ ഭംഗിയും ആസ്വദിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ മയക്കത്തിലേക്ക് വീണു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഒരു വലിയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ നിന്നും ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരന് പൈസ കൊടുത്തു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ ആ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകൾ വീക്ഷിച്ചു. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷ കൈകാണിച്ചു നിർത്തി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരനോട് ഞാൻ പോകേണ്ട സ്ഥലത്തിന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അയാൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഓടിച്ചു പോയി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകളും നഗരത്തിന്റെ ഭംഗിയും ആസ്വദിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ മയക്കത്തിലേക്ക് വീണു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഒരു വലിയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ നിന്നും ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരന് പൈസ കൊടുത്തു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ ആ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകൾ വീക്ഷിച്ചു.

3.4.1967. 5.45 AM. ഇന്നലെ കിടന്നതേ ഓർമ്മയുള്ളൂ. 11 മണിയായിട്ടും ഞാൻ കിടക്കയിൽ നിന്നും എഴുന്നേറ്റില്ല. ഞാൻ "Degree received" എന്ന് തന്നെ സ്വപ്നം കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഡോക്ടറിന്റെ ഭാര്യ ചായയുമായി വന്നു. ഞാൻ ചായ കുടിച്ചു. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷ വിളിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരനോട് ഞാൻ പോകേണ്ട സ്ഥലത്തിന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അയാൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഓടിച്ചു പോയി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകളും നഗരത്തിന്റെ ഭംഗിയും ആസ്വദിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ മയക്കത്തിലേക്ക് വീണു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഒരു വലിയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ നിന്നും ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരന് പൈസ കൊടുത്തു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ ആ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകൾ വീക്ഷിച്ചു. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷ കൈകാണിച്ചു നിർത്തി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരനോട് ഞാൻ പോകേണ്ട സ്ഥലത്തിന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അയാൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഓടിച്ചു പോയി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകളും നഗരത്തിന്റെ ഭംഗിയും ആസ്വദിച്ചു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ മയക്കത്തിലേക്ക് വീണു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഓട്ടോറിക്ഷ ഒരു വലിയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ നിന്നും ഇറങ്ങി. ഞാൻ ഓട്ടോറിക്ഷക്കാരന് പൈസ കൊടുത്തു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ ആ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുന്നിൽ നിന്നുകൊണ്ട് ചുറ്റുപാടുകൾ വീക്ഷിച്ചു.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Meerala Sahitya Akademi

ഉള്ളടക്കം. സംഭാവനകൾ അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം: ഡോ. ഗീത നായർ, ഗവേഷണ വിഭാഗം, ഭാഷാപഠന കേന്ദ്രം, ഇരുപത്തിനാലാം നമ്പർ. ഫോൺ നമ്പർ ലഭ്യമാണെങ്കിൽ അതും ചേർക്കുക. ഒരാൾ പരമാവധി രണ്ടു ലേഖനങ്ങൾ മാത്രമേ അയയ്ക്കാവൂ. ഒരു ലേഖനത്തിന്റെ പരമാവധി നീളം 5,000 വാക്കുകൾ. അതിൽ കൂടുതലുള്ള ലേഖനങ്ങൾ പരിഗണിക്കുന്നതല്ല. ലേഖനത്തോടൊപ്പം ഒരു ചെറിയ ആത്മകുറിപ്പും ഫോട്ടോയും അയയ്ക്കുന്നത് നന്നായിരിക്കും. ഫോട്ടോ നിർബന്ധമല്ല.

ഡി. 4, 1961 ഗീത. ഭാഷാപഠന കേന്ദ്രത്തിലെ ഗവേഷണ വിദ്യാർത്ഥിയാണ് ലേഖിക. ഫോൺ: 0487-2201456, ഇമെയിൽ: geetha.nair@bhashapadanam.in. ഈ ലേഖനത്തിന്റെ ആദ്യരൂപം 2019 ഡിസംബറിൽ ഭാഷാപഠന കേന്ദ്രത്തിൽ നടന്ന ഒരു ശില്പശാലയിൽ അവതരിപ്പിച്ചിരുന്നു. അന്നത്തെ ചർച്ചകൾ ഈ പതിപ്പിന് ഏറെ പ്രയോജനപ്പെട്ടു. ഗവേഷണത്തിന് സാമ്പത്തിക സഹായം നൽകിയ കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമിക്ക് നന്ദി രേഖപ്പെടുത്തുന്നു. ഗ്രന്ഥശാലകളിലെ ജീവനക്കാരുടെ സഹകരണം കൂടാതെ ഈ പഠനം സാധ്യമാകുമായിരുന്നില്ല. പ്രത്യേകിച്ച് തൃശ്ശൂർ കേന്ദ്ര ഗ്രന്ഥശാലയിലെ ശ്രീമതി ലീല വർഗീസിനോടും കോട്ടയം പബ്ലിക് ലൈബ്രറിയിലെ ശ്രീ. ടി. ഇ. ജോസഫിനോടും പ്രത്യേക കടപ്പാട് അറിയിക്കുന്നു. ഇവരുടെ സഹായമില്ലാതെ ഈ കണക്കുകൾ ശേഖരിക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നില്ല. അവസാനമായി, തങ്ങളുടെ വിലപ്പെട്ട സമയം ഈ പഠനത്തിനായി നീക്കിവെച്ച എല്ലാ ഗ്രന്ഥശാലാ പ്രവർത്തകരോടും ഹൃദയപൂർവ്വം നന്ദി അറിയിക്കുന്നു. ഈ പഠനത്തിലെ പിഴവുകൾ പൂർണ്ണമായും എന്റേതാണ്.

ഫെ. 4, 1961 ഗീത. ഭാഷാപഠന കേന്ദ്രത്തിലെ ഗവേഷണ വിദ്യാർത്ഥിയാണ് ലേഖിക. ഫോൺ: 0487-2201456, ഇമെയിൽ: geetha.nair@bhashapadanam.in. ഈ ലേഖനത്തിന്റെ ആദ്യരൂപം 2019 ഡിസംബറിൽ ഭാഷാപഠന കേന്ദ്രത്തിൽ നടന്ന ഒരു ശില്പശാലയിൽ അവതരിപ്പിച്ചിരുന്നു. അന്നത്തെ ചർച്ചകൾ ഈ പതിപ്പിന് ഏറെ പ്രയോജനപ്പെട്ടു. ഗവേഷണത്തിന് സാമ്പത്തിക സഹായം നൽകിയ കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമിക്ക് നന്ദി രേഖപ്പെടുത്തുന്നു. ഗ്രന്ഥശാലകളിലെ ജീവനക്കാരുടെ സഹകരണം കൂടാതെ ഈ പഠനം സാധ്യമാകുമായിരുന്നില്ല. പ്രത്യേകിച്ച് തൃശ്ശൂർ കേന്ദ്ര ഗ്രന്ഥശാലയിലെ ശ്രീമതി ലീല വർഗീസിനോടും കോട്ടയം പബ്ലിക് ലൈബ്രറിയിലെ ശ്രീ. ടി. ഇ. ജോസഫിനോടും പ്രത്യേക കടപ്പാട് അറിയിക്കുന്നു. ഇവരുടെ സഹായമില്ലാതെ ഈ കണക്കുകൾ ശേഖരിക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നില്ല. അവസാനമായി, തങ്ങളുടെ വിലപ്പെട്ട സമയം ഈ പഠനത്തിനായി നീക്കിവെച്ച എല്ലാ ഗ്രന്ഥശാലാ പ്രവർത്തകരോടും ഹൃദയപൂർവ്വം നന്ദി അറിയിക്കുന്നു. ഈ പഠനത്തിലെ പിഴവുകൾ പൂർണ്ണമായും എന്റേതാണ്.

Digitized by Boroma Sahitya Akhadmi

ব্যবহার করে। অনুষ্ঠানের শেষে সকলে মিলে জাতীয় সঙ্গীত গায়।

৭. ৫. ১৯৫৯ : ৭.৯৫ pm. ৫৭ জন উপস্থিত ছিলেন। সভাপতি মহাশয় সভার কার্য আরম্ভ করেন। তিনি সকলকে স্বাগত জানান। তারপর সম্পাদক মহাশয় গত সভার কার্যবিবরণী পাঠ করেন। সেটি সর্বসম্মতিক্রমে গৃহীত হয়। তারপর সম্পাদক মহাশয় বিভিন্ন বিভাগের কার্যবিবরণী পাঠ করেন। তিনি বলেন যে, গত বছর সমিতির সভ্য সংখ্যা ছিল ১৫০ জন। এ বছর ৩০ জন নতুন সভ্য হয়েছেন। তাঁদের মধ্যে ১০ জন ছাত্র। তিনি আরও বলেন যে, সমিতির আয় ও ব্যয় সমান হয়েছে। কোনো উদ্বৃত্ত নেই। তিনি সকলকে আয় বৃদ্ধির জন্য আরও চেষ্টা করতে অনুরোধ করেন। তারপর সভাপতি মহাশয় নতুন বছরের কার্যনির্বাহক সমিতি গঠনের প্রস্তাব করেন। তিনি বলেন যে, বর্তমান কার্যনির্বাহক সমিতির সদস্যরা আগামী বছরের জন্য পুনরায় নির্বাচিত হতে ইচ্ছুক কি না তা জানা দরকার। তিনি প্রস্তাব করেন যে, বর্তমান কার্যনির্বাহক সমিতিকে পুনর্বহাল করা হোক। এই প্রস্তাব সর্বসম্মতিক্রমে গৃহীত হয়। তারপর সভাপতি মহাশয় সকলকে ধন্যবাদ জানিয়ে সভার কাজ শেষ করেন। ৯.৩০ pm. সভা সমাপ্ত ঘোষণা করা হয়। তারপর সকলে মিলে জাতীয় সঙ্গীত গায়।

৭. ৫. ১৯৫৯ : ৭.৯৫ pm. ৫৭ জন উপস্থিত ছিলেন। সভাপতি মহাশয় সভার কার্য আরম্ভ করেন। তিনি সকলকে স্বাগত জানান। তারপর সম্পাদক মহাশয় গত সভার কার্যবিবরণী পাঠ করেন। সেটি সর্বসম্মতিক্রমে গৃহীত হয়। তারপর সম্পাদক মহাশয় বিভিন্ন বিভাগের কার্যবিবরণী পাঠ করেন। তিনি বলেন যে, গত বছর সমিতির সভ্য সংখ্যা ছিল ১৫০ জন। এ বছর ৩০ জন নতুন সভ্য হয়েছেন। তাঁদের মধ্যে ১০ জন ছাত্র। তিনি আরও বলেন যে, সমিতির আয় ও ব্যয় সমান হয়েছে। কোনো উদ্বৃত্ত নেই। তিনি সকলকে আয় বৃদ্ধির জন্য আরও চেষ্টা করতে অনুরোধ করেন। তারপর সভাপতি মহাশয় নতুন বছরের কার্যনির্বাহক সমিতি গঠনের প্রস্তাব করেন। তিনি বলেন যে, বর্তমান কার্যনির্বাহক সমিতির সদস্যরা আগামী বছরের জন্য পুনরায় নির্বাচিত হতে ইচ্ছুক কি না তা জানা দরকার। তিনি প্রস্তাব করেন যে, বর্তমান কার্যনির্বাহক সমিতিকে পুনর্বহাল করা হোক। এই প্রস্তাব সর্বসম্মতিক্রমে গৃহীত হয়। তারপর সভাপতি মহাশয় সকলকে ধন্যবাদ জানিয়ে সভার কাজ শেষ করেন। ৯.৩০ pm. সভা সমাপ্ত ঘোষণা করা হয়। তারপর সকলে মিলে জাতীয় সঙ্গীত গায়।

[illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [

ദിവസം രാവിലെ ചെടികൾക്കു വെള്ളം, പിന്നെ, ഞങ്ങൾക്ക് 1½ ലിറ്റർ പാലു കിട്ടുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതു കാച്ചിയാറിച്ചു തൈരാക്കുന്നതും ഞാൻ തന്നെയായിരുന്നു. രാവിലെ കുറച്ചു നേരം പ്രാർത്ഥനക്കു വേണ്ടിയും, ബൈബിൾ വായിക്കുന്നതിനും, പിന്നെ പുസ്തകം, അങ്ങനെ പോകുന്നു.

ഞാൻ താമസിച്ചിരുന്ന കുടിലിൽ വാടകക്കു താമസിക്കുന്നവരുടെ ഒരു ceiling fan ഞാൻ പോയപ്പോൾ കൊണ്ടുപോയിരുന്നു. അതിനു പകരം വേറൊരെണ്ണം വാങ്ങിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി ഞാൻ അവരോടു പറഞ്ഞിരുന്നു. അവർ അതിനുള്ള ഏർപ്പാടു ചെയ്തിരുന്നു. ഞാൻ പോയപ്പോൾ അവർ അതു തന്നു. അതു കൊണ്ടുവന്നു ഘടിപ്പിക്കുന്നതിനു ഞാൻ ഒരു ഇലക്ട്രീഷ്യനെ ഏർപ്പാടാക്കിയിരുന്നു. അയാൾ വന്നു ഘടിപ്പിച്ചു. അതിനു കൂലിയായി അയാൾ ചോദിച്ചതു 15 രൂപയാണ്! അതു കൊടുക്കുന്നതിനു മുമ്പു ഞാൻ അയാളോടു ചോദിച്ചു: "ഇതിനു നിങ്ങൾ എത്ര രൂപയാണു വാങ്ങുന്നതെന്നു പറയൂ." അപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു: "അതു നിങ്ങൾ തരുന്നതു പോലെ." അതിനു ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അതു പറ്റില്ല. നിങ്ങൾ പറയുന്നതു തരാം." അപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണ്. ഞാൻ ഇതിനു കൂലി വാങ്ങുന്നില്ല." അതു കേട്ടപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഞാനും ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണ്. ഞാൻ കൂലി തരാതെ പോകുന്നില്ല." അപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ 15 രൂപ തന്നാൽ മതി." അതു കൊടുത്തിട്ടു ഞാൻ പോന്നു. അതിനു ശേഷം അയാൾ എന്നെ കാണുമ്പോൾ ചിരിക്കുമായിരുന്നു. അയാൾ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അയാൾ ഒരു ഹിന്ദുവാണെന്നാണു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതു. അയാൾ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ അയാളെ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയായി കണക്കാക്കിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണു ഞാൻ അയാൾക്കു കൂലി കൊടുക്കാതെ പോകുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞതു. അയാൾ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ ഒരു ഹിന്ദുവാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചതു തെറ്റായിപ്പോയി. അയാൾ ഒരു ഹിന്ദുവാണെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ അയാൾക്കു കൂലി കൊടുക്കുമായിരുന്നു. അയാൾ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടാണു ഞാൻ അയാൾക്കു കൂലി കൊടുക്കാതെ പോകുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞതു. അയാൾ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ അയാളെ ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയായി കണക്കാക്കിയിരുന്നു. അ

ഞാൻ കുറെനേരം സുഭാഷിനോട് സംസാരിച്ചു. അവനെ ആദ്യമായി കാണുകയാണ്. നല്ല ചുറുചുറുക്കുള്ള ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ അവനോട് ചോദിച്ചു: "നിനക്ക് ഇവിടെ നിന്നും പോകണമെന്നുണ്ടോ?" അവൻ പറഞ്ഞു: "ഉണ്ട്." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ശ്രമിക്കാം." അവനെ ഇവിടെ നിന്നും മാറ്റുന്നതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ ഡോക്ടറോടും സംസാരിച്ചു. അവനെ ഇവിടെ നിന്നും മാറ്റുന്നതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ ഡോക്ടറോടും സംസാരിച്ചു. അവനെ ഇവിടെ നിന്നും മാറ്റുന്നതിനെപ്പറ്റി ഞാൻ ഡോക്ടറോടും സംസാരിച്ചു.

12.6.67. 8 മണി: ഞാൻ കുറച്ചു നേരം ചെസ്സ് കളിച്ചു. ഗോപിനാഥൻ നായരുമായി ഞാൻ കുറച്ചുനേരം സംസാരിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയുടെ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ ഇടപെടുകയുണ്ടായി. കോഴിക്കോട്ടുള്ള ഒരു ഡോക്ടറുടെ കീഴിൽ ചികിത്സ നടത്തുന്നതിന് ഏർപ്പാടുചെയ്തു. അവരെ അവിടെ കൊണ്ടുപോകുന്നതിനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തു. ഗോപിനാഥൻ നായർ ഭാര്യയുമായി കോഴിക്കോട്ടേക്കു പോയി. അവിടെ ഒരു ലോഡ്ജിൽ താമസിച്ചു. കോഴിക്കോട്ടുള്ള ഡോക്ടറുടെ അടുത്തുപോയി. അദ്ദേഹം പരിശോധിച്ചു. അവർക്ക് ഒരു കുഴപ്പവുമില്ലെന്നു പറഞ്ഞു. അവർ തിരിച്ചുപോന്നു. ഞാൻ അവരെ കാണുകയുണ്ടായി. അവർ സന്തുഷ്ടരായിരുന്നു.

13.6.67 5.45 PM. ഞാൻ ഗോപിനാഥൻ നായരുടെ ഭാര്യയെ കാണുവാൻ പോയി. അവരുടെ ആരോഗ്യം വളരെ മെച്ചപ്പെട്ടിരുന്നു. അവർ ഇപ്പോൾ ഉന്മേഷവതിയായിരുന്നു. അവർ ഞങ്ങൾക്കു ചായ തന്നു. അവരുടെ ഭർത്താവിനെ കാണുവാൻ അവർ ആഗ്രഹിച്ചു. അവർക്ക് TIME വാരിക്കൊടുത്തു. ഗോപിനാഥൻ നായർ അവരെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.

14.6.1967 5 PM. ഞാൻ വിജയനെ കണ്ടു. കുറച്ചു നേരം അവനോടു സംസാരിച്ചു. അവനെ ഇവിടെ നിന്നും മാറ്റുന്നതിനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. അവൻ സന്തുഷ്ടനായി കാണപ്പെട്ടു. അവൻ ഇവിടെ നിന്നും പോകുന്നതിൽ അവൻ വളരെ സന്തുഷ്ടനാണ്. അവൻ ഇവിടെ നിന്നും പോകുന്നതിൽ അവൻ വളരെ സന്തുഷ്ടനാണ്. അവൻ ഇവിടെ നിന്നും പോകുന്നതിൽ അവൻ വളരെ സന്തുഷ്ടനാണ്.

ഞാൻ ഒരു Fan എന്നു കൂടുന്നതിനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഡോക്ടർ, നഴ്സുമാർ, ഓഫീസ് സ്റ്റാഫ്, രോഗികൾ, ഞാൻ, ഭാര്യ, കുട്ടികൾ, ഡ്രൈവർ, ഗാർഡനർ, ഇവരെല്ലാം കൂടി ഒരു ഫുട്ബോൾ മാച്ച് കളിക്കുന്നുണ്ട്.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

[illegible] [illegible] [illegible] [

18.4.1967. 5.45 PM. [illegible] വന്നു. [illegible] 19.4.1967. 5.50 PM [illegible]

20.4.1967. 5.30 P.M. തുടങ്ങിയ കച്ചേരി വായ്പാട്ടുകാരനായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരന്റെ ആയിരുന്നു. ചെറുപ്പക്കാരൻ തന്റെ ഗുരുനാഥന്റെ പേരിലുള്ള ട്രസ്റ്റിന്റെ ഉദ്ഘാടനം. അതുകൊണ്ടാണ് ഈ ചടങ്ങ്. ഗുരുനാഥന്റെ ഫോട്ടോ വച്ചു പൂജിച്ചു. ഗുരുനാഥന്റെ ശിഷ്യന്മാരിൽ ചിലർ പാടുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ഈ ചടങ്ങ് ഇത്ര നീണ്ടുപോയത്. A.C. ആയിരുന്നു അദ്ധ്യക്ഷൻ. അദ്ദേഹം ഒരു ചെറിയ പ്രസംഗം നടത്തി. അതിനുശേഷം

[illegible] (1965 M.Sc) [illegible] [illegible] [illegible]

Digitized by Boral Sahitya Akademi

ন দাদাঠাকুর ও ভাই ফোঁটা। দাদাঠাকুর ও ভাই ফোঁটা। দাদাঠাকুর ও ভাই ফোঁটা।

ചിച്ചു. തിരുവനന്തപുരം. മുത്തശ്ശിയുടെ മരണം കേട്ടപ്പോൾ നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടെ നിൽക്കുന്ന ഗീത. കണ്ണുകൾ ചിമ്മിത്തുറന്ന് നിൽക്കുന്ന ഗീത. ചിത്രങ്ങൾ.

26.4.1967. 5.45 AM. തുറന്നിട്ട ജനാലയിലൂടെ ഇരുട്ടിലേക്ക് നോക്കിനിന്നു. 10 മണിക്ക് പി.എസ്. പണിക്കർ, ടൈപ്പ് ചെയ്യുന്നതിനുള്ള കത്തുകൾ—വെട്ടിത്തിരുത്തലുകളോടെ തന്നിട്ടുപോയി. പക്ഷേ അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ അത് 3.5.67 ലേക്ക് മാറ്റിവച്ചു. 27 മിനിറ്റുകൊണ്ട് അതിനു തീർപ്പുണ്ടാക്കി. ഇതിനിടയിൽ 4 മണിക്ക് N.S. വന്നു ചേർന്നു. അവൾ സിനിമയ്ക്കുപോകാൻ ക്ഷണിച്ചു. ഞാൻ ഒഴിഞ്ഞുമാറി. കുളിച്ചുവന്നപ്പോൾ കണ്ടത് അവൾ ഒരു പുസ്തകത്തിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നതാണ്. ഞാൻ അവളുടെ അടുത്തുചെന്നു. അവൾ തലയുയർത്തി ചോദിച്ചു: "ഈ നിറങ്ങളുടെ ലോകത്തിൽ നിന്ന് നമ്മൾ എപ്പോഴാണ് പുറത്തുകടക്കുന്നത്?" ഞാൻ അവളുടെ കവിളിൽ തലോടി, ചുണ്ടിൽ ചുംബിച്ചു. അവൾ കണ്ണുകൾ അടച്ചു. ഞാൻ അവളുടെ മുഖം എന്റെ നേർക്കുയർത്തി. അവൾ കണ്ണുകൾ തുറന്നു. ആ കണ്ണുകളിൽ നിറഞ്ഞുനിന്നിരുന്ന ഭാവം എന്തായിരുന്നു? ഞാൻ അവളുടെ മുഖം എന്റെ നെഞ്ചോടു ചേർത്തു. അവൾ എന്റെ കഴുത്തിൽ കൈകൾ ചുറ്റിപ്പിടിച്ചു. അവളുടെ കണ്ണുനീർ എന്റെ കഴുത്തിലൂടെ ഒഴുകിയിറങ്ങുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. അവൾ കരയുകയായിരുന്നു. ഞാൻ അവളുടെ മുഖം പിടിച്ചുയർത്തി. അവൾ കരയുകയായിരുന്നു. എന്തിനാണ് അവൾ കരയുന്നത്? ഞാൻ അവളുടെ കണ്ണുകൾ തുടച്ചു. അവൾ എന്റെ കൈകൾ പിടിച്ചുമാറ്റി. അവൾ എന്നിൽനിന്നും അകന്നുമാറുകയാണോ? അവൾ എന്നിൽനിന്നും അകന്നുമാറുന്നതിനുള്ള കാരണമെന്താണ്? ഞാൻ അവളുടെ കൈകൾ പിടിച്ചുമാറ്റി. അവൾ എന്റെ കൈകൾ പിടിച്ചുമാറ്റി.

നതെന്താണ് പരിപാടി? എന്നൊക്കെ?

— ഓരോ കാര്യത്തിന് ഓരോ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ വരുന്നുണ്ട് എന്നതാണ്. ഇതിന് ഓരോ ഓഫീസിനും ഓരോ ചുമതലയുണ്ട്. അതിനുള്ള സംഘടനാ സംവിധാനമുണ്ട്. അതിനുള്ള ഓഫീസർമാരുണ്ട്. അവരുടെ ഓഫീസിലാണ് ഇതിന്റെ ഫയൽ ഉണ്ടാകുന്നത്. അവിടെ നിന്നാണ് ഇതിന്റെ നിർദ്ദേശം വരുന്നത്. ഇതിനെ ഏകോപിപ്പിക്കുന്നത് കളക്ടറാണ്. അതുകൊണ്ട് കളക്ടർ ഇതിന്റെ ചുമതലയുള്ള ഓഫീസറുമായി ബന്ധപ്പെടുന്നുണ്ട

27.4.67. 5.50 AM. രണ്ടരമണിക്ക് വീട്ടിലെത്തി കുളിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു. വീണ്ടും ഓഫീസിൽ പോയി. ഫയലുകൾ നോക്കി ഒപ്പിട്ടു. മടങ്ങിവന്നു. ചായ കുടിച്ചു. ഇന്നലെ രാത്രി ഉണ്ടായ സംഭവങ്ങൾ ഓർത്തു. ഭയങ്കരമായ ഒരു ദുഃസ്വപ്നം പോലെ തോന്നുന്നു. ഇപ്പോൾ കുറച്ചു ധൈര്യം തോന്നുന്നുണ്ട്. ഇന്നലെ രാത്രി ഉണ്ടായ സംഭവങ്ങൾ ഓർത്തു. ഭയങ്കരമായ ഒരു ദുഃസ്വപ്നം പോലെ തോന്നുന്നു. ഇപ്പോൾ കുറച്ചു ധൈര്യം തോന്നുന്നുണ്ട്.

1.5.67. 2.30 PM. ഇന്നലെ രാത്രി 10 മണിയോടെ ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ കിടന്നു. ഉടനെ ഉറങ്ങിപ്പോയി. പിന്നെ ഒന്നും അറിഞ്ഞില്ല. രാവിലെ 5 മണിക്ക് ഉണർന്നു. പല്ലുതേച്ചു. കുളിച്ചു. ചായ കുടിച്ചു. പിന്നെ ഓഫീസിൽ പോയി. ഫയലുകൾ നോക്കി ഒപ്പിട്ടു. മടങ്ങിവന്നു. ചായ കുടിച്ചു. ഇന്നലെ രാത്രി ഉണ്ടായ സംഭവങ്ങൾ ഓർത്തു. ഭയങ്കരമായ ഒരു ദുഃസ്വപ്നം പോലെ തോന്നുന്നു. ഇപ്പോൾ കുറച്ചു ധൈര്യം തോന്നുന്നുണ്ട്

Digitized by Bangla Akademi Boi Collection

ചരിത്രപരമായ ഒരു ദിനമായിരുന്നു 1967 ഫെബ്രുവരി 3. അന്നാണ് ഞാൻ ആദ്യമായി ഒരു പ്രസംഗം നടത്തിയത്. അതിനുശേഷം ഇന്നുവരെ എത്രയോ പ്രസംഗങ്ങൾ നടത്തി. എന്നാൽ ആദ്യത്തെ പ്രസംഗത്തിന്റെ ഓർമ്മ ഇന്നും മനസ്സിൽ മായാതെ നിൽക്കുന്നു.

3. 2. 1967 2.30 PM. ഇന്നത്തെപ്പോലെ അന്നും ഫെബ്രുവരി മാസത്തിലെ ഒരു വെള്ളിയാഴ്ചയായിരുന്നു. കോഴിക്കോട് TVS ന്റെ പഴയ ഫാക്ടറിയുടെ സ്ഥാനത്ത് ഒരു ഷെഡ്. അതിന്റെ മുൻവശത്ത് ഒരു ചെറിയ സ്റ്റേജ്. അതിനുമുകളിൽ ഒരു മേശ, കുറച്ചു കസേരകൾ. പിന്നിൽ ഒരു കർട്ടൻ. അതിനുപിന്നിൽ ഒരു ചെറിയ മുറിയുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെയാണ് ഞാൻ പ്രസംഗത്തിനുവേണ്ടി തയ്യാറെടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നത്. സ്റ്റേജിലേക്കു കയറുന്നതിനുമുമ്പ് ഞാൻ ഒന്നുകൂടി പോക്കറ്റിൽ കൈയിട്ടു നോക്കി. കുറിപ്പുകൾ അവിടെത്തന്നെയുണ്ട്. ഒന്നുകൂടി ഒന്നു നോക്കിയാലോ എന്നു തോന്നി. പക്ഷേ, വേണ്ടെന്നുവച്ചു. ഒരു പ്രാവശ്യം വായിച്ചതാണ്. ഇനി വായിച്ചാൽ ഓർമ്മയിൽ നിൽക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഓർമ്മയിൽ നിൽക്കുന്നതു പറയുന്നതിനേക്കാൾ നല്ലത് കുറിപ്പുകൾ നോക്കി പറയുന്നതാണ്. ഓർമ്മയിൽ നിൽക്കുന്നതു പറയുമ്പോൾ ഇടയ്ക്കു വച്ചു മറന്നുപോയാൽ പിന്നെ ഒന്നും പറയാൻ കഴിയില്ല. കുറിപ്പുകൾ നോക്കിയാൽ മറന്നുപോയ ഭാഗം കണ്ടുപിടിക്കാൻ എളുപ്പമാണ്. ഇതൊക്കെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഒരു കാര്യം ഓർമ്മയിൽ വന്നു. ഞാൻ പ്രസംഗിക്കാൻ പോകുന്നത് ഏതു വിഷയത്തെക്കുറിച്ചാണ്? അതിനുള്ള പേപ്പർ എവിടെയാണ്? ഞാൻ പോക്കറ്റിൽ തപ്പിനോക്കി. അതാ കിടക്കുന്നു. ഭാഗ്യം. ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നത് ഒരു പ്രത്യേക വിഷയത്തെക്കുറിച്ചായിരുന്നു. ഇന്നത്തെ പ്രസംഗത്തിന്റെ വിഷയം അതായിരുന്നില്ല. 1965 ലെ ഇന്ത്യാ-പാക് യുദ്ധത്തിനുശേഷം താഷ്കന്റിൽ വച്ചു നടന്ന ഇന്ത്യാ-പാക് സമാധാന ചർച്ചയുടെ ഫലമായി ഒപ്പുവച്ച താഷ്കന്റ് കരാറിനെക്കുറിച്ചായിരുന്നു. ഞാൻ ആ കുറിപ്പുകൾ ഒന്നുകൂടി വായിച്ചുനോക്കി. ഇനി ഒന്നും നോക്കാനില്ല. ഞാൻ കുറിപ്പുകൾ പോക്കറ്റിലിട്ടു. ഇനി പ്രസംഗിക്കുക തന്നെ. ഞാൻ കർട്ടൻ മാറ്റി പുറത്തിറങ്ങി. 1965 ലെ യുദ്ധത്തിനുശേഷം താഷ്കന്റിൽ വച്ചു നടന്ന ഇന്ത്യാ-പാക് സമാധാന ചർച്ചയുടെ ഫലമായി ഒപ്പുവച്ച താഷ്കന്റ് കരാറിനെക്കുറിച്ചായിരുന്നു. ഞാൻ കർട്ടൻ മാറ്റി പുറത്തിറങ്ങി. ഇനി ഒന്നും നോക്കാനില്ല. ഞാൻ കുറിപ്പുകൾ പോക്കറ്റിലിട്ടു. ഇനി പ്രസംഗിക്കുക തന്നെ

4.5.1967. 5.45 AM. എന്നത്തെക്കാളുമുത്തേന്നു, നിൽപ്പുപോലെ തന്നെയുള്ള ചുമരുകളും വാതിൽ. 10 വർഷത്തിനുശേഷം ഒരു മാറ്റവുമില്ലാതെ. 3 മണിക്കൂർ കൂടെ നടന്നു ഓഫീസിൽ പൊയ്കൊണ്ടിരുന്നപോലെ. ഓരോ ദിവസവും ഓരോ കാരണങ്ങൾ. തിരക്കുള്ള ദിവസം, ലീവുപോയി. വീട്ടിൽ വന്നാൽ ഭർത്താവിന്റെ Pharmacy നോക്കിയിരിപ്പു. രോഗികൾ പറയുന്നതൊക്കെ ഓർത്തുവെച്ചു എഴുതിക്കൊടുക്കുന്നതു കണ്ടു. ഓരോ ദിവസവും ഓരോ കാരണങ്ങൾ. ഓഫീസിൽ പോകുമ്പോൾ ഓരോ ചിന്തയിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു, ചുറ്റുപാടുകളൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല. ഓരോ ദിവസവും ഓരോ കാരണങ്ങൾ കൊണ്ടു ഓഫീസിൽ പോകാതിരിക്കുന്നതിൽ സന്തോഷിച്ചു.

എന്നത്തെപ്പോലെ ഓഫീസിൽ പോകുന്നു. പി.പ്പി. യുടെയും മറ്റും വീടുകളുടെ മുമ്പിലൂടെ, ഓരോ കുട്ടികളെയും നിരീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു. ചുമരുകൾ, ചുമരുകൾ, ചുമരുകൾ. ഓഫീസിൽ ചെന്നു. ഓരോ ഫയലുകൾ നോക്കുന്നു. ഓരോ ഫയലുകളും ഓരോ കാരണങ്ങൾ. ഓരോ ഫയലുകളും ഓരോ ചിന്തകൾ. ഓരോ ഫയലുകളും ഓരോ ഓർമ്മ

ടു. റാണി Dr Turlach വന്നു — രത്നം സന്തുഷ്ടനായി. ഭാര്യയെ തൃപ്തനാക്കുന്നതിനു വേണ്ടി ഭർത്താക്കന്മാർ ചെയ്യുന്ന സാഹസങ്ങൾ ചെറുതല്ല.

ഇന്നലെ രാവിലെ ചൂടിന്റെ കുറവുണ്ടായിരുന്നു. നിക്കറിട്ടു കഴിഞ്ഞു. 70% കിട്ടും. നാരായണപിള്ള വിളിച്ചു. പാസം കൂട്ടി. ഒരു ക്ലാസ്സിന്റെ തീപ്രശ്നങ്ങൾ നോക്കിയിട്ടില്ല. രണ്ട് വകുപ്പുകാരുടെ കൂടിക്കുഴച്ചിലുണ്ട്. ഉപന്യാസകാര്യം. നാരായണപിള്ള വിളിക്കുകയാണ്. റിപ്പബ്ലിക്കിന്റെ. ഗണപതിയുടെ നാരായണപിള്ളയുടെ കൂടെ നടന്നു. റിപ്പബ്ലിക്കിന്റെ കൂടെ നടന്നു. പിന്നെ കുറച്ചുനേരം നാരായണപിള്ളയുടെ കൂടെ നടന്നു. പിന്നെ കുറച്ചുനേരം റിപ്പബ്ലിക്കിന്റെ കൂടെ നടന്നു. ഇതിനിടയിൽ നാരായണപിള്ള എന്നെ കൈവിട്ടു. ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കായി. ഒരു മുപ്പതുപേരുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു കുന്നിൻപുറത്തുകയറി. അവിടെ

ട്ടിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ഉടനെ കുളിച്ചു. ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഉറങ്ങി. 10 മണിക്കു ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു. 10 മണിക്കാണു ക്ലാസ്സ്. ഞാൻ കുറേ ഉറങ്ങിയതിന്റെ ഫലമായി കുറച്ചു ഉന്മേഷം തോന്നുന്നുണ്ട്.

ഇന്നു മുതൽ പുസ്തകങ്ങളുടെ സംഗീതപഠനം തുടങ്ങുകയാണ്. ഇന്നു കുറിക്കുന്നതിൽ കുറച്ചു ഭാഗം ഞാൻ മുമ്പു വായിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. ഭാഗം ഓർമ്മയുണ്ട്. പക്ഷേ ഇപ്പോൾ വീണ്ടും വായിക്കുമ്പോൾ പുതിയ ചില അർത്ഥങ്ങൾ തോന്നുന്നു. ഇന്നു കുറിക്കുന്നതിൽ കുറച്ചു ഭാഗം ഞാൻ മുമ്പു വായിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. ഭാഗം ഓർമ്മയുണ്ട്. പക്ഷേ ഇപ്പോൾ വീണ്ടും വായിക്കുമ്പോൾ പുതിയ ചില അർത്ഥങ്ങൾ തോന്നുന്നു.

7. 5. 1967. 5:15 AM. ഇന്നലെ പഠിച്ചു നിന്നു. ഇന്നു വൈകുന്നേരമാണ്. ദിഗംബരൻ ഒരുപന്യാസത്തെക്കുറിച്ചു വായിച്ചു കേൾപ്പിക്കാമെന്നു സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്നു കാലത്തു 10 മണിക്കു കൊടുക്കുന്നതാണ്. ഇന്നു രാത്രിയിൽ ഉറങ്ങുന്നതിനു മുമ്പു കുറച്ചു കവിതകൾ വായിക്കണം. ഇല്ലെങ്കിൽ ഉറക്കം വരുന്നതുവരെ വായിക്കും. ഇന്നലെ രാത്രി ഏറെ നേരം ഉണർന്നിരുന്നു. ഇന്നു രാത്രി നേരത്തെ കിടക്കണം. ഇന്നലെ രാത്രി ഉറങ്ങുന്നതിനു മുമ്പു കുറച്ചു കവിതകൾ വായിച്ചു. രാത്രി ഉറക്കത്തിന്റെ ഫലമായി ഇന്നു രാവിലെ ഉന്മേഷം തോന്നുന്നുണ്ട്. ഇന്നത്തെ ദിനം ഭാഗ്യകരമായിരിക്കട്ടെ. പുസ്തകങ്ങളുടെ സംഗീതപഠനം തുടങ്ങുകയാണ്. ഇന്നു മുതൽ പുസ്തകങ്ങളുടെ സംഗീതപഠനം തുടങ്ങുകയാണ്. ഇന്നു കുറിക്കുന്നതിൽ കുറച്ചു ഭാഗം ഞാൻ മുമ്പു വായിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. ഭാഗം ഓർമ്മയുണ്ട്. പക്ഷേ ഇപ്പോൾ വീണ്ടും വായിക്കുമ്പോൾ പുതിയ ചില അർത്ഥങ്ങൾ തോന്നുന്നു

[illegible] 3.65 [illegible] 6.15 [illegible] [illegible] [illegible]

നാം. ഗണനവകുപ്പിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥരുടെ കണക്ക്.

8.5.1967. 5 മണി AM. ഇന്നലെ രാത്രിയിൽ ഉറങ്ങാൻ കിടന്നപ്പോൾ NBS കാരുടെ വിഷമങ്ങളെപ്പറ്റി ഓർത്തു. അവരുടെ ഭാവി ഇപ്പോൾ തുലാസിലാണല്ലോ. പുതിയ ഗവൺമെന്റ് അവരുടെ കാര്യത്തിൽ എന്തു തീരുമാനമെടുക്കുമെന്നറിയില്ല. ഇപ്പോൾ ഗവൺമെന്റിന്റെ ഭാഗമായിരിക്കുന്നവരെ പുറത്താക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടാകും. പക്ഷേ, ഇവരുടെ കാര്യത്തിൽ അങ്ങനെയാകണമെന്നില്ല. ഇവരുടെ നിയമനം ഗവൺമെന്റിന്റെ ഭാഗമായിട്ടല്ലല്ലോ. ഇവരുടെ ശമ്പളം ഗവൺമെന്റ് കൊടുക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ഇവർ ഗവൺമെന്റിന്റെ ഭാഗമല്ല. ഇവരുടെ നിയമനം നടത്തിയത് ഒരു സ്വതന്ത്ര സംഘടനയാണ്. ഇവരുടെ നിയമനത്തിനുവേണ്ടി ഗവൺമെന്റിന്റെ അനുവാദം വാങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്നുമാത്രം

[illegible] വിട്ടു പോന്നു. [illegible] ഞങ്ങൾ [illegible] പോയി. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവൾ പറഞ്ഞു. "ഒരു ദിവസം ഞാൻ മരിച്ചുപോകും. അപ്പോൾ നിങ്ങൾ എന്നെ ഓർമ്മിക്കുമോ?" എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. അതിനുള്ള മറുപടി കിട്ടിയില്ല. കണ്ണീരായിരുന്നു അവളുടെ മറുപടി. ഞാൻ അവളുടെ കണ്ണീർ തുടച്ചു. അവൾ എന്റെ കൈ പിടിച്ചു അവളുടെ മുഖത്തോടു ചേർത്തു. അവൾ എന്റെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു. അവളുടെ കണ്ണീർ എന്റെ കൈയിൽ വീണു. ഞാൻ അവളുടെ മുഖം എന്റെ കൈകൊണ്ടു പിടിച്ചുയർത്തി. അവൾ എന്റെ കണ്ണിലേക്കു നോക്ക

Digitized by Boroma Sahitya Akademi

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Boroma Sahitya Akademi

Digitized by Bonala Sahitya Akademi

১৫.১০.৫৭. শনি পরশু ১০টা নাগাদ বাড়ি ফিরব। ভাবছি ফিরে এসে কিছুদিন বাড়িতে বসে লিখব। ঘরে বসে লেখার অভ্যেস আমার কোনোকালেই নেই। তবু ভাবছি এবার বসে লিখব। কিন্তু কী লিখব? কিছুই ভেবে পাচ্ছি না। কিছু লিখতে পারব কি না তাও জানি না। তবু ভাবছি

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ടേപ്പിലെ നാരുകൾപോലുള്ള നൂലുകളെക്കുറിച്ച്. മിക്കവാറും കടകളിലും ഈ സൂചനകൾ കാണാറുണ്ട്. ഇതിന്റെ കാരണം. ഇങ്ങനെ ഉപയോഗിക്കുന്നവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഞാനുമുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഈ Cotton pills കളയുന്നു. ഇവ ഒരു കടലാസ്സിൽ കുടഞ്ഞിട്ട്, തീയിടുന്നു. നന്നായി കത്തുന്നു, ചാരമാകുന്നു, നാറുന്നില്ല. ഈ രീതിയിലാണ് ഞാൻ ഇവയുടെ ഉപയോഗം നിറുത്തിയത്. ഇവയുടെ നിർമ്മാതാക്കൾ ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഒരു വിവരവും നൽകുന്നില്ല. ഇവയുടെ ഉപയോഗം എന്താണ്? ഇവ ഇരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനമുണ്ടോ?

21.5.1967 ഞായർ. 5.45ന് എഴുന്നേറ്റു. ഇന്നലെ വാങ്ങിയ Cotton pills കൊണ്ടുവന്ന് കടലാസ്സിൽ കുടഞ്ഞിട്ട് തീയിട്ടു. നന്നായി കത്തുന്നുണ്ട്. നാറ്റമില്ല. ചാരം കുറച്ചുണ്ട്. ഇവയുടെ ഉപയോഗം ഇനി നിറുത്തുന്നു. ഇവയുടെ നിർമ്മാതാക്കൾ ഇവയുടെ ഉപയോഗത്തെക്കുറിച്ച് ഒന്നും പറയുന്നില്ല. ഇവയുടെ ഉപയോഗം എന്താണെന്ന് അറിയുന്നവർ ദയവായി എന്നെ അറിയിക്കുമല്ലോ

ദിവസം. വിമാനത്തിൽ കയറുന്നതിനു മുമ്പ് ഞാൻ ഭാര്യയുടെ ഫ്രെയിം ചെയ്തിട്ട ഫോട്ടോ കൈയിൽ കൊടുത്തു. ടിക്കറ്റ് കൈപ്പറ്റുന്നതിനുമുമ്പ് ഞാൻ ഫോട്ടോ ഗ്ലാസ്സിന്റെ മുകളിൽ ഒരു ചുംബനം നൽകി. ഫോട്ടോ തിരിച്ചുകൊടുത്തപ്പോൾ അവൾ കണ്ണീർ തുടച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. വിമാനത്തിൽ കയറിയപ്പോൾ ഞാൻ ഫോട്ടോ നോക്കി. അവൾ കരയുകയായിരുന്നു. ഞാൻ ഫോട്ടോയിൽ ചുംബിച്ചു. അവൾ കരച്ചിൽ നിർത്തി. ഞാൻ ഫോട്ടോ കീശയിൽ വച്ചു. അവൾ കരച്ചിൽ തുടർന്നു. ഞാൻ ഫോട്ടോ പുറത്തെടുത്ത

ചെയ്തു. വിമർശനം പേടിച്ചു. രാത്രി 10 മണിക്ക് കിടന്നു.

രാവിലെ ഞാൻ Public Branch Insurance ന്റെ കണക്കുകൾ പരിശോധിച്ചു. ആകെ കിട്ടിയ 12590 രൂപ. ചെലവ് 10000 രൂപ. ബാക്കി 2590 രൂപ. ഇതിൽ നിന്ന് 1000 രൂപ ഞാൻ എടുത്തു. 1500 രൂപ ബാക്കി. ഇതിൽ നിന്ന് 1000 രൂപ ഞാൻ എടുത്തു. 500 രൂപ ബാക്കി. ഇതിൽ നിന്ന് 500 രൂപ ഞാൻ എടുത്തു. 0 രൂപ ബാക്കി. ഇതിൽ നിന്ന് 0

Digitized by Boral Sahitya Akademi

ন ন-তালব্য-তালব্য শ ষ স ক্ষ ক্ষ ক্ষ

30.5.1967. 7 AM. 5.60ന് എഴുന്നേറ്റു. ഇന്നലെ ചെയ്തു തീർത്തേക്കാം എന്നു കരുതിയ ജോലി തീർന്നപ്പോൾ 31ന്റെ രാത്രി 12 മണിയായിരുന്നു. ഇന്നലെ രാവിലെ ഉണർന്നപ്പോൾ ഇന്നത്തെ ജോലി തീർന്നു എന്നു തോന്നിയിരുന്നു. പക്ഷേ, ഉച്ചയ്ക്കു ശേഷം വീണ്ടും ജോലി ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. രാത്രി 8 മണിയോടെ ജോലി തീർന്നു. ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല. ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല എന്നു തോന്നുന്നതു തന്നെ ഒരു സുഖമാണ്. ഒരു വിശ്രമത്തിന്റെ സുഖം. രാവിലെ ഉണർന്നപ്പോൾ ഇന്നു ചെയ്യാനുള്ള ജോലികളെപ്പറ്റി ആലോചിച്ചു. ചെയ്യാനുള്ള ജോലികൾ ഓർമ്മയിൽ നിന്നു വിട്ടുപോയിരുന്നു. ചെയ്തു തീർത്തവയുടെ ഓർമ്മയും. ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല എന്നു തോന്നിയപ്പോൾ ഒരു സുഖം. ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല എന്നു തോന്നുന്നതിനു തൊട്ടുമുമ്പുള്ള നിമിഷങ്ങളിൽ ഒരു ഭാരം. ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല എന്നു തോന്നുന്നതിനു തൊട്ടുമുമ്പുള്ള നിമിഷങ്ങളിൽ ഒരു ഭാരം. ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല എന്നു തോന്നുന്നതിനു തൊട്ടുമുമ്പുള്ള നിമിഷങ്ങളിൽ ഒരു ഭാരം.

ഇന്നലെ ചെയ്തുതീർത്ത ജോലികളുടെ സംഗ്രഹം: ഫ്രാങ്കോണിയർ-ഗോപാലൻനായർ, കിണർ-ഹൈഡ്രോളിക്സ്, രാഘവൻ-ASNP, ഗോവിന്ദൻ മാസ്റ്റർ-ഇലക്ട്രിക്കൽ. ഇതെല്ലാം ഓവർലാപ്പ് ചെയ്തുകിടക്കുന്നതാണ്. ഓർമ്മയിൽ നിന്നു വിട്ടുപോയവ കൂടി ചേർത്തുവയ്ക്കുമ്പോൾ ഇതിന്റെ ഏകദേശരൂപം കിട്ടുന്നു. ഇതിനിടയിൽ ഓർമ്മയിൽ നിന്നു വിട്ടുപോയവയുടെ ഓർമ്മ വരുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ഒരു ഭാരം. ഇതിനിടയിൽ ഓർമ്മയിൽ നിന്നു വിട്ടുപോയവയുടെ ഓർമ്മ വരുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ഒരു ഭാരം. ഇതിനിടയിൽ ഓർമ്മയിൽ നിന്നു വിട്ടുപോയവയുടെ ഓർമ്മ വരുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ഒരു ഭാരം.

രാത്രി ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞു, ഈ രാവിലെ ഉണർന്നു ഇനി ഒന്നും ചെയ്യാനില്ലാത്തതിനെപ്പറ്റി. എത്രയോ വർഷങ്ങളായി നിരന്തരം കഴിഞ്ഞതാണ്. ഓഫീസിലെന്റെ മനസ്സിലെ ഭാരങ്ങളെപ്പറ്റി ആരോടെങ്കിലും! ഓഫീസിലെ ടേബിൾ, കസേര തുടങ്ങിയവയെപ്പറ്റി ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നാൽ അവൾ ഓടിപ്പോകുമായിരുന്നു. ഓഫീസിലെ ടേബിൾ, കസേര, ഫയൽ, ഫോൺ, ഫോൺ ചെയ്യുന്നവർ, ഫോൺ ചെയ്യുന്നവരുടെ ശബ്ദം, ഫോൺ ചെയ്യുന്നവരുടെ ശബ്ദത്തിന്റെ ഭാവം, ഫോൺ ചെയ്യുന്നവരുടെ ശബ്ദത്തിന്റെ ഭാവത്തിനനുസരിച്ചുള്ള എന്റെ പ്രതികരണം, ഫോൺ ചെയ്യുന്നവരുടെ ശബ്ദത്തിന്റെ ഭാവത്തിനനുസരിച്ചുള്ള എന്റെ പ്രതികരണത്തിനനുസരിച്ചുള്ള എന്റെ മനോഭാവ

[illegible] പക്ഷേ, കുടുംബ ജീവിതം തകർന്നു, രണ്ടാം ഭർത്താവിനെയും ഉപേക്ഷിച്ചു, ഇപ്പോൾ ഒറ്റയ്ക്ക് താമസം. ഇന്നുച്ചക്ക് ഇവിടെ ഊണുണ്ടാകും; തൊടിയിലുണ്ട്.

31.5.67. 7.45 AM. 5.40 ന് എഴുന്നേറ്റു. നല്ല കാറ്റുണ്ടായിരുന്നു. കാറ്റിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടാണ് ഉണർന്നത്. ഇന്നലെ കുറച്ചു നേരത്തെ പോയി. പക്ഷേ കിട്ടിയില്ല. കഴഞ്ഞപ്രാവശ്യത്തെപ്പോലെ വെള്ളം ഇറ്റിറ്റു വീഴുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്നലെ ഇരുട്ടിയപ്പോൾ പോയി തുടങ്ങിയതാണ്. നല്ല തണുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്നും അതുപോലെ പോകണം. ഇന്നലെ ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണിനു ശേഷം ഒന്നുറങ്ങി. വൈകുന്നേരം ഒരു മണിക്കൂർ നടന്നു

ചെയ്തു നടക്കും. അച്ഛൻ പുതിയ പരിപാടികൾ ആലോചിച്ചു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരുമ്പോൾ അവനെക്കൂടി ചേർക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി എന്തിനാണ് സംശയം? മിടുമിടുക്കനായ കുട്ടിയാണവൻ. എന്നെപ്പോലെ ഒരു സംശയാത്മാവല്ല, അവൻ.

ഞാനും കുട്ടിയുടെ പിന്നാലെ പോകണം. മുറ്റം, പിന്നാമ്പുറം, പിന്നാമ്പുറത്തെ കിണർ, തൊഴുത്ത്, പുല്ലുകൂട്ടിയിട്ടിരിക്കുന്ന ഭാഗം, പുല്ലുകൂട്ടിയിട്ടിരിക്കുന്നതിന്റെ പിന്നിലുള്ള ഭാഗം, കാർഷികോപകരണങ്ങൾ സൂക്ഷിക്കുന്ന ഷെഡ്, പുറത്തെ കിണർ, പുറത്തെ കുളിമുറി, അടുക്കളയുടെ പിന്നിലുള്ള ഭാഗം, അടുക്കള, അകത്തെ കിണർ, അകത്തെ കുളിമുറി, അകത്തെ ഭാഗം, അകത്തെ കിടപ്പുമുറി, അകത്തെ ഹാൾ, മുൻവശത്തെ കിടപ്പുമുറി, മുൻവശത്തെ ഹാൾ, മുൻവശത്തെ വരാന്ത, മുറ്റം.

4.6.1967 6.30 P.M. ഇന്നു കാലത്ത് 6:30നു തന്നെ ഞാനിവിടെയെത്തി. ഓഫീസിലെത്തിയപ്പോൾ, അവിടെ കാണേണ്ട ചിലരെ കാണാൻ സാധിച്ചു. ഇന്നും രണ്ടു ദിവസം കൂടിയുണ്ടാകുമെന്നാണ് കരുതുന്നത്. ഇന്നലെ രാത്രി 12 മണിക്കാണ് കിടന്നത്. പക്ഷേ, 10 മണിക്കു മുമ്പേ ഉണർന്നു. ശരീരത്തിനു നല്ല ക്ഷീണമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് ഉടനെയൊന്നും എഴുന്നേൽക്കാൻ തോന്നിയില്ല. രാധയും കുട്ടികളും ഉണർന്നിട്ടുണ്ടാകുമെന്നു കരുതി. കുറച്ചുനേരം കൂടി കിടന്നു. പിന്നെ എഴുന്നേറ്റു. രാധയും കുട്ടികളും ഉണർന്നിരുന്നു. അവരോടു കുറച്ചുനേരം സംസാരിച്ചു കിടന്നു. 6 മണിയായപ്പോൾ കുളിക്കാനായി എഴുന്നേറ്റു. കുളിച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ചായയുമായി രാധ വന്നു. ചായ കുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ വി.കുഞ്ഞിരാമൻ വന്നു. അവർ കുറച്ചുനേരം സംസാരിച്ചിരുന്നു. പിന്നീട് വി.കുഞ്ഞിരാമൻ പോയപ്പോൾ ഞാൻ പ്രാതൽ കഴിച്ചു.

രാധയും കുട്ടികളും കാണാൻ വന്നു. അവരുടെ പഴയ സഹപാഠിയായിരുന്ന ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ വിവാഹത്തിനു പോകുന്നുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. ഞാനുടനെ കുളിച്ചു വേഷം മാറിക്കൊള്ളാമെന്നു പറഞ്ഞു. അവർ പോയി. ഞാൻ കുളിച്ചു വേഷം മാറി. അവർ വന്നു. അവരോടൊപ്പം ഞാനും പുറപ്പെട്ടു. ഓഫീസിലെത്തി. ഓഫീസിലുള്ളവരോടു സംസാരിച്ചു. ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണു കഴിച്ചു. ഓഫീസിലുള്ളവരോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇടയ്ക്ക് ചായ കുട

ഞങ്ങൾ നിൽക്കുന്ന ഭാഗത്തേക്ക് നീങ്ങുന്നു. ഗ്രാമത്തിലെ കുട്ടികൾക്ക് ഞങ്ങളെ കാണുന്നത് ഒരു കൗതുകമാണ്. ഓരോ വീടിന്റെയും മുന്നിൽ കുറച്ചു കുട്ടികൾ കാണും. അവരുടെ അമ്മമാർ അവരെ ഞങ്ങളുടെ അടുത്തേക്ക് വിടുന്നില്ല. അവർ ഞങ്ങളെ ഭയപ്പെടുന്നുണ്ടാകണം. ഞങ്ങൾ അവരുടെ ഫോട്ടോ എടുക്കുന്നതിനെ അവർ എതിർത്തു. ഞങ്ങൾ അവരുടെ ഫോട്ടോ എടുത്തു. അവർ ഞങ്ങളുടെ അടുത്തേക്ക് വന്നു. ഞങ്ങൾ അവർക്ക് ചോക്ലേറ്റ് കൊടുത്തു. അവർ അത് വാങ്ങി കഴിച്ചു. അവരുടെ ഫോട്ടോ എടുക്കുന്നതിനെ അവർ എതിർത്തതിന്റെ കാരണം അവർക്ക് ഫോട്ടോയുടെ പ്രാധാന്യം അറിയാത്തതുകൊണ്ടാണ്. ഫോട്ടോ എടുത്തതിനുശേഷം അവർ അത് കാണുന്നതിനെ ഞങ്ങൾ എതിർത്തു. അവർ ഞങ്ങളുടെ ക്യാമറയിൽ തൊടുന്നതിനെയും ഞങ്ങൾ എതിർത്തു. ഞങ്ങൾ അവരുടെ

ചെയ്തു. കോഴിക്കോട്ടുള്ള ഒരു ഓർഗനൈസേഷനാണ്, അവരുടെ ഓഫീസിൽ. അവിടെ ഓർഗനൈസേഷൻ, അത്? അതോ ഓർഗനൈസേഷൻ? അതിന്റെ ഓഫീസിലാണോ ഒരു ജോലി? അതോ ഓർഗനൈസേഷന്റെ വീട്. ടീച്ചർ ട്രെയിനിങ്ങിനുവേണ്ടിയുള്ള ഒരു പ്രോഗ്രാമിനു വേണ്ടിയുള്ള കൺസൾട്ടന്റായിട്ടാണ് പോയത്.

കോഴിക്കോട് NCERTയിലെ Dr. Nigam ഉണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ നിന്നു കിട്ടുന്ന ഓർഡറനുസരിച്ചാണോ അവിടെ പോകുന്നത്? അതോ ഇവിടെ ഓഫീസിൽ വന്നിട്ടാണോ? അതോ അവിടെ ചെന്നിട്ടാണോ ഓർഡർ കിട്ടുന്നത്? അതോ ഓർഡർ കിട്ടുന്നതിനുമുമ്പ് അവിടെ പോകുന്നുണ്ടോ

Digitized by Bharatiya Adhunik Manuscript Mission

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ഭരണകാലത്തു് ഇതിനു് ഒരു പരിഹാരമുണ്ടായി. ഇതിനുവേണ്ടി ഒരു കമ്മീഷനെ നിയമിച്ചു. ഈ കമ്മീഷൻ ഇതിനെപ്പറ്റി പഠിച്ചു് ഒരു റിപ്പോർട്ടു് സമർപ്പിച്ചു. ഈ റിപ്പോർട്ടിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഒരു നിയമം നിർമ്മിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ നിയമത്തിനു് 1969-ലെ കേരള ഭൂപരിഷ്കരണ നിയമം എന്നു പേരു നൽകി. ഈ നിയമം 1970 ജനുവരി 1-ാം തീയതി പ്രാബല്യത്തിൽ വരുത്തുകയും ചെയ്തു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം നൽകുക എന്നതായിരുന്നു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഫലമായി കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം ലഭിച്ചു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഫലമായി കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം ലഭിച്ചു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഫലമായി കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം ലഭിച്ചു.

ഭൂപരിഷ്കരണ നിയമം

ഭൂപരിഷ്കരണ നിയമം നടപ്പിലാക്കുന്നതിനുവേണ്ടി കേരള നിയമസഭ പാസ്സാക്കിയ നിയമമാണു് കേരള ഭൂപരിഷ്കരണ നിയമം. ഇതു് 1963 ഡിസംബർ 31-ാം തീയതി പ്രാബല്യത്തിൽ വന്നു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം നൽകുക എന്നതായിരുന്നു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഫലമായി കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം ലഭിച്ചു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഫലമായി കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം ലഭിച്ചു. ഈ നിയമത്തിന്റെ ഫലമായി കുടിയാന്മാർക്കു് ഭൂമിയിൽ സ്ഥിരമായ അവകാശം ലഭിച്ചു.

7.15 PM. ... ...

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] ഒരു ചിത്രകാരന്റെ [illegible] കണ്ടു. [illegible] ഒരു [illegible] ചിത്രകാരന്റെ [illegible] കണ്ടു. [illegible] [illegible] [illegible]

ന്നു നന്നു സ്കൂൾ. കിഴക്കു നെന്നുവഴി തെക്കോടു പോകുന്നു, തെക്കു ഭാഗത്തു ഒരു ചെറിയ കുന്നിൻപുറമുണ്ട്. പോസ്റ്റാപ്പീസും ടെലിഗ്രാഫ് ആഫീസും അവിടെയാണു്. തെക്കു, കിഴക്കുള്ള വഴികൾ കുന്നിലേക്കു പോകുന്നു. തെക്കു, പടിഞ്ഞാറുള്ള വഴി ഒരു ചെറിയ ടൗണിലേക്കാണു്. അതിനു തെക്കുള്ള ഭാഗം ഒരു ചെറിയ കുന്നാണു്. അതിന്റെ മുകളിൽ ഒരു ചെറിയ ഗ്രൗണ്ടുണ്ടു്. അതിനു തെക്കുള്ള ഭാഗം ഒരു താഴ്വരയാണു്. അതിനപ്പുറം ഒരു കുന്നുണ്ട

[illegible] . [illegible] [illegible] [illegible]

16.6.67. 7-ാം AM. കുളത്തുപ്പുഴ ഫോൺ ചെയ്തു. ഉടൻ തന്നെ ഡിസ്ട്രിക്ട് കളക്ടറെ ബന്ധപ്പെടണമെന്നും, ഉടൻ തന്നെ കുളത്തുപ്പുഴയിലേയ്ക്ക് പുറപ്പെടണമെന്നും പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഉടൻ തന്നെ ഡിസ്ട്രിക്ട് കളക്ടറെ ബന്ധപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം ഉടൻ തന്നെ ഡി.എസ്.പി. എസ്.പി.യെ ബന്ധപ്പെടുകയും ഉടൻ തന്നെ ഞാൻ കുളത്തുപ്പുഴയിലേയ്ക്ക് പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു. സ്ഥലത്തെത്തി, ഡിപ്പോ, DTE, ഷണ്മുഖം വക്കീൽ, തുടങ്ങിയവരെ (വക്കീൽ, DPO, DTE, ഷണ്മുഖം വക്കീൽ, Public Dept Security, D.P.R. എന്നിവരെ) കണ്ടു, പിരിഞ്ഞു. DC. ഓഫീസിൽ നിന്നും ലഭിച്ച വിവരത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഞാൻ ഡിപ്പോയിലെത്തുകയും, അവിടെ കൂടിയിരുന്ന ജനങ്ങളുമായി സംസാരിക്കുകയും ചെയ്തു. ഡിപ്പോയിൽ നിന്നും ഏകദേശം ഒരു കിലോമീറ്റർ അകലെയാണ് DC ഓഫീസ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്. ഞാൻ ഡിപ്പോയിൽ നിന്നും DC ഓഫീസിലേയ്ക്ക് നടന്നുപോയി. ഏകദേശം 1 മണിക്കൂർ നേരം ഞാൻ DC ഓഫീസിൽ ചെലവഴിച്ചു. അവിടെ കൂടിയിരുന്ന ജനങ്ങളുടെ പ്രതിനിധികളുമായി ഞാൻ സംസാരിച്ചു. അവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ എന്തൊക്കെയാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കി. അവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ ഞാൻ കുറിച്ചെടുത്തു. അവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ ഞാൻ ഡിസ്ട്രിക്ട് കളക്ടറെ അറിയിച്ചു. അവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ ന്യായമാണെന്ന് എനിക്ക് തോന്നി. അവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ ഞാൻ കുറിച്ചെടുത്തു

[illegible] കുറച്ചു നേരത്തേക്കു് ഒന്നും മിണ്ടാതെ നിന്നു. കുട്ടി പുറത്തേക്കു് ഓടിപ്പോയി. ഞാൻ അവളുടെ പിന്നാലെ ചെന്നു. അവൾ ഒരു മൂലയിൽ മുഖം പൊത്തിക്കൊണ്ടു് നിൽക്കുന്നു. ഞാൻ അവളുടെ തോളിൽ കൈവച്ചു. അവൾ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു. ഞാൻ അവളെ വാരിയെടുത്തു. അവൾ എന്റെ കഴുത്തിൽ കൈകൾ ചുറ്റിപ്പിടിച്ചു. ഞാൻ അവളുടെ മുഖത്തു് ഉമ്മകൾ കൊണ്ടു് മൂടി. അവൾ എന്റെ കവിളിൽ ഉമ്മ വച്ചു. ഞാൻ അവളെ താഴെ നിർത്തി. അവൾ ഓടിപ്പോയി.

18.6.67. 6 AM. [illegible] ഞാൻ ഉണർന്നു. പുറത്തു് ഇരുട്ടു് തന്നെ. ഞാൻ വീണ്ടും കിടന്നു. 10 മണിക്കു് PSC യുടെ ഇന്റർവ്യൂ ലെറ്റർ വരുമെന്നു് ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചു. അതു കൊണ്ടു് ഞാൻ ഉണർന്നതിനു ശേഷം കിടക്കയിൽ തന്നെ കിടന്നു. ഒന്നര മണിക്കൂർ കിടന്നു. എഴുന്നേറ്റു. പല്ലു തേച്ചു. കുളിച്ചു. ചായ കുടിച്ചു. പത്രം വായിച്ചു. 9 മണിക്കു് മുമ്പു് PSC യുടെ ഇന്റർവ്യൂ ലെറ്റർ വന്നു. സുരേന്ദ്രനും രവിയും കൂടി പോയതു്. 9 മണിക്കു് സീതാലക്ഷ്മി വന്നു. ഞാൻ അവളുമായി സംസാരിച്ചു. അവൾ പോയി. 10 മണിയായി. ഇന്റർവ്യൂ ലെറ്റർ വന്നില്ല. ഞാൻ ഉച്ചയൂണു കഴിച്ചു. ഉച്ചയ്ക്കു് ഒന്നര മണിക്കു് ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഉണർന്നപ്പോൾ 3 മണി. ഞാൻ കുളിച്ചു. ചായ കുടിച്ചു. പത്രം വായിച്ചു. ഇന്റർവ്യൂ ലെറ്റർ വന്നില്ല. ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയതു കൊണ്ടു് ലെറ്റർ വന്നതു് അറിഞ്ഞില്ലേ? ഞാൻ ഓഫീസിൽ പോയി. അവിടെയും ലെറ്റർ വന്നിട്ടില്ല. ഞാൻ തിരിച്ചു വന്നു

[illegible] ഉപന്യാസം [illegible]. [illegible] കുട്ടികൾ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 21.6.67. 5:45 AM. [illegible] Economics RA. [illegible]

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

മഴയുടെ, കിരണം. കനിഞ്ഞു നൽകുന്ന ഗിരിനിരകൾ തന്നുടെ
സന്തത സഹചാരിയായ ഭൂമി. ഭൂമിയിലെ ഓരോ ചലനങ്ങൾക്കും
പിന്നിലും ഓരോ കാരണങ്ങളുണ്ടായിരിക്കും. ഗിരിനിരകളുടെ
ഗാംഭീര്യത്തിനുമുണ്ട് കാരണങ്ങൾ. ഭീമൻ തന്നെ
തന്നിലേക്ക്. കർണ്ണനെന്ന.

22. 6.67. 5. AM. ഇന്നലെ രാത്രിയിൽ കണ്ണിന്റെ
ഇരുവശങ്ങളും രണ്ട് കനിഞ്ഞുകിട്ടിയതിനാലാകണം, ഞാൻ
കിടന്ന വലിയ ചെരിവം ഇല്ല. മനസ്സിന് വല്ലാത്ത ഉ,
നതകളുടെ കിടപ്പും സുഖകരമായിരുന്നു. ചിന്തയിൽ
മുഴുകി: ലൈറ്റർമാർ എന്നെ കിടന്നു സ്വപ്നം കണ്ടു. രണ്ടാൾ
വന്നു നമ്മെ നെഞ്ചുരിഞ്ഞു നക്കിയിട്ടുപോയി. ഒന്നാമൻ
ഉണ്ണിയായിരുന്നു (ഉണ്ണിയാ?) നീ ചെ
ന്നായിരുന്നുവെന്നും പറഞ്ഞു. രണ്ടാമൻ കണ്ണൻ കിടക്കിനെ
ശ്രദ്ധിക്കുന്നതുപോലെ നിന്നു. ഞാൻ ചിന്തിച്ചു കിടന്നു
ഞാനിപ്പോൾ. എന്തെഴുതുമായിരുന്നു? ദിവസങ്ങൾ, ആഴ്ചകൾ
ഒരു പോലെ. ഇനി കുറച്ചെങ്കിലും ചെയ്യാൻ എന്തുണ്ടെന്ന
ഓർത്തപ്പോൾ ഒന്നുമില്ലെന്നു തോന്നി. രാവിലെ, ഒരു ചായ
കുടിക്കാൻ തോന്നിയതുപോലുമില്ല.

23. 6.67. 5.20 AM. നല്ല മഴയുടെ ശബ്ദമാണല്ലോ
ഇന്നലെയും കേട്ടിരുന്നത്. മനസ്സിന് വല്ലാത്തൊരു കുളിർമ്മ
തോന്നുന്നു. തണുപ്പുണ്ടു്, ഒപ്പം ഇരുട്ടും. ഇരുട്ടിനുള്ളിൽ
കാലുകൾ കുറുക്കി, കൈകൾ പിണച്ചുവച്ചു കിടന്നു. ഓർ
മ്മകൾ വീണ്ടും. ഓർമ്മകൾക്കു പിന്നിൽ ഓർമ്മകൾ. ഓർമ്മകൾ
ക്കു മുന്നിൽ ഓർമ്മകൾ. ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകളെ തിന്നുന്നു.
ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകളെ
ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകളെ തിന്നുന്നു. ഓർമ്മകൾ
ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകൾ ഓർമ്മകൾ

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

25.6.67. S.G.S.H.S. മഴയില്ലാതെ തന്നെ തുടങ്ങി. ക്ലാസുകൾ തുടങ്ങിയതേ ഉള്ളൂ. ഒരാഴ്ച കഴിഞ്ഞ് തന്നെ തുടങ്ങിയതുകൊണ്ട് വിശേഷിച്ചൊന്നും പറയാനില്ല. ഒരുപാട് പുതിയ കുട്ടികൾ വന്നിട്ടുണ്ട്. ഒരു ഡിവിഷൻ കൂടുതലുണ്ട്. ഇപ്പോൾ 8 ഡിവിഷനുകൾ. ഒന്നിന് പുതിയതായി ഒരു ടീച്ചറെ നിയമിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ ഇപ്പോൾ 8-ാം ക്ലാസിലെ ക്ലാസ് ടീച്ചറാണ്. ഒന്നാം ക്ലാസിലെ ടീച്ചർ ഇപ്പോൾ ഇല്ല. അവർ ഒരു ട്രെയിനിംഗിനു പോയിരിക്കുകയാണ്. അതുകൊണ്ട് ഒന്നാം ക്ലാസിലെ കുട്ടികളുടെ ക്ലാസ് ചുമതലയും എനിക്കുതന്നെ. ഇപ്പോൾ ഞാൻ 8-ാം ക്ലാസിലെ ക്ലാസ് ടീച്ചറും ഒന്നാം ക്ലാസിലെ ക്ലാസ് ടീച്ചറുമാണ്. ഒന്നാം ക്ലാസിലെ കുട്ടികൾ വന്നപ്പോൾ അവരുടെ കൂടെ അമ്മമാരും വന്നിരുന്നു. അവരെ പുറത്തുനിർത്തുന്നതിനും അവരുടെ കുട്ടികളെ ക്ലാസിനകത്തിരുത്തുന്നതിനും ഞാൻ വളരെ പാടുപെട്ടു. ഇപ്പോൾ അവരെല്ലാം പോയിട്ടുണ്ട്. കുട്ടികൾ ഇപ്പോൾ ഒറ്റയ്ക്കാണ് വരുന്നത്. ഇന്നലെ ഞാൻ ഒന്നാം ക്ലാസിലെ കുട്ടികളുടെ ഒരു ഫോട്ടോ എടുത്തു. ഇന്നലെ ഉച്ചയ്ക്ക്

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] 33 [illegible] Women's College [illegible] Physical Education College [illegible] Selection [illegible] [illegible] [illegible]

കിടക്കുന്നു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ 8 മണിയായിരുന്നു. ഉടൻ തന്നെ ഞാൻ ഓടിപ്പോയി പല്ലുതേച്ചു. അപ്പോഴേക്കും ഉണ്ണിക്കുട്ടൻ ചായയും കൊണ്ടുവന്നു. ഞാൻ ചായ കുടിച്ചു: ഉണ്ണിക്കുട്ടൻ പോയി. ദൈവമേ! ഇതെന്തിനാണ് ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നതെന്നാണ്? ഇവിടെ നാടകത്തിലുപരിയായി ഒന്നുമില്ലല്ലോ. രാത്രിയിൽ കിടന്നുറങ്ങുന്നതും കുഴപ്പം: വിശ്വം. ഇവിടെയെങ്ങനെയാ മറുകുക്കുള്ളത്തെ. ഇവിടെ ഒരു ഫാനെങ്കിലും ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ. ഈശ്വരാ! ഈ ചൂടിൽ എങ്ങനെ! ഇവിടുള്ളവരൊക്കെ ഫാനുപയോഗിക്കാതെയാണോ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നത്?

ഞാനെന്റെ കിടക്കയിൽ ഇരിക്കുമ്പോൾ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ വന്നു. അയാൾ എന്നെ പരിചയപ്പെടുത്തി. അയാൾ ഒരു ഡോക്ടറാണ്. അയാൾ എന്റെ കൈ പിടിച്ചു നോക്കി. നാവ് നീട്ടാൻ പറഞ്ഞു. നീട്ടിക്കാണിച്ചു. അയാൾ പോയി. ഞാൻ കുളിക്കാൻ പോയി. കുളിച്ചു കഴിഞ്ഞു വന്നപ്പോൾ ഉണ്ണിക്കുട്ടൻ ചായയുമായി വന്നു. ഞാൻ അതു കുടിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞാൻ ഒരു പുസ്തകം വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണ് കഴിക്കാൻ ഡൈനിങ്ങ് ഹാളിലെത്തിയപ്പോൾ, അവിടെ ഒരു മേശയ്ക്കുചുറ്റും കുറച്ചുപേർ ഇരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഞാനും അവരുടെ കൂടെ ഇരുന്നു. അവരെല്ലാം ഡോക്ടർമാരായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു പുസ്തകമെടുത്തു വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവരിൽ ഒരാൾ എന്നോടു ചോദിച്ചു: "ഇവിടെ എന്തിനാണ് വന്നത്?" ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഒരു ചെറിയ ഓപ്പറേഷൻ ചെയ്യാൻ." അപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു: "ഇവിടെ ഓപ്പറേഷൻ ചെയ്യുന്നതിനുള്ള സൗകര്യങ്ങളൊന്നുമില്ല. ഇവിടെ ഓപ്പറേഷൻ ചെയ്യുന്നതിനുള്ള ഉപകരണങ്ങളൊന്നുമില്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഓപ്പറേഷൻ ചെയ്യുന്നതിനുള്ള ഉപകരണങ്ങൾ ഇവിടെ ഉണ്ടാകുമെന്നാണ് ഞാൻ കരുതിയിരുന്നത്." അയാൾ പറഞ്ഞു: "ഇവിടെ ഓപ്പറേഷൻ ചെയ്യുന്നതിനുള്ള ഉപകരണങ്ങൾ ഒ

[illegible] ൽ കാടനുണ്ട്. സ്വന്തം ഷോക്കേഴ്സിന്റെ മുന്നിൽ [illegible] ചെയ്ത [illegible] പോലെ [illegible] കൂടെ [illegible] ചെയ്ത [illegible] കുറ്റം ചെയ്തവനെ [illegible] കൂടെ [illegible] ചെയ്ത [illegible] ഒരു [illegible] ചെയ്ത [illegible] ചെയ്ത [illegible] ചെയ്ത

Digitized by Boral Sahitya Akademi

ব্যবহার করা হয়েছে। ফলে ভাষা হয়ে উঠেছে আরও সাবলীল ও প্রাণবন্ত। ১৯৫৮ সালে প্রকাশিত 'ঘুমপাখি' গল্পগ্রন্থে তিনি ছোটদের জন্য লিখেছেন ১২টি গল্প। এর মধ্যে 'ঘুমপাখি' গল্পটি সবচেয়ে জনপ্রিয়। এই গল্পে তিনি দেখিয়েছেন, কীভাবে একটি ছোট্ট কল্পনা শিশুর জীবনে আনন্দ ও শান্তি এনে দিতে পারে। গল্পের শেষে ঘুমপাখি যখন ফিরে যায়, তখন পাঠকের মনেও রেখে যায় এক মধুর বিষণ্ণতা।

সুকুমার রায়ের 'আবোল তাবোল' (১৯২৩) বাংলা শিশুসাহিত্যের ইতিহাসে এক যুগান্তকারী সংযোজন। এই কাব্যগ্রন্থে তিনি ব্যবহার করেছেন অর্থহীন শব্দ, অসম্ভব কল্পনা এবং ছন্দের অপ্রত্যাশিত বিন্যাস। 'হুলো বিড়াল' কবিতায় যে বিড়াল ইঁদুরের বদলে মানুষকে তাড়া করে, তা শুধু হাস্যরসই সৃষ্টি করে না, বরং শিশুর চিরাচরিত ভয়ের জগৎকে উল্টে দিয়ে তাকে এক নতুন দৃষ্টিকোণ দেয়। 'ঝালাপালা' কবিতায় ভাষার ধ্বনিগত খেলা শিশুর শ্রবণেন্দ্রিয়কে যেভাবে আনন্দ দেয়, তা বাংলা ছড়ার ইতিহাসে বিরল।

সুকুমার রায়ের ভাষা সহজ, কিন্তু তার ভেতরে লুকিয়ে থাকে গভীর শিল্পবোধ। তিনি জানতেন, শিশুরা শব্দের অর্থ নয়, শব্দের সুর ও ছন্দ দিয়ে জগৎ চেনে। তাই তাঁর কবিতায় শব্দ কখনো ভেঙে যায়, কখনো নতুন করে জোড়া লাগে। 'কাতুকুতুবুড়ো' কবিতায় যে অদ্ভুত চরিত্র আমরা দেখি, সে আসলে শিশুর ভেতরের অব্যক্ত ভয়গুলোরই প্রতিরূপ। এই গল্পে তিনি ভয়কে হাসির মধ্য দিয়ে এমনভাবে উপস্থাপন করেছেন যে, শিশু পাঠক ভয় পেয়েও আনন্দ পায়।

সুকুমার রায়ের ভাষা সহজ, কিন্তু তার ভেতরে লুকিয়ে থাকে গভীর শিল্পবোধ। তিনি জানতেন, শিশুরা শব্দের অর্থ নয়, শব্দের সুর ও ছন্দ দিয়ে জগৎ চেনে। তাই তাঁর কবিতায় শব্দ কখনো ভেঙে যায়, কখনো নতুন করে জোড়া লাগে। 'কাতুকুতুবুড়ো' কবিতায় যে অদ্ভুত চরিত্র আমরা দেখি, সে আসলে শিশুর ভেতরের অব্যক্ত ভয়গুলোরই প্রতিরূপ। এই গল্পে তিনি ভয়কে হাসির মধ্য দিয়ে এমনভাবে উপস্থাপন করেছেন যে, শিশু পাঠক ভয় পেয়েও আনন্দ পায়।

Digitized by Barasat Sahitya Akademi

5.7.67. 5 PM. ഇന്നലെ തുടങ്ങിയ തലവേദന, അ
തിവേദനാപൂർണ്ണം. കാലത്തു കുറെ ഛർദ്ദിച്ചു. ചായകു
ടിച്ചു, ഗുളിക കഴിച്ചു നോക്കിയെങ്കിലും ഫലമുണ്ടായില്ല. ഉച്ചയ്ക്കു
ചോറുണ്ടു. കുറച്ചു കിടന്നുറങ്ങിയപ്പോൾ ശമിച്ചു. വൈകുന്നേരം
കാപ്പി കുടിച്ചു. ഡോ. ശിവദാസിനെ കണ്ടു. ഫലം തൊണ്ടയിലെ
രോഗമാണെന്നു പറഞ്ഞു. ENT സർജനെ കാണുവാൻ പറഞ്ഞു.
അതിനു ഫീസ് കൊടുത്തു. ഡോ. ശിവദാസിനെ കണ്ടു. അദ്ദേഹം
P.S.C. ആഫീസിലേക്കു പോയി. അതുകൊണ്ട് വീണ്ടും
പോകേണ്ടിവന്നു. ഒരു റിപ്പോർട്ടു തന്നു. അതുമായി ഡോ.
ഗോപിനാഥൻനായരുടെ അടുത്തു പോയി. ടി.ടി.യുടെ അടുത്തുകൊണ്ടു
പോയി. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞു. അവിടെനിന്നു ഡോക്ടർ കൊണ്ടുവന്ന
ഒരു സ്ത്രീയെ പരിശോധിച്ചു. രോഗം പിടിച്ചു. ഡോ. ഗോപി
നാഥൻനായർ ഒരു കുറിപ്പു തന്നു. അതുമായി ഫാർമസിയിൽ
പോയി മരുന്നു വാങ്ങിച്ചു. ഡോക്ടർ പറഞ്ഞതുപോലെ
തന്നെ സിറപ്പു കുടിച്ചു. ഗുളിക കഴിച്ചു. ഉറങ്ങുവാൻ
കിടന്നു. ഉറങ്ങിയെഴുന്നേറ്റു. ഇന്നു രാവിലെ ഡോക്ടറുടെ
അടുത്തു പോകണമെന്നു വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, പോയില്ല.
ഞാൻ തനിയെ ഓട്ടോ വിളിച്ചു പോകുന്നതിനേക്കാൾ
ഭേദമല്ലേ ഒരു ടാക്സിയിൽ പോകുന്നതു? അതുകൊണ്ടു
ടാക്സിയിൽ പോകുവാൻ തീരുമാനിച്ചു.

6.7.67. 6 AM. ഇന്നലെ കിടന്നു ഉറങ്ങിയതിനുശേഷം
ഇടയ്ക്കിടെ ഉണർന്നു. രാത്രി രണ്ടുമണിക്കുശേഷം ഉണർന്നു. കിടന്നു
കൊണ്ടുതന്നെ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഭഗവാനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു
കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, പെട്ടെന്നു ഹൃദയത്തിൽനിന്നു ചില
വാക്കുകൾ ഉയർന്നു. അവ കുറിച്ചുവയ്ക്കുവാൻ തോന്നി. ടി
വിയുടെ ലൈറ്റ് ഇട്ടു. കടലാസും പേനയുമെടുത്തു. അതിൽ
കുറിച്ചു. ഉറങ്ങുവാൻ കിടന്നു. ഉറങ്ങിയില്ല. ഉണർന്നു
വന്നപ്പോൾ ഒരു കവിത മനസ്സിൽ രൂപംകൊണ്ടു. അതു
കുറിച്ചുവയ്ക്കുവാൻ തോന്നി. കടലാസും പേനയുമെടുത്തു.
കുറിച്ചു. "ദാഹിക്കുന്നു" എന്നു
പേരിട്ടു. അതിനുശേഷം ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഒരു
സ്വപ്നത്തിന്റെ അന്ത്യം കണ്ടുകൊണ്ടാണു ഞാൻ ഉണർന്നത്.
ഇതുപോലെ പലപ്പോഴും സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഭഗവാൻ
തന്നിരുന്ന ഒരു സിദ്ധിയായിരിക്കുമോ ഇതു? ഭഗവാൻ
ഇപ്പോൾ എന്തെല്ലാം സംഭവിക്കുവാനാണു തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നതു?
അതെല്ലാം ഭഗവാൻ തന്നെ അറിയുന്നു. ഭഗവാനു
മാത്രമേ അറിയുകയുള്ളൂ. ഭഗവാൻ തന്നെ അറിയിക്കുകയും
ചെയ്യും. ഭഗവാനു നമസ്കാരം.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

കാലത്തെഴുന്നേറ്റ് പല്ലുതേച്ചു കഴിഞ്ഞു. പെൻസിൽ ചിത്രങ്ങൾ നോക്കിയപ്പോൾ ചിലതിനു കുറച്ചുകൂടി ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതുണ്ടെന്നു തോന്നി. ഉച്ചയ്ക്കു ശേഷം അതിനു ശ്രമിക്കാം. ഇപ്പോൾ കുളിക്കാൻ പോകുന്നു.

7.7.67. 5:15 AM. ഇന്നലെ വലിയ മഴയില്ലായിരുന്നു. കാലത്ത് ENT യിലേക്കു പോകുന്നതിനു മുമ്പ് കുറച്ചു നേരം ചിത്രം വരച്ചു. ഇന്നും നിറങ്ങളുടെ പരീക്ഷണമായിരുന്നു. ഓരോ നിറങ്ങളുടെയും കൂടെ കുറച്ചു വെള്ളം ചേർത്തു. അവയുടെ ഗാഢത കുറയ്ക്കുന്നതിനാണിത്. ഇതിനു മുമ്പ് ഇങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടില്ല. ഇതിന്റെ ഫലം എന്തായിരിക്കുമെന്നു നോക്കട്ടെ. ഇന്നലെ ഞാൻ വരച്ച ചിത്രങ്ങൾ (രണ്ടും) ഇന്നു കാലത്തു കണ്ടപ്പോൾ അവയിൽ കുറച്ചു തിരുത്തലുകൾ വരുത്തണമെന്നു തോന്നി. അതുകൊണ്ട് അവയിൽ കുറച്ചു കൂടി പണിയെടുത്തു. ഒരു ചിത്രത്തിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തിൽ കുറച്ചു കൂടി കടുത്ത നിറം കൊടുത്തു. അതിനു ശേഷം ഒരു പുതിയ ചിത്രം തുടങ്ങി. അത

Digitized by Maratha Sahitya Akhadmi

ചേർന്ന് ദിവസം മുഴുവൻ ഓടിനടന്ന് ഓരോ സ്ഥലത്തും ഓരോ വസ്തുക്കൾ ശേഖരിച്ച് (ഓരോ ദിവസത്തെ വിവരം പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം) പരസ്പരം പറയുന്നു. ഓരോ ദിവസത്തെയും ഓരോ വസ്തുവിനെ ഓരോരുത്തർ വീതം പറയുന്നു. ഇങ്ങനെയാണ് ഓരോ ദിവസത്തെയും കളി തുടങ്ങുന്നത്. ഒരു ദിവസം ഞാൻ "ഇന്ന് ഞാൻ ഒരു പുതിയ Rubber ball കണ്ടു" എന്നു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ ഓരോരുത്തരും ഓരോ പുതിയ വസ്തുക്കളെ കണ്ടതായി പറഞ്ഞു. ഒടുവിൽ ഞാൻ "ഇന്ന് ഞാൻ ഒരു പുതിയ" എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഓരോരുത്തരും ഓരോന്നിനെ കണ്ടതായി പറഞ്ഞു. ഞാൻ "ഇന്ന് ഞാൻ ഒരു പുതിയ കുഞ്ഞിനെ കണ്ടു" എന്നു പറഞ്ഞു.

12.7.67. 5.30 AM. ഇന്നലെ മുതൽ നിറുത്താതെ മഴയാണ്. കുറച്ചു നേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മുറ്റത്തു കിടക്കുന്ന സാധനങ്ങൾ കൂടി വീടിനകത്തു കൊണ്ടുവന്നു. കാലത്ത് ഓഫീസിലേക്കു പോയി. പാലിനു വേണ്ടിയിട്ട്. രാത്രിയിൽ നല്ല മഴയുണ്ടായിരുന്നു. മുറ്റത്തുകിടക്കുന്ന വിറകിന്റെ സ്റ്റോക്കിൽ നിന്ന് കുറച്ചു വിറകുകൂടി അകത്തു കൊണ്ടുവന്നു. ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം വന്നപ്പോൾ മുതൽ മഴയുടെ ശക്തി കുറഞ്ഞിരുന്നു. ഇന്നലെ രാത്രിയിൽ ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ

ചെന്നൈ മുഴുവൻ നടന്നു. തുണ്ടുകടലാസ്സിൽ കുറിച്ചിട്ടിട്ടില്ല. മിക്കവാറും ഓർമ്മയുണ്ടായിരുന്നു. ചെന്നൈയിലെ കുറച്ചു ഭാഗങ്ങൾ മാത്രമേ ഞാൻ കണ്ടിട്ടുള്ളൂ. അവിടെ ഒരു തുറമുഖമുണ്ടെന്നും അറിയാം. ഇപ്പോൾ അതിനു വലിയ മാറ്റങ്ങൾ വന്നിട്ടുണ്ടാവും. ഞാൻ കണ്ടിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങൾ ഏതൊക്കെയാണെന്നു ഓർമ്മയുണ്ടായിരുന്നു. അതിനാൽ ഏതാണ്ട് ഒരു രൂപമുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷ വിളിച്ചു. അതിൽ കയറി ഞാൻ മുമ്പു കണ്ടിട്ടുള്ള സ്ഥലങ്ങളിലൂടെ ഒക്കെ ഒന്നു കറങ്ങി. ഓരോ സ്ഥലത്തും ഇറങ്ങി നടന്നു. ഓരോ കെട്ടിടത്തിന്റെയും മുമ്പിൽ നിന്നു. ഓരോ കടയിലും കയറി. ഓരോ ആളുകളോടും സംസാരിച്ചു. ഓരോ ഓർമ്മകൾ അയവിറക്കി. ഇതിനിടയ്ക്കു ഞാൻ ഒരു ഹോട്ടലിൽ കയറി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഒരു സർദാർജിയുടെ ഹോട്ടലായിരുന്നു അത്. ചപ്പാത്തിയും ചിക്കൻ കറിയും. ഹൊ! എന്തൊരു രുചി!

12 മണിയ്ക്കു ഞാൻ തിരിച്ചെത്തിയിരുന്നു. അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന ചെറുപ്പക്കാരോടൊക്കെ ഞാൻ കുറച്ചു സംസാരിച്ചു. അവരുടെ ഓരോരുത്തരുടെയും ഓരോ കഥകൾ കേട്ടു. അവരുടെ ജീവിതത്തിലെ ചില ഭാഗങ്ങൾ അവർ എന്നോടു പറഞ്ഞു. ഒരു പ്രത്യേക സ്നേഹം അവർക്കെന്നോടുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു പക്ഷേ ഞാൻ അവരുടെ പ്രായക്കാരനായതുകൊണ്ടാവാം. അവരുടെ ഓരോരുത്തരുടെയും ഫോൺ നമ്പർ ഞാൻ വാങ്ങി. അവരുടെ വീടുകളിൽ വരുമ്പോൾ അവരെ വിളിക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു. അവരുടെ വീടുകളിൽ ചെന്നാൽ അവരുടെ അമ്മമാരുടെ കൈകൊണ്ടുള്ള ഭക്ഷണം കഴിക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു. അവരുടെ അമ്മമാരുടെ കൈകൊണ്ടുള്ള ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ ഞാൻ കൊതിച്ചിരുന്ന

ഇതിന്റെ കാര്യം പറയുവാനാണ് ഞാൻ തുടങ്ങിയത്. ടീച്ചർ നിർത്തിയിടത്തുനിന്നു തുടങ്ങാം. കവിതയുടെ ഈണം കിട്ടുന്നതിനുവേണ്ടി ഞാൻ ഒരു കാര്യം ചെയ്തു. കവിത ഉറക്കെ ചൊല്ലി. ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം. ഈണം കിട്ടിയപ്പോൾ ഞാൻ അതിനെ ഒരു ട്യൂണിലേക്കു മാറ്റി. ഈണത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, കവിതയുടെ അർത്ഥം ഒരു പ്രശ്നമല്ലാതാകുന്നു. ഈണത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ചിലപ്പോൾ അർത്ഥം നമ്മുടെ മനസ്സിലേക്കു വരുന്നുണ്ടാകാം. അതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ ഈണത്തിനുവേണ്ടി ഈ പരീക്ഷണം നടത്തിയത്.

രാത്രിയിൽ ഒന്നോ രണ്ടോ മണിക്കൂർ ഞാൻ കവിത ചൊല്ലിനോക്കും. വരികൾക്കു ചേരുന്ന ഈണം കിട്ടുന്നതുവരെ. അങ്ങനെ ഈണം കിട്ടിയാൽ, പിന്നെ കവിതയുടെ അർത്ഥം ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയില്ല. ഈണത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു താളം കിട്ടുന്നു. ആ താളത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു പ്രത്യേക സുഖം കിട്ടുന്നു. ആ സുഖം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ പോകും. അതിനുശേഷം ഞാൻ കവിത എഴുതിവയ്ക്കും. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. 1968 ജനുവരിയിലാണ് ഞാൻ ഇതുപോലെ ഒരു പരീക്ഷണം നടത്തിയത്.

ഈണത്തിൽ കവിത ചൊല്ലുമ്പോൾ കവിതയുടെ അർത്ഥം നമുക്കു നഷ്ടപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ട് അർത്ഥത്തിനുവേണ്ടി ഈണത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. ഈണത്തിനുവേണ്ടി അർത്ഥത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. ഈണത്തിനുവേണ്ടി അർത്ഥത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു.

15.7.1967 5.10 AM. ഉറക്കം; പെട്ടെന്നു ഞാൻ ഒരു കവിത ചൊല്ലുന്നതായി തോന്നുന്നു. ഇതുപോലെ കുറേ കാലത്തിനുശേഷം പെട്ടെന്നു ഞാൻ ഒരു കവിത ചൊല്ലുന്നതായി തോന്നുന്നു. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. ഈണം കിട്ടിയാൽ, പിന്നെ കവിതയുടെ അർത്ഥം ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയില്ല. ഈണത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു താളം കിട്ടുന്നു. ആ താളത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു പ്രത്യേക സുഖം കിട്ടുന്നു. ആ സുഖം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ പോകും. അതിനുശേഷം ഞാൻ കവിത എഴുതിവയ്ക്കും. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. 1968 ജനുവരിയിലാണ് ഞാൻ ഇതുപോലെ ഒരു പരീക്ഷണം നടത്തിയത്.

ഈണത്തിൽ കവിത ചൊല്ലുമ്പോൾ കവിതയുടെ അർത്ഥം നമുക്കു നഷ്ടപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ട് അർത്ഥത്തിനുവേണ്ടി ഈണത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. ഈണത്തിനുവേണ്ടി അർത്ഥത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. ഈണത്തിനുവേണ്ടി അർത്ഥത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു.

15.7.1967 5.10 AM. ഉറക്കം; പെട്ടെന്നു ഞാൻ ഒരു കവിത ചൊല്ലുന്നതായി തോന്നുന്നു. ഇതുപോലെ കുറേ കാലത്തിനുശേഷം പെട്ടെന്നു ഞാൻ ഒരു കവിത ചൊല്ലുന്നതായി തോന്നുന്നു. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. ഈണം കിട്ടിയാൽ, പിന്നെ കവിതയുടെ അർത്ഥം ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയില്ല. ഈണത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു താളം കിട്ടുന്നു. ആ താളത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു പ്രത്യേക സുഖം കിട്ടുന്നു. ആ സുഖം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ പോകും. അതിനുശേഷം ഞാൻ കവിത എഴുതിവയ്ക്കും. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. 1968 ജനുവരിയിലാണ് ഞാൻ ഇതുപോലെ ഒരു പരീക്ഷണം നടത്തിയത്.

ഈണത്തിൽ കവിത ചൊല്ലുമ്പോൾ കവിതയുടെ അർത്ഥം നമുക്കു നഷ്ടപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ട് അർത്ഥത്തിനുവേണ്ടി ഈണത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. ഈണത്തിനുവേണ്ടി അർത്ഥത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. ഈണത്തിനുവേണ്ടി അർത്ഥത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു.

15.7.1967 5.10 AM. ഉറക്കം; പെട്ടെന്നു ഞാൻ ഒരു കവിത ചൊല്ലുന്നതായി തോന്നുന്നു. ഇതുപോലെ കുറേ കാലത്തിനുശേഷം പെട്ടെന്നു ഞാൻ ഒരു കവിത ചൊല്ലുന്നതായി തോന്നുന്നു. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. ഈണം കിട്ടിയാൽ, പിന്നെ കവിതയുടെ അർത്ഥം ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയില്ല. ഈണത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു താളം കിട്ടുന്നു. ആ താളത്തിനനുസരിച്ചു ചൊല്ലുമ്പോൾ, ഒരു പ്രത്യേക സുഖം കിട്ടുന്നു. ആ സുഖം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ പോകും. അതിനുശേഷം ഞാൻ കവിത എഴുതിവയ്ക്കും. ഇതാണ് എന്റെ രീതി. 1968 ജനുവരിയിലാണ് ഞാൻ ഇതുപോലെ ഒരു പരീക്ഷണം നടത്തിയത്.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

കോടതി. പ്രതിഭാഗം പി. കുഞ്ഞിരാമൻ നായർ വക്കീലിനെ കൂടി വിസ്തരിക്കുന്നതിന് അപേക്ഷിച്ചു. അതനുവദിച്ചു. പ്രതിഭാഗം സാക്ഷിയെ വിസ്തരിക്കുന്നു. സ്വയം തന്റെ സാക്ഷികളെന്ന് വിചാരിച്ചു വരുന്നവരെ സാക്ഷിപറയുന്നതിനു മുമ്പായി 'തിരിച്ചു വിസ്തരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള വിസ്താരത്തിന് Eliz. J. കുഞ്ഞിരാമൻ വക്കീൽ ഒരു Application കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. അതിൻമേൽ ഉത്തരവുണ്ടാകേണ്ടതാണ്. വക്കീൽ വാദിക്കുന്നു.

16.7.67. 5.30 PM. കുഞ്ഞിരാമൻ വക്കീലിനെ വീണ്ടും വിസ്തരിക്കുന്നു. പ്രതിഭാഗം വക്കീൽ ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കുന്നു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ആക്ഷേപം പറയുന്നു. വിധിന്യായത്തിൽ ഉദ്ധരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും കോടതി എഴുതിയെടുക്കുന്നു. വിസ്താരം 10.30 PM വരെ നീണ്ടു. പ്രതിഭാഗം വക്കീൽ, കുഞ്ഞിരാമൻ വക്കീലിനെ Cross Duty ചെയ്തു - ൽ നിന്ന് നമ്മുടെ സ്വന്തക്കാരെ മുഴുവൻ കൂട്ടിലാക്കിയതിന്റെ പ്രതികാരമെന്നോണം, ഒരു ചോദ്യം കൂടി ചോദിച്ചു. അതിനുള്ള ഉത്തരം കൂടി എഴുതിയെടുത്തു. അതിനുശേഷം കോടതി പിരിഞ്ഞു. വിധിന്യായത്തിൽ ഉദ്ധരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും എഴുതിയെടുക്കുന്നതിനുള്ള സമയം കുറച്ചുകൂടി വേണമെന്ന് പ്രതിഭാഗം വക്കീൽ ആവശ്യപ്പെട്ടതിനാൽ കോടതി അതിനുള്ള സമയം കൊടുത്തു. പ്രതിഭാഗം വക്കീൽ കുഞ്ഞിരാമൻ വക്കീലിനെ വീണ്ടും വിസ്തരിക്കുന്നു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ആക്ഷേപം പറയുന്നു. ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും കോടതി എഴുതിയെടുക്കുന്നു. വിസ്താരം 7.30 PM വരെ നീണ്ടു. പ്രതിഭാഗം വക്കീൽ ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചു തീർന്നു. കുഞ്ഞിരാമൻ വക്കീലിനെ Re-Examination ചെയ്തു. അതിനുശേഷം കോടതി പിരിഞ്ഞു.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

[illegible]

17.7.67. S-ിനെ [illegible]. [illegible] ാത്തു. [illegible] ാ.

18.7.67. S-ിനെ [illegible]. 24 [illegible], [illegible] Dry cleaning [illegible] TVS [illegible] [illegible] [illegible]

രത്നസൂക്തികൾ ഒന്നിനൊന്ന് പ്രയോജനപ്രദം. 12.30 നു ഞാൻ ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനു പോയപ്പോൾ ഗുരുനാഥൻ ഒരു ഡോക്ടറുമായി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഞാനും അവിടെ ചെന്നിരുന്നു. ഡോക്ടർ ഒരു മുസൽമാനാണ്. ഗുരുനാഥന്റെ ചോദ്യത്തിനുത്തരമായി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, താൻ ഹിന്ദുമതത്തിൽ ചേരാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നും, അതിനുവേണ്ടി ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്നും. ഗുരുനാഥൻ ഉടൻതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു പുസ്തകം കൊടുത്തു. ഞാൻ ഗുരുനാഥനോട് ഇംഗ്ലീഷിൽ ചോദിച്ചു: "ഹിന്ദുമതത്തിൽ ചേരുന്നതിനുള്ള ചടങ്ങുകൾ എന്തൊക്കെയാണ്?" ഗുരുനാഥൻ പറഞ്ഞു: "ഒന്നുമില്ല. ഹിന്ദുമതത്തിൽ ചേരുന്നതിനുള്ള ചടങ്ങുകൾ

ম.ম.ম.

ഉണ്ടായി. കുറേ ദൂരം ട്രെയിനിൽ പോയി. പിന്നീട് ഒരു ലോറിയിൽ കയറി. ഡ്രൈവറുടെ അടുത്തുള്ള സീറ്റിലാണ് ഞാൻ ഇരുന്നത്. കുറേ ദൂരം ഞങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു പോയി. പിന്നീട് ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കായി. ഒരു ചെറിയ പട്ടണത്തിലാണ് ഞാൻ ഇറങ്ങിയത്. അവിടെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ കയറി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഭക്ഷണത്തിനുശേഷം ഞാൻ ഒരു സൈക്കിൾ വാടകയ്ക്കെടുത്തു. ഏതാനും മൈൽ ദൂരം സൈക്കിൾ ചവിട്ടി. ഒരു ചെറിയ ഗ്രാമത്തിലെത്തി. അവിടെ ഒരു ചായക്കടയിൽ കയറി ചായ കുടിച്ചു. അവിടെ വച്ച് ഞാൻ ഒരു പുതിയ സൈക്കിൾ വാങ്ങി. അതിൽ കയറി യാത്ര തുടർന്നു. ഏതാനും മൈൽ ദൂരം പിന്നിട്ടപ്പോൾ ഒരു ചെറിയ പട്ടണത്തിലെത്തി. അവിടെ ഒരു ഹോട്ടലിൽ കയറി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഭക്ഷണത്തിനുശേഷം ഞാൻ ഒരു ടാക്സിയിൽ കയറി. ടാക്സി ഡ്രൈവറോട് ഞാൻ പറഞ്ഞു: "I want to go to Ernakulam". അയാൾ എന്നെ എറണാകുളത്തെത്തിച്ചു.

23.7.1967. 6 AM. മഴയില്ല. ഇന്നലെ രാത്രിയിലെ മഴ നിന്നിരുന്നു. രാവിലെ നല്ല തണുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഭാര്യ അടുക്കളയിൽ ജോലിയിലായിരുന്നു. ഞാൻ അവളുടെ അടുത്തുചെന്നു. അവൾ എന്നെ നോക്കി പുഞ്ചിരിച്ചു. ഞാൻ അവളുടെ കവിളിൽ ഒരുമ്മ കൊടുത്തു. അവൾ ചായ തിളപ്പിച്ചു. ഞാൻ ചായ കുടിച്ചു. പിന്നീട് ഞാൻ പുറത്തിറങ്ങി. ഞാൻ ഒരു സിഗരറ്റ് കത്തിച്ചു. പുകവലിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ ചിന്തിച്ചു. ഞാൻ ഇന്നലെ കണ്ട സ്വപ്നത്തിന്റെ അർത്ഥമെന്താണ്? ഞാൻ ഒരു കുതിരപ്പുറത്തായിരുന്നു. കുതിര ഓടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കുതിരയുടെ പുറത്തുനിന്ന് ഞാൻ താഴെ വീണു. കുതിര എന്നെ ചവിട്ടിമെതിച്ചു. ഞാൻ മരിച്ചുപോയി. ഞാൻ മരിച്ചുപോയതിനുശേഷം എന്റെ ആത്മാവ് ശരീരത്തിൽ നിന്നും പുറത്തുവന്നു. ആത്മാവ് ഞാൻ തന്നെയായിരുന്നു. ഞാൻ ആത്മാവിനോട് ചോദിച്ചു: "Where are you going?" ആത്മാവ് പറഞ്ഞു: "I am going to Ernakulam". ഞാൻ ആത്മാവിനോട് പറഞ്ഞു: "I will also come with you". ഞാനും ആത്മാവും കൂടി എറണാകുളത്തേക്ക് പോയി. അവിടെ ഞാൻ ഒരു ഹോട്ടലിൽ കയറി. ഞാൻ ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഭക്ഷണത്തിനുശേഷം ഞാൻ ഒരു ടാക്സിയിൽ കയറി. ടാക്സി ഡ്രൈവറോട് ഞാൻ പറഞ്ഞു: "I want to go to Ernakulam". അയാൾ എന്നെ എറണാകുളത്തെത്തിച്ചു. ഞാൻ ടാക്സിയിൽ നിന്നിറങ്ങി.

[illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] UNESCO [illegible] ഒരു [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

26.7.67 5.30 AM. [illegible] Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ڈاکٹر رام منوہر لوہیا کی پیدائش اکبر پور (ضلع فیض آباد) میں ہوئی۔ ان کے والد ہیرا لال ایک محب وطن شخص تھے۔ وہ ۱۹۱۸ء میں کانگریس کے رکن بنے اور ۱۹۲۰ء میں گاندھی جی کے عدم تعاون کی تحریک میں شامل ہو گئے۔ ان کی وجہ سے لوہیا کے گھر کا ماحول بھی سیاسی ہو گیا۔ ۱۹۲۱ء میں وہ گاندھی جی سے ملنے احمد آباد گئے۔ وہاں ان کی ملاقات ولبھ بھائی پٹیل، مہادیو دیسائی اور سروجنی نائیڈو سے ہوئی۔ لوہیا کے والد نے ۱۹۲۳ء میں کانگریس کے اجلاس میں شرکت کی۔ اس اجلاس کی صدارت مولانا ابوالکلام آزاد نے کی تھی۔ لوہیا کے والد کانگریس کے ٹکٹ پر ۱۹۳۴ء میں قانون ساز اسمبلی کے رکن منتخب ہوئے۔ لوہیا کی والدہ چندا دیوی ایک مذہبی خاتون تھیں۔ وہ ہر روز پوجا پاٹ کرتی تھیں۔ لوہیا کے والد کی طرح ان کی والدہ بھی ملک کی آزادی کی تحریک میں شامل ہو گئیں۔ ۱۹۳۰ء میں وہ نمک ستیہ گرہ میں حصہ لینے کی وجہ سے گرفتار ہوئیں۔ لوہیا کی والدہ کو ۱۹۳۲ء میں دوبارہ گرفتار کیا گیا۔ اس وقت لوہیا کی عمر صرف پانچ سال تھی۔ ان کی والدہ کو ۱۹۳۳ء میں رہا کیا گیا۔ لوہیا کے والد ہیرا لال کا انتقال ۱۹۴۱ء میں ہوا۔ اس وقت لوہیا کی عمر ۳۰ سال تھی۔ ان کی والدہ کا انتقال ۱۹۶۷ء میں ہوا۔ اس وقت لوہیا کی عمر ۵۷ سال تھی۔ لوہیا کے والد کی طرح ان کی والدہ بھی ملک کی آزادی کی تحریک میں شامل ہو گئیں۔ ۱۹۳۰ء میں وہ نمک ستیہ گرہ میں حصہ لینے کی وجہ سے گرفتار ہوئیں۔ لوہیا کی والدہ کو ۱۹۳۲ء میں دوبارہ گرفتار کیا گیا۔ اس وقت لوہیا کی عمر صرف پانچ سال تھی۔ ان کی والدہ کو ۱۹۳۳ء میں رہا کیا گیا۔ لوہیا کے والد ہیرا لال کا انتقال ۱۹۴۱ء میں ہوا۔ اس وقت لوہیا کی عمر ۳۰ سال تھی۔ ان کی والدہ کا انتقال ۱۹۶۷ء میں ہوا۔ اس وقت لوہیا کی عمر ۵۷ سال تھی۔

ഉച്ചയ്ക്കു ചെന്നപ്പോൾ കുട്ടികളെല്ലാം കൂടി പറഞ്ഞു. രാവിലെ തീപ്പെട്ടി കമ്പനിയിൽ പോയപ്പോൾ അവിടെ ഒരു ഭാഗം കത്തിപ്പോയി. ഞങ്ങൾ ഓടിച്ചെന്നപ്പോൾ അവിടെ ഒന്നുമില്ല. അവിടെ നിന്നവരോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവരുടെ ഭാഷയിൽ കുറച്ചു പറഞ്ഞു. അവർ ഗാംഭീര്യത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നതേയുള്ളൂ.

ദാ ആ 10. ഇൻകാടനം. പിന്നെ ഫലിക്കുന്നതേ, നടന്നു.

31.7.1967 5. മാ അ. ഇന്നലെ വൈകിട്ടു വന്നതുകൊണ്ടു ഉറങ്ങിപ്പോയതാണു. 9. മണിക്കു രാവിലെ തീപ്പെട്ടിക്കമ്പനിയിലേക്കു പോയി. അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ കുട്ടികൾ പറഞ്ഞതിലും കേമമായിരുന്നു. ഞാൻ 11 മണിവരെയിരുന്നു. അവിടെ നടന്നതു ഫിലിപ്പൈൻസിലെ സംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രതിഫലനമാണു. 11. മാ ന്നു ഞ. വേലായുധൻ നായരുടെ കാറിൽ കുട്ടികളെ നിന്റെ ചെല്ലാൻ പറഞ്ഞു. അവർ ഓരോ കാറിൽ കയറി പുറപ്പെട്ടു. അവർ നടുവിലത്തെ പീടികയിൽ കാറു നിർത്തി. ഇറങ്ങിച്ചെന്നു. ഒരു വിചിത്ര സംഭവമാണതു കണ്ടതു. കുറച്ചു ദൂരത്തു നിന്നു കാറിന്റെ ഹോൺ കേൾക്കുന്നുണ്ടു. അവർ നടുവിലത്തെ പീടികയിൽ കയറിയതാണു. അവിടെ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ ഇരിക്കുന്നുണ്ടു. അയാൾ ഞങ്ങളെ കണ്ടപ്പോൾ ഒന്നു ചിരിച്ചു. ഞങ്ങൾ അകത്തു കടന്നു. അയാൾ ഞങ്ങളെ ഓരോരുത്തരെയായി പരിചയപ്പെടുത്തി. അയാൾ ഒരു ഡോക്ടറാണു. അയാൾ ഞങ്ങളെ ഓരോരുത്തരെയായി പരിശോധിച്ചു. അയാൾ ഞങ്ങൾക്കു ഓരോ ഗുളിക തന്നു. അതു കഴിച്ചു. അയാൾ ഞങ്ങളുടെ ഫീസ് വാങ്ങിയില്ല. അയാൾ ഞങ്ങളെ വീണ്ടും കാറിൽ കയറ്റി

Digitized by Borna Bahitya Akademi

ক্ষেত্রে এমনকি, যেখানে ব্যক্তি ও সমাজের স্বার্থ পরস্পর-বিরোধী বলে মনে হয়, সেখানেও ব্যক্তিস্বার্থকে সমাজস্বার্থের অধীনস্থ করা হয়েছে। ব্যক্তিস্বার্থ ও সমাজস্বার্থের মধ্যে কোনো বিরোধ নেই, এমন কথা বলা হয়নি। কিন্তু ব্যক্তিস্বার্থ যে সমাজস্বার্থের অধীনস্থ, সে বিষয়ে কোনো সন্দেহ নেই। ব্যক্তিস্বার্থ ও সমাজস্বার্থের বিরোধ দেখা দিলে ব্যক্তিস্বার্থকে সমাজস্বার্থের অধীনস্থ করা হয়েছে। এই ব্যবস্থা সমাজের পক্ষে কল্যাণকর বলে মনে

2.8.67. 8.50 AM. 7.50 PM വരെയുള്ള ഷൂൺ വാർത്തകൾ കേൾക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞു. ഇന്നലെ രാത്രിയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതിനേക്കാൾ ശക്തമായ കാറ്റും മഴയുമാണ് ഇപ്പോൾ. ഇന്നലെ ഉച്ചയ്ക്ക് ഏകദേശം 2 മണിവരെ ഞാനും ഷൂൺ കേൾക്കുന്നതിൽ ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു. അവൻ പറഞ്ഞതിൽ, അവന്റെ സ്വന്തം വീട്ടുകാരെ സംബന്ധിച്ചുള്ള വാർത്തകൾ മാത്രമേ ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചുള്ളൂ. കഴിഞ്ഞ ഒരു മാസത്തിനിടയിൽ അവനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ ചിന്തിക്കാത്ത ദിവസങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇന്നലെ രാത്രിയിൽ അവനെ സ്വപ്നം കണ്ടു. അവൻ ഒരു കുട്ടിയുമായി കളിക്കുന്നതായിരുന്നു. ഞാൻ ചോദിച്ചു അവൻ ഇപ്പോൾ എവിടെയാണെന്ന്. അവൻ പറഞ്ഞു അവൻ ഇപ്പോൾ ഇവിടെത്തന്നെയുണ്ടെന്ന്. ഞാൻ അവനോട് ചോദിച്ചു അവൻ എന്തുകൊണ്ടാണ് ഇത്രയും നാൾ എന്നെ കാണാൻ വരാതിരുന്നതെന്ന്. അവൻ പറഞ്ഞു അവൻ ഇപ്പോൾ തിരക്കിലാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു ഓഫീസിലാണ് ജോലി ചെയ്യുന്നതെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ M.Sc. admission-നു വേണ്ടി ശ്രമിക്കുകയാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു ഫ്ലാറ്റിലാണ് താമസിക്കുന്നതെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു കാർ വാങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ വിവാഹിതനാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു കുഞ്ഞിന്റെ അച്ഛനാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ വളരെ സന്തോഷവാനാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു പുതിയ ജീവിതം തുടങ്ങിയിരിക്കുകയാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു പുതിയ വീട്ടിലേക്ക് താമസം മാറിയിരിക്കുകയാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു പുതിയ കാർ വാങ്ങിയിരിക്കുകയാണെന്ന്. അവൻ ഇപ്പോൾ ഒരു പുതിയ ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുകയ

നമ്മിക്കണമെന്നും, ഒരുമിച്ചുകൂടണമെന്നും. ഒരുമിച്ചുകൂടുന്നതുകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനങ്ങൾ എന്തൊക്കെയാണെന്നുള്ളതിനെപ്പറ്റി ചർച്ചചെയ്യുന്നതിനുവേണ്ടിയാണ് ഈ സമ്മേളനം കൂടിയിരിക്കുന്നത്. ഈ സമ്മേളനത്തിന്റെ ഉദ്ഘാടനം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ഇവിടെ സന്നിഹിതനായിരിക്കുന്ന ബഹുമാനപ്പെട്ട Administration Officer ശ്രീ. രാജഗോപാൽ അവർകൾ അല്പം മുമ്പ് നമ്മോടു പറഞ്ഞതുപോലെ ഈ സമ്മേളനത്തിന്റെ ഉദ്ഘാടനം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ഇവിടെ സന്നിഹിതനായിരിക്കുന്ന ബഹുമാനപ്പെട്ട ഈ ഓഫീസിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ പ്രതിനിധിയായ

সমাজের সকল শ্রেণির মানুষের সঙ্গে তাঁর ঘনিষ্ঠ সম্পর্ক ছিল। তিনি ছিলেন একাধারে শিক্ষক, সংগঠক ও সমাজসেবক। তাঁর জীবনের প্রধান লক্ষ্য ছিল শিক্ষার আলো পৌঁছে দেওয়া প্রত্যন্ত অঞ্চলের মানুষের কাছে। তিনি বিশ্বাস করতেন, শিক্ষা ছাড়া কোনো সমাজ প্রকৃত উন্নতি করতে পারে না।

তাঁর জন্ম ১৯৩২ সালের ১৫ ফেব্রুয়ারি। তিনি ছিলেন পিতা-মাতার একমাত্র সন্তান। ছোটবেলা থেকেই তিনি ছিলেন অত্যন্ত মেধাবী ও কৌতূহলী। গ্রামের প্রাথমিক বিদ্যালয়ে তিনি প্রথম শ্রেণি থেকে পঞ্চম শ্রেণি পর্যন্ত পড়াশোনা করেন। পরে তিনি ভর্তি হন উপজেলা সদরের উচ্চ বিদ্যালয়ে। সেখানে তিনি প্রতিটি পরীক্ষায় প্রথম স্থান অধিকার করতেন। তাঁর শিক্ষকেরা তাঁকে ভবিষ্যতের উজ্জ্বল ছাত্র হিসেবে বিবেচনা করতেন।

১৯৫৪ সালে তিনি মাধ্যমিক পরীক্ষায় উত্তীর্ণ হন। এরপর তিনি ভর্তি হন জেলা শহরের কলেজে। সেখানে তিনি বিজ্ঞান বিভাগে পড়াশোনা করেন। কলেজে পড়ার সময় তিনি বিভিন্ন সামাজিক কাজে যুক্ত হন। তিনি বন্যার্তদের জন্য ত্রাণ সংগ্রহ করেন এবং দুর্গম এলাকায় গিয়ে ত্রাণ বিতরণ করেন। এই সময় থেকেই তাঁর মধ্যে সমাজসেবার মনোভাব গড়ে ওঠে।

১৯৫৬ সালে তিনি বিজ্ঞান বিষয়ে স্নাতক ডিগ্রি লাভ করেন। এরপর তিনি শিক্ষকতা পেশা বেছে নেন। প্রথমে তিনি একটি বেসরকারি বিদ্যালয়ে শিক্ষকতা শুরু করেন। পরে তিনি সরকারি চাকরিতে যোগ দেন। তিনি বিভিন্ন বিদ্যালয়ে কর্মরত ছিলেন। তিনি যেখানেই গিয়েছেন, সেখানেই শিক্ষার্থীদের মধ্যে জনপ্রিয় হয়েছেন।

তিনি বিশ্বাস করতেন, শিক্ষা শুধু বই পড়া নয়। শিক্ষা মানে জীবনকে জানা, নিজেকে চেনা এবং সমাজকে বোঝা। তিনি ছাত্রদের শুধু পাঠ্যবই পড়াতেন না, তাদের নৈতিকতা ও মানবিকতার শিক্ষাও দিতেন। তিনি বলতেন, ভালো মানুষ হওয়াই সবচেয়ে বড় শিক্ষা।

তিনি ১৯৬৫ সালে বিবাহ করেন। তাঁর স্ত্রীও একজন শিক্ষিকা ছিলেন। তাঁদের তিন সন্তান রয়েছে। তাঁর সন্তানেরা সকলেই উচ্চশিক্ষিত। তাঁর এক ছেলে ডাক্তার, এক মেয়ে প্রকৌশলী এবং আরেক মেয়ে শিক্ষিকা। তিনি গর্বের সঙ্গে বলতেন, তাঁর সন্তানেরা তাঁর আদর্শ অনুসরণ করেছে।

১৯৯৭ সালে তিনি অবসর গ্রহণ করেন। অবসরের পর তিনি নিজ গ্রামে ফিরে আসেন। সেখানে তিনি একটি পাঠাগার প্রতিষ্ঠা করেন। পাঠাগারটির নাম রাখা হয় তাঁর পিতার নামে। তিনি নিজের বই দিয়ে পাঠাগারটি শুরু করেন। পরে অনেকে বই দান করেন। বর্তমানে পাঠাগারে প্রায় পাঁচ হাজার বই রয়েছে।

তিনি প্রতিদিন সকালে পাঠাগারে বসতেন। তিনি পাঠকদের বই ধার দিতেন এবং ফেরত নিতেন। তিনি শিশুদের জন্য বিশেষ আয়োজন করতেন। তিনি গল্প বলা, আবৃত্তি ও চিত্রাঙ্কন প্রতিযোগিতার আয়োজন করতেন। এসব কার্যক্রমে গ্রামের অনেক শিশু অংশগ্রহণ করত।

২০১২ সালে তিনি স্ট্রোকে আক্রান্ত হন। এরপর তাঁর ডান পাশ অবশ হয়ে যায়। তিনি কথা বলার ক্ষমতাও হারান। তিনি দীর্ঘদিন শয্যাশায়ী ছিলেন। তাঁর স্ত্রী ও সন্তানেরা তাঁর সেবা করেন। তিনি ২০১৪ সালের ৩ মার্চ মৃত্যুবরণ করেন। তাঁর মৃত্যুতে এলাকার মানুষ গভীর শোকাহত হয়।

তাঁর মৃত্যুর পর তাঁর স্মৃতিরক্ষায় একটি স্মৃতিফলক স্থাপন করা হয়। পাঠাগারের সামনে ফলকটি লাগানো হয়। ফলকে তাঁর জন্ম ও মৃত্যুর তারিখ এবং তাঁর অবদানের কথা লেখা আছে। প্রতি বছর তাঁর মৃত্যুবার্ষিকীতে পাঠাগারে বিশেষ অনুষ্ঠান হয়।

രാവിലെ ഞാൻ ഓഫീസിലേക്ക് പോയി. ഓഫീസിൽ ചെന്നപ്പോൾ ഒരു കത്ത് കിടക്കുന്നു. കവറിന്റെ പുറത്ത് എഴുതിയിരിക്കുന്നത് കണ്ടപ്പോൾ എനിക്ക് ഒരു ഞെട്ടൽ ഉണ്ടായി. ഭാഗ്യലക്ഷ്മി! അവൾ എന്തിനാണ് എനിക്ക് കത്തയച്ചിരിക്കുന്നത്? ഞാൻ ആകാംക്ഷയോടെ കത്ത് പൊട്ടിച്ചു. അതിൽ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരുന്നു. "ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഒരു ഹോസ്പിറ്റലിൽ ആണ്. ഒരു ആക്സിഡന്റിൽ പെട്ടതാണ്. ഇടതുകാലിന് ഒടിവുണ്ട്. ഒരു മാസത്തോളം റെസ്റ്റ് എടുക്കണം എന്നാണ് ഡോക്ടർ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഒറ്റയ്ക്കാണ്. ഒന്ന് വന്ന് കാണുമോ?" ഞാൻ ഉടനെ തന്നെ ഹോസ്പിറ്റലിലേക്ക് പുറപ്പെട്ടു. ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി ഞാൻ ഹോസ്പിറ്റലിൽ എത്തി. അവൾ കിടക്കുന്ന മുറിയുടെ വാതിൽക്കൽ ചെന്ന് ഞാൻ മുട്ടി. അകത്തുനിന്ന് ഒരു സ്ത്രീ വന്ന് വാതിൽ തുറന്നു. ഞാൻ അവരോട് എന്റെ പേര് പറഞ്ഞു. അവർ എന്നെ അകത്തേക്ക് ക്ഷണിച്ചു. അവിടെ ഒരു കട്ടിലിൽ ഭാഗ്യലക്ഷ്മി കിടക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവളുടെ വലതുകാൽ പ്ലാസ്റ്റർ ഇട്ടിരിക്കുന്നു. അവൾ എന്നെ കണ്ടപ്പോൾ ചിരിച്ചു. ഞാൻ അവളുടെ അടുത്തുള്ള കസേരയിൽ ഇരുന്നു. അവൾ എന്നോട് സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി. അവൾ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഇന്നലെ രാത്രി ഓഫീസിൽ നിന്ന് വരുമ്പോൾ ഒരു ലോറി എന്റെ സ്കൂട്ടറിൽ ഇടിച്ചു. ഞാൻ റോഡിലേക്ക് തെറിച്ചു വീണു. എന്റെ കാലിന് ഒടിവുണ്ടായി. ഞാൻ ഉടനെ തന്നെ ഹോസ്പിറ്റലിൽ എത്തിച്ചു. ഡോക്ടർ പറഞ്ഞു ഒരു മാസത്തോളം റെസ്റ്റ് എടുക്കണം എന്ന്." ഞാൻ അവളോട് പറഞ്ഞു: "നീ വിഷമിക്കേണ്ട. ഞാൻ ഇവിടെ ഉണ്ടാകും. നിനക്ക് എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ എന്നോട് പറയണം." അവൾ നന്ദിയോടെ എന്നെ നോക്കി. ഞാൻ അവളുടെ കൈ പിടിച്ചു. അവൾ എന്റെ കൈ മുറുകെ പിടിച്ചു.

ഞാൻ പിന്നീട് ഓഫീസിലേക്ക് പോയില്ല. ഞാൻ അവിടെ തന്നെ ഇരുന്നു. അവൾക്ക് ഭക്ഷണം വാങ്ങിക്കൊടുത്തു. അവൾക്ക് മരുന്നുകൾ കൊടുത്തു. അവൾക്ക് വേണ്ടതെല്ലാം ഞാൻ ചെയ്തുകൊടുത്തു. അവൾ എന്നോട് നന്ദി പറഞ്ഞു. ഞാൻ അവളോട് പറഞ്ഞു: "നീ എന്റെ സുഹൃത്തല്ലേ. സുഹൃത്തുക്കൾ തമ്മിൽ നന്ദി പറയേണ്ട കാര്യമില്ല." അവൾ പുഞ്ചിരിച്ചു. അവൾ പറഞ്ഞു: "നീ എന്റെ നല്ല സുഹൃത്താണ്." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അതെ." അവൾ പറഞ്ഞു: "നീ എന്നെ ഒരിക്കലും മറക്കരുത്." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല." അവൾ പറഞ്ഞു: "നീ എന്നെ ഒരിക്കലും ഉപേക്ഷിക്കരുത്." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല." അവൾ പറഞ്ഞു: "നീ എന്നെ ഒരിക്കലും വിട്ടുപോകരുത്." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല

[illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] [illegible] [illegible]

ভাব-ভাবনার দীক্ষা দেয়। আর এ-সবের ফলে তাঁর মধ্যে যে-মানুষটি গড়ে উঠেছিল, তাঁর সঙ্গে আমাদের পরিচয় ঘটে তাঁর লেখার ভিতর দিয়ে। তাঁর লেখা পড়ে আমরা যে-আনন্দ পাই, তার মূলে আছে তাঁর ব্যক্তিত্বের সঙ্গে আমাদের ব্যক্তিত্বের সংযোগ। তাঁর লেখা পড়ে আমরা যে-সৌন্দর্য উপভোগ করি, তার মূলে আছে তাঁর সৌন্দর্যবোধের সঙ্গে আমাদের সৌন্দর্যবোধের মিলন। তাঁর লেখার ভিতর দিয়ে আমরা তাঁর মনের যে-পরিচয় পাই, তার মূলে আছে আমাদের মনের সঙ্গে তাঁর মনের মিলন।

১৮৭৬ খ্রীষ্টাব্দের ৭ই মে তারিখে রবীন্দ্রনাথ জন্মগ্রহণ করেন। তাঁর পিতামহ দ্বারকানাথ ঠাকুর ছিলেন একজন বিখ্যাত ধনী ব্যক্তি। তাঁর পিতা দেবেন্দ্রনাথ ঠাকুরও ছিলেন একজন ধনী ব্যক্তি। তাঁর পিতা ছিলেন একজন ধর্মপ্রাণ ব্যক্তি। তাঁর পিতা ছিলেন একজন সাহিত্যিক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন সঙ্গীতজ্ঞ। তাঁর পিতা ছিলেন একজন শিল্পী। তাঁর পিতা ছিলেন একজন সমাজসেবক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন দেশপ্রেমিক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন মানবপ্রেমিক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন আদর্শ পুরুষ। তাঁর পিতা ছিলেন একজন মহাপুরুষ।

রবীন্দ্রনাথ জন্মগ্রহণ করেন কলিকাতার জোড়াসাঁকোর ঠাকুর-পরিবারে। তাঁর পিতা দেবেন্দ্রনাথ ঠাকুর ছিলেন একজন ধর্মপ্রাণ ব্যক্তি। তাঁর মাতা সারদাসুন্দরী দেবী ছিলেন একজন সাধ্বী মহিলা। তাঁর পিতামহ দ্বারকানাথ ঠাকুর ছিলেন একজন বিখ্যাত ধনী ব্যক্তি। তাঁর পিতামহী দিগম্বরী দেবী ছিলেন একজন সাধ্বী মহিলা। তাঁর পিতা ছিলেন একজন ধর্মপ্রাণ ব্যক্তি। তাঁর মাতা ছিলেন একজন সাধ্বী মহিলা। তাঁর পিতা ছিলেন একজন সাহিত্যিক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন সঙ্গীতজ্ঞ। তাঁর পিতা ছিলেন একজন শিল্পী। তাঁর পিতা ছিলেন একজন সমাজসেবক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন দেশপ্রেমিক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন মানবপ্রেমিক। তাঁর পিতা ছিলেন একজন আদর্শ পুরুষ। তাঁর পিতা ছিলেন একজন মহাপুরুষ।

Digitized by Arsenal Bangiya Sahitya Parishad

വണ്ടിക്കു കാൻ പോകുന്നതെന്നു. നാലുമണിക്കു പുറപ്പെട്ടു. മുഴുവൻ കുട്ടികൾ തന്നെയും, നമ്മുടെ ചിത്രങ്ങൾ കൊണ്ടുപോകുന്നുണ്ട്.

7.8.67. 5.45 AM. 24 മൈൽ. പെട്ടെന്നു മുടക്കം തന്നെ ആയി. റാത്രിയിൽ നല്ല തണുപ്പു ഫലമായിരിക്കും, കിടക്കുമ്പോൾ. പുതപ്പുകൾ കൊണ്ടുപോയിരുന്നു. 24 നാഴികയിൽ തന്നെയാണ് നമ്മുടെ സ്ഥാനം. നമ്മുടെ A.O. ആയ S.O.S. നമ്മെ വന്നു കണ്ടു. നല്ല ഭക്ഷണം കിട്ടുന്നുണ്ടോ, പഠിക്കുന്നുണ്ടോ, കുട്ടികൾ രോഗമൊന്നുമില്ലല്ലോ, എന്നൊക്കെ അന്വേഷിച്ചു. ചിലർ, ചൈനാക്കാരെ കണ്ടിരുന്നു. അവരെ പോലെ കണ്ണുകൾ ചെറുതാണോ, എന്നു ചോദിച്ചു. ഞാൻ ഇല്ലെന്നു പറഞ്ഞു. ഉച്ചയ്ക്കു ചോറും കറിയും കിട്ടി. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു കുറച്ചു വിശ്രമിച്ചു. വീണ്ടും നടപ്പു തുടങ്ങി. രാത്രി 8 മണിക്കു ക്യാമ്പിൽ എത്തി.

8.8.67. 6 AM. കിടന്നുറങ്ങിയതു മുഴുവൻ തികഞ്ഞില്ല. രാത്രി മുഴുവൻ തണുപ്പുകൊണ്ടു കിടുകിടുത്തു. വല്ലാത്തൊരു നിശ്ശബ്ദത മുഴുവൻ വന്നാവരിച്ചിരുന്നു. നല്ലൊരു കുളിസംഘടിപ്പിച്ചു. പിന്നെ Calm Nature പ്രകാരം 12 മണിവരെ നമുക്കിഷ്ടമുള്ളിടത്തു നടക്കാൻ വിട്ടു.

ഇന്നലെ പോസ്തുകൂടെ കൊണ്ടുപോന്നു. പക്ഷേ ഒരു സഞ്ചി കാണുന്നില്ല. 11 മണിക്കു വെയിറ്റിംഗ് ഷെഡിൽ പോയി. ഉച്ചയ്ക്കു തിരിച്ചു പോസ്തുമായി വന്നു. നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട A.O. S.O.S. നമ്മെ വന്നു കണ്ടു. നല്ല ഭക്ഷണം, നന്നായി കഴിക്കുന്നുണ്ടോ, പഠിക്കുന്നുണ്ടോ, നല്ലവണ്ണം ഉറങ്ങുന്നുണ്ടോ, സുഖമായിരിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നൊക്കെ ചോദിച്ചു. വൈകുന്നേരം ചായ കുടിച്ചു. രാത്രി ഉറങ്ങാൻ കിടന്നു. നല്ല തണുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ നന്നായി പുതച്ചു കിടന്നു. രാവിലെ 5 മണിക്കു ഉണർന്നു. പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ മഞ്ഞുകൊണ്ടു വെളുത്തിരിക്കുന്നു.

9.8.67. 5.30 AM. കിടക്കുന്നിടത്തു വെച്ചുതന്നെ പല്ലുതേച്ചു മുഖം കഴുകുന്നു. ടിന്നുകളിലുള്ള വെള്ളം കൊണ്ടാണ് പല്ലുതേച്ചതും മുഖം കഴുകിയതും. രാവിലെ ചായയും ബിസ്കറ്റും കഴിച്ചു. ഉച്ചയ്ക്കുള്ള ചോറും കറിയും പാത്രത്തിലാക്കി. ഉച്ചയ്ക്കു ചോറുണ്ടു കഴിഞ്ഞു കുറച്ചു വിശ്രമിച്ചു. വീണ്ടും നടപ്പു തുടങ്ങി. വൈകിട്ടു നാലുമണിക്കു ക്യാമ്പിൽ എത്തി. രാത്രി ഉറങ്ങാൻ കിടന്നു. നല്ല തണുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ നന്നായി പുതച്ചു കിടന്നു. രാവിലെ 5 മണിക്കു ഉണർന്നു. പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ മഞ്ഞുകൊണ്ടു വെളുത്തിരിക്കുന്നു.

10.8.1967. 6 AM. ഇന്നലെ രാത്രി, തിരുനന്ദ പോസ്തുകൊണ്ടുപോയിട്ടുണ്ടോ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ ഇല്ലെന്നു പറഞ്ഞു. ഞാൻ പുതപ്പിനുള്ളിൽ കിടന്നു. രാവിലെ 5 മണിക്കു ഉണർന്നു. പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ മഞ്ഞുകൊണ്ടു വെളുത്തിരിക്കുന്നു. കാറിന്റെ Spark Plugs നനഞ്ഞിരുന്നു. രാത്രി

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ঘোষণা করিয়াছেন। ১৯৭৮ সালের ১৫ই আগস্ট তিনি ঢাকা বিশ্ববিদ্যালয়ের ভাইস-চ্যান্সেলর নিযুক্ত হন। ১৯৭৯ সালের ১৫ই আগস্ট তিনি ঢাকা বিশ্ববিদ্যালয়ের ভাইস-চ্যান্সেলর নিযুক্ত হন। ১৯৭৯ সালের ১৫ই আগস্ট তিনি ঢাকা বিশ্ববিদ্যালয়ের ভাইস-চ্যান্সেলর নিযুক্ত হন।

১১. ই. ৬৭. ৪৮৭. শ্রীমতী ও শ্রীযুক্ত সেনগুপ্তের বিবাহ-বার্ষিকী উপলক্ষে তাঁহাদের বন্ধুবান্ধবগণ একটি ভোজসভার আয়োজন করিয়াছিলেন। সেই ভোজসভায় উপস্থিত থাকিবার জন্য আমিও নিমন্ত্রিত হইয়াছিলাম। সন্ধ্যা ৭টার সময় আমি সেনগুপ্তদের বাড়িতে পৌঁছিলাম। সেখানে গিয়া দেখিলাম, বাড়িটি আলোকমালায় সুসজ্জিত। বাড়ির সম্মুখে একটি বড় প্যান্ডেল বাঁধা হইয়াছে। প্যান্ডেলের ভিতরে অনেকগুলি চেয়ার ও টেবিল সাজানো রহিয়াছে। আমি যখন পৌঁছিলাম তখন অনেক নিমন্ত্রিত ব্যক্তি সেখানে উপস্থিত হইয়াছিলেন। তাঁহাদের মধ্যে কয়েকজন আমার পরিচিত ছিলেন। আমি তাঁহাদের সহিত করমর্দন করিলাম। তাঁহারা আমাকে সাদর অভ্যর্থনা জানাইলেন। আমি একটি চেয়ারে বসিয়া পড়িলাম। কিছুক্ষণ পরে শ্রীযুক্ত সেনগুপ্ত ও তাঁহার পত্নী আসিয়া উপস্থিত হইলেন। তাঁহারা সকলকে অভ্যর্থনা করিলেন। তাঁহাদের মুখে হাসি ফুটিয়া উঠিল। তাঁহারা সকলের সহিত কুশল বিনিময় করিলেন। তাঁহারা আমাকে দেখিয়া খুব খুশি হইলেন। তাঁহারা আমার সহিত করমর্দন করিলেন। তাঁহারা আমাকে বসিতে বলিলেন। আমি আবার চেয়ারে বসিয়া পড়িলাম। তাঁহারা আমার সহিত কুশল বিনিময় করিলেন। তাঁহারা আমাকে জিজ্ঞাসা করিলেন, আমি কেমন আছি। আমি বলিলাম, ভালো আছি। তাঁহারা আমাকে বলিলেন, আমি যেন তাঁহাদের বাড়িতে মাঝে মাঝে আসি। আমি বলিলাম, আসিব। তাঁহারা আমাকে বলিলেন, আমি যেন তাঁহাদের বাড়িতে মাঝে মাঝে আসি। আমি বলিলাম, আসিব।

ന്ന 11. ജൂൺ ഗവണ്മെന്റ് 2 ഉൽപ്പന്നങ്ങൾക്ക് കൂടി നികുതി ഏർപ്പെടുത്തുന്നതിനെ കുറിച്ചുള്ള ചർച്ചയാണ് നടക്കുന്നത്. T. B. ചർച്ചയിൽ പങ്കെടുത്തു. ഉച്ചയ്ക്ക് 1.30 ന് ഞാൻ ഓഫീസിൽ പോയി. ഉച്ചയ്ക്ക് ശേഷം ഞാൻ ഓഫീസിൽ ഇരുന്നു

[illegible]

17.8.1967. 5.30 AM. [illegible] 1163 [illegible]

[illegible]

അതിരാവിലെ ഞാൻ ഉണർന്നു. പിന്നെ എന്തിനാണ് ഇനി ഇവിടെ കിടക്കുന്നത്? ഉടൻ തന്നെ പുറപ്പെടണം. എനിക്കായി ഒരുക്കിവച്ചിരുന്ന ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഞാൻ പോകുന്നതിനു മുമ്പ് ഒരു പ്രാർത്ഥന വേണമെന്ന് അവർ ആഗ്രഹിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞാൻ യാത്ര പറഞ്ഞു. അവർ എന്റെ കൈയിൽ കുറച്ചു പണം തന്നു. ഞാൻ അതു വാങ്ങിച്ചു. അവരുടെ കൈയിൽ ഒന്നുമില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാം. അവർ ഒരു പാവപ്പെട്ട കുടുംബമാണ്. അവരുടെ സ്നേഹത്തിന്റെ അടയാളമായിട്ടാണ് അവർ അതു തന്നത്. അവരുടെ കൈയിൽ നിന്നും പണം വാങ്ങിക്കുന്നതിൽ എനിക്കു വിഷമമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവരുടെ സ്നേഹത്തെ തിരസ്കരിക്കുന്നതിലും വിഷമമുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ അതു വാങ്ങിച്ചു. അവരുടെ കൈയിൽ നിന്നും യാത്ര പറഞ്ഞിറങ്ങി. ഞാൻ അവരുടെ കണ്ണിൽ നിന്നും മറയുന്നതുവരെ അവർ എന്നെ നോക്കിനിന്നു. ഞാൻ അവരുടെ കണ്ണിൽ നിന്നും മറഞ്ഞു. അവർ വീണ്ടും കരഞ്ഞിരിക്കും!

ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി പാലക്കാട് ടൗണിൽ എത്തി. അവിടെ നിന്നും ഒരു ബസ്സിൽ കയറി കോയമ്പത്തൂരിലേക്കു പോയി. ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി ഞാൻ ഒരു ലോഡ്ജിൽ മുറിയെടുത്തു. കുളിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞാൻ ഒന്നുറങ്ങി. ഉണർന്നപ്പോൾ സമയം വൈകുന്നേരം 4 മണിയായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി ഒരു ഹോട്ടലിൽ പോയി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞാൻ ഒരു ഓട്ടോറിക്ഷയിൽ കയറി റെയിൽവേ സ്റ്റേഷനിലേക്കു പോയി. ഞാൻ ഒരു ടിക്കറ്റെടുത്തു. ഞാൻ പ്ലാറ്റ്ഫോമിൽ കാത്തിരുന്നു. ട്രെയിൻ വന്നു. ഞാൻ ട്രെയിനിൽ കയറി. ട്രെയിൻ പുറപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഒരു സീറ്റിൽ ഇരുന്നു. ഞാൻ ഒരു പുസ്തകം വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ട്രെയിൻ ഒരു സ്റ്റേഷനിൽ നിർത്തിയിട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു ചായ കുടിച്ചു. ട്രെയിൻ പുറപ്പെട്ടു. ഞാൻ വീണ്ടും

[illegible] ടെ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ഞാൻ [illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] ഒരു [illegible] [illegible] [illegible]

ചെന്നു. അവിടുന്നു കുറച്ചു ദൂരം നടന്നപ്പോൾ ഒരു ബസ്സ് കിട്ടി. ഒരു മണിക്കൂർ കൊണ്ടു ഞങ്ങൾ ഡൽഹിയിൽ എത്തി. ഞങ്ങൾ ഡൽഹിയിൽ വരുന്നതിനു മുമ്പു തന്നെ ഞങ്ങൾക്കു താമസിക്കുവാൻ ഒരു ഹോട്ടൽ ഏർപ്പാടാക്കിയിരുന്നു. ഞങ്ങൾ അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ അവിടെ ഒരു ഗൈഡ് ഞങ്ങളെ കാത്തു നിൽക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ ഞങ്ങളെ ഹോട്ടലിൽ കൊണ്ടുപോയി. ഞങ്ങൾ ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ കുറച്ചു വിശ്രമിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ ഡൽഹി കാണുവാൻ പുറപ്പെട്ടു. ഞങ്ങൾ ആദ്യം പോയതു് Birla Mandir എന്ന ക്ഷേത്രത്തിലേക്കാണു്. അതു വളരെ മനോഹരമായിരുന്നു. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Qutab Minar കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Indian Museum കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Rajghat കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Red Fort കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Lotus Temple കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Parliament House കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ India Gate കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Rashtrapathi Bhavan കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Jantar Mantar കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Connaught Place കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Safdarjung Tomb കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Humayun Tomb കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Purana Qila കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Chandni Chowk കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Jama Masjid കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Gandhi Smriti കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Shanti Vanam കാണുവാൻ പോയി. അതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ Raj Ghat

ചു കെ, ടു വനം. രണ്ടു് ടിടു വന്ന കുടികൾ തെ വച്ചു വാക്കി ചു. നീ ങ്ങ ചു ങ്ങ ഗ രങ്ങൾ കാക്കി. ങ്ങ്ങ്, ങ്ങ്ങ് ങ്ങ് ങ്ങ് ങ്ങ ല ന്നു് 25 രൂപ കൊടുത്തു. നന്ദ കുന്നിന്റെ കുഴ രണ്ടു ങ്ങ് ങ്ങ് ങ്ങ്

ചേച്ചി, ചേച്ചിയുടെ കുടുംബം, മി. നാരായണൻകുട്ടിയുടെ നാട്. നാരായണൻകുട്ടിയുടെ ജീവിതകഥ, ഇപ്പോൾ ബിസിനസ്സ്, ഭാര്യ ഗൈനക്കോളജിസ്റ്റ് B.A. പാസ്സായിട്ടുള്ള ഡോക്ടർ കുടുംബം. നാരായണൻകുട്ടിയുടെ അച്ഛൻ ഗോപാലൻ നായർ. അമ്മ ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ. ഇവരുടെ മൂത്തമകൻ. ഭാര്യ ഡോക്ടർ. രണ്ടു കുട്ടികൾ. ഒരാൺകുട്ടി, ഒരു പെൺകുട്ടി. ഭാര്യയുടെ അച്ഛൻ ഡോക്ടർ, അമ്മ ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അനുജൻ ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അനുജത്തി ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അമ്മാവൻ ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അമ്മായി ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അമ്മാവന്റെ മകൻ ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അമ്മായിയുടെ മകൾ ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അമ്മാവന്റെ മകൾ ഡോക്ടർ. ഭാര്യയുടെ അമ്മായിയുടെ മകൻ

[illegible] 18. [illegible] [illegible] [illegible]

ചെറിയ ഒരു സംഭവത്തെപ്പറ്റിയാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്. ഒരിക്കൽ ഞാൻ ഒരു സുഹൃത്തിന്റെ വീട്ടിൽ പോയിരുന്നു. അവിടെ ഒരു കുട്ടിയുടെ പിറന്നാൾ ആഘോഷം നടക്കുകയായിരുന്നു. "ഇന്നു ഞാൻ ഒരു പുതിയ കഥ പറയാം" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഞാൻ കുട്ടികളുടെ ഇടയിൽ ഇരുന്നു. കഥ കേൾക്കാൻ കുട്ടികൾ ഉത്സാഹത്തോടെ ചുറ്റും കൂടി. ഞാൻ കഥ പറയാൻ തുടങ്ങി.

2.9.1967. 4.45 AM. ഇന്നലെ രാത്രി ഒന്നിനാണ് ഞാൻ കിടന്നത്. കിടന്നപ്പോൾ തന്നെ ഉറക്കം വന്നു. രാവിലെ അലാറം കേട്ടാണ് ഉണർന്നത്. ഉടനെ എഴുന്നേറ്റു. പല്ലുതേപ്പ് കഴിഞ്ഞ് കുളിക്കാൻ പോയി. കുളിച്ചു വന്നപ്പോൾ ചായ റെഡിയായിരുന്നു. ചായ കുടിച്ചു. പത്രം വായിച്ചു. ഡ്രസ്സ് മാറി. ഷൂസിട്ടു. ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഉടനെ ഓഫീസിലേക്ക് പുറപ്പെട്ടു. ഓഫീസിൽ എത്തിയപ്പോൾ സമയം 9.30 ആയിരുന്നു. ഒപ്പിട്ടു. ഫയലുകൾ നോക്കി. ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണു കഴിക്കാൻ പോയി. ഊണു കഴിഞ്ഞ് വന്നു. ഫയലുകൾ നോക്കി. വൈകുന്നേരം 5 മണിക്ക് ഓഫീസിൽ നിന്നിറങ്ങി. നേരെ വീട്ടിലേക്കു പോന്നു. വീട്ടിൽ വന്നപ്പോൾ ഭാര്യ പറഞ്ഞു, കുട്ടിക്ക് സുഖമില്ലെന്ന്. ഉടനെ കുട്ടിയെയും കൊണ്ട് Jaya clinic-ൽ പോയി കാണിച്ചു. ഡോക്ടർ പരിശോധിച്ചു. മരുന്നു തന്നു. അതു കഴിച്ചു. കുട്ടിക്ക് സുഖമായി. രാത്രി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. കിടന്നുറങ്ങി.

ഈ കഥ കേട്ടപ്പോൾ കുട്ടികൾക്ക് അത്ഭുതമായി. "ഇതെന്തു കഥ? ഇതിൽ കഥയൊന്നുമില്ലല്ലോ" എന്നവർ പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇതൊരു ഡയറിക്കുറിപ്പാണ്. ഒരു ദിവസത്തെ കാര്യങ്ങൾ അതേപടി എഴുതുന്നതിനെയാണ് ഡയറിക്കുറിപ്പ് എന്നു പറയുന്നത്. ഞാൻ ഇന്നലെ ഡയറിയിൽ എഴുതിയതാണ് ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞത്."

ഡയറിക്കുറിപ്പിൽ ഒരു ദിവസത്തെ കാര്യങ്ങൾ മാത്രമേ എഴുതാവൂ എന്നില്ല. ഒന്നിലധികം ദിവസങ്ങളിലെ കാര്യങ്ങൾ ഒരുമിച്ചും എഴുതാം. ഒരു ദിവസത്തെ കാര്യങ്ങൾ മാത്രം എഴുതുന്നതിനെ ഡയറിക്കുറിപ്പ് എന്നു പറയുന്നതിനേക്കാൾ ദിനക്കുറിപ്പ് എന്നു പറയുന്നതാണ് കൂടുതൽ ശരി. ഡയറിക്കുറിപ്പ് എന്നതിനെ ഒരു സാഹിത്യരൂപമായിട്ടാണ് കണക്കാക്കുന്നത്. അതിൽ ഒരാൾ തന്റെ അനുഭവങ്ങൾ ചേർത്തുവയ്ക്കുന്നു. ഒരു പുസ്തകത്തിന്റെ രൂപത്തിലാണ് ഡയറിക്കുറിപ്പുകൾ കാണപ്പെടുന്നത്. ഡയറിയിൽ തീയതി, ആഴ്ച, മാസം, വർഷം എന്നിവ രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കും. ചിലർ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അവരുടെ രഹസ്യങ്ങളായിരിക്കും. അതുകൊണ്ട് അവർ ഡയറിക്ക് പൂട്ടിടുന്നു. ചിലർ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അവരുടെ ഔദ്യോഗിക കാര്യങ്ങളായിരിക്കും. ഉദാഹരണമായി ഒരു D.A. ക്ലർക്ക് തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ ടി.എ. ബില്ലിനെക്കുറിച്ചുള്ള കാര്യങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു ഡോക്ടർ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ രോഗികളുടെ വിവരങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു A.D. ക്ലർക്ക് തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ ഫയൽ നീക്കങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു കച്ചവടക്കാരൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ കച്ചവടത്തിന്റെ കണക്കുകളായിരിക്കും. ഒരു കർഷകൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ കൃഷിപ്പണികളായിരിക്കും. ഒരു കുട്ടി തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ സ്കൂൾ വിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു കാമുകൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ പ്രേമവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു കാമുകി തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ പ്രേമവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു ഭർത്താവ് തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ കുടുംബവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു ഭാര്യ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ കുടുംബവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു രാഷ്ട്രീയക്കാരൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ രാഷ്ട്രീയവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു സാഹിത്യകാരൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ സാഹിത്യവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു ഭക്തൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ ഭക്തിവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു ഭക്തയും തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ ഭക്തിവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു കുട്ടി തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ കുസൃതിവിശേഷങ്ങളായിരിക്കും. ഒരു കുട്ടിയും തന്റെ ഡയറിയിൽ കുറിച്ചിടുന്നത് അന്നത്തെ കുസൃത

[illegible] 1960- [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ചെയ്തു. [illegible] [illegible] [illegible]

ടേണിക്ക് വിൻഡോ പോലെ. രാജ്യത്തിന്റെ നാലതിരുകളുടെ ഉറപ്പിൽ ഒരു ദേശത്തിരുന്ന് പി. കെ. നാരായണപിള്ള ലോകത്തിനെ ഞെട്ടിച്ചതിനെക്കുറിച്ച് ഒരു നോവൽ വായിച്ചതായി ഓർമ്മയുണ്ട്. പിന്നെ ഓർമ്മയിലുള്ളത് ഒരു ഡിറ്റക്ടീവ് നോവലാണ്. ഒരു ഗ്രാമത്തിലെ ക്ഷേത്രത്തിൽ നിന്ന് വിഗ്രഹം കാണാതാകുന്നു. അതിനെ കണ്ടുപിടിക്കാൻ ഡിറ്റക്ടീവ് വരുന്നു. അയാൾ ഒരു Hindu Priest-ന്റെ വേഷത്തിൽ വരുന്നു. അയാൾ ഒരു Buddhist Council നടക്കുന്നിടത്തേക്ക് പോകുന്നു. അവിടെ വെച്ച് അയാൾ ആ വിഗ്രഹം കണ്ടുപിടിക്കുന്നു. ഇതായിരുന്നു കഥയുടെ ഏകദേശരൂപം. ഞാൻ ആകെ ഓർമ്മിക്കുന്നത് ഇത്രയുമാണ്. ഇതിന്റെ ഉള്ളിൽ കുറെ കഥകൾ കൂടി അദ്ദേഹം കൂട്ടിച്ചേർത്തിട്ടുണ്ടാവും. അതിനെക്കുറിച്ച് ഒന്നും ഓർമ്മയില്ല. ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഒരു പഠനം നടത്തിയാൽ കൊള്ളാം. ഇതിന്റെ ഉള്ളിൽ പല കഥകളും ഒളിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടാവും. അതിനെ പുറത്തുകൊണ്ടുവരുന്നത് രസകരമായിരിക്കും. ഇതിന്റെ ഒരു പഠനം ഞാൻ തന്നെ ചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്. ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഒരു പഠനം ചെയ്യുന്നതിനെക്കുറിച്ച് എന്താണ് അഭിപ്രായം? നിർദ്ദേശം?

6.9.1967. 5 മണി PM. ഇന്നലെ ചായ്പിൽ കിടന്നുറങ്ങിപ്പോയി. രാവിലെ ഒരു മണിക്കൂർ ഞാൻ ഓഫീസിൽ പോയി. ഒരു ഫയൽ കൈകാര്യം ചെയ്തു. ഉച്ചയ്ക്ക് ഊണിന് വീട്ടിൽ വന്നു. ഊണിനുശേഷം ഉറങ്ങാൻ കിടന്നു. ഉണർന്നപ്പോൾ 3 മണി. ഉടനെ Bus-ൽ Council നടക്കുന്നിടത്തേക്ക് പോയി. അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ ഒന്നും നടക്കുന്നില്ല. ഞാൻ തിരിച്ചുപോന്നു. ഇന്നലെ ഞാൻ ഒരു കഥ എഴുതിത്തുടങ്ങി. അതിന്റെ ഒരു ഭാഗം ഇന്നലെ വായിച്ചു. ഇന്നും കുറച്ചുകൂടി എഴുതി. ഇന്നലെ ഞാൻ ഒരു കഥ വായിച്ചു. ഇന്നും ഒരു കഥ വായിച്ചു. ഇന്നലെ വായിച്ചത് ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് കഥയുടെ പരിഭാഷയാണ്. ഇന്നു വായിച്ചത് ഒരു ഫ്രഞ്ച് കഥയുടെ പരിഭാഷയാണ്

കുറച്ചുനേരം കണ്ടുനിന്നു. ഓരോ തവണ കിൽക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോഴും ഞാൻ ഓടിപ്പോയി തൊട്ടുകളിച്ചു. നാലഞ്ചുപ്രാവശ്യം ഇങ്ങനെ ചെയ്തപ്പോൾ അവൻ (ഞാനാണ് പിടിക്കുന്നതെന്നു കരുതി) പിടിക്കാൻ വന്നു. T.I.T. പഠിക്കുമ്പോൾ ഒരു ദിവസം ഇങ്ങനെ ഓടിക്കളിച്ചതിനുശേഷം ഇന്നാണ് ഞാൻ ഇത്രയധികം കിതയ്ക്കുന്നത്. ഓടിയതിനുശേഷം കുറച്ചുനേരം കിതച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ നിന്നു. പിന്നെ, പതുക്കെ നടന്നു.

7. 9. 1967. 5:15 PM. ഓഫീസിന്റെ മുന്നിൽ ബസ്സിറങ്ങി. ടൈപ്പിസ്റ്റിനെക്കുറിച്ചുള്ള ചിന്ത. ഒരു, തൊട്ടുപിന്നാലെ ഒരു ചിന്തയുണ്ടായി, ഓഫീസിൽ ചെന്നാൽ ടൈപ്പിസ്റ്റിനെ കാണാൻ പറ്റുമോ എന്ന്. പിന്നെ, ഓഫീസിൽ കയറിയപ്പോൾ എന്റെ ടൈപ്പിസ്റ്റിനെ കണ്ടു. ഒരു ചിരി കൊടുത്തു. അവൾ തിരിച്ചും ചിരിച്ചു. ഞാൻ എന്റെ സീറ്റിലിരുന്നു. ഫയലുകൾ നോക്കി. ഒപ്പിടാനുള്ളവയിൽ ഒപ്പിട്ടു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ടൈപ്പിസ്റ്റിനെ നോക്കി. അവൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് എന്നെയും നോക്കി. ഞങ്ങൾ പരസ്പരം നോക്കിച്ചിരിച്ചു. ഞാൻ ഫയലുകൾ നോക്കുന്നതിനിടയിൽ അവൾ ഒരു കത്തെഴുതിത്തന്നു. അതിൽ ഒരു ഫോൺനമ്പർ എഴുതിയിരുന്നു. അവൾ ഒരു ഫോൺ ചെയ്യാനുണ്ടെന്നും, ഞാൻ ഫോൺ ചെയ്തിട്ട് ഓഫീസിൽ വരണമെന്നും അതിൽ എഴുതിയിരുന്നു. ഞാൻ ഫോൺ ചെയ്തു. അവൾ ഫോണെടുത്തു. ഞാൻ ഫോൺ ചെയ്തതിനുശേഷം അവൾ ഫോൺ ചെയ്തു. ഞാൻ ഫോണെടുത്തു. അവൾ ഫോൺ ചെയ്തതിനുശേഷം

[illegible] . [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible]

ടുങ്ങിക്കാടിനു വന്നു. പക്ഷേ ഒരുപെണ്ണു തന്നെ A.P. മതി യെന്നു കണ്ടു. രാവിലെ പുഴയിൽ പോയി കുളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അവളുടെ അടുത്തു ചെന്നു കാര്യം പറഞ്ഞു. അവൾ ഭയങ്കര ചിരിയായിരുന്നു. മുപ്പതു വയസ്സിനടുത്തു പ്രായം കാണും. ചെന്നാൽ ഇതിനെക്കാളും പ്രായം തോന്നിക്കും. കുറച്ചുനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവൾ കുളിച്ചു കയറിവന്നു. ഒരു കുപ്പായം മാത്രമേ ഉടുത്തിരുന്നുള്ളൂ. അതിനുമീതെ ഒരു തോർത്തുമുണ്ടുകൂടി ചുറ്റിയിരുന്നു. ഞാൻ അവളുടെ കൂടെ നടന്നു. അവൾ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാനും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഒരു കുന്നിന്റെ മുകളിലാണ് അവളുടെ വീട്. ഒരു ചെറിയ കുടിൽ. അവൾ അകത്തുകയറി ഒരു പായ കൊണ്ടുവന്നു തന്നു. ഞാൻ അതിൽ ഇരുന്നു. അവൾ അകത്തുപോയി ഒരു ചിരട്ടയിൽ കുറച്ചു കള്ളുമായി വന്നു. ഞാൻ അതു വാങ്ങിക്കുടിച്ചു. അവൾ അകത്തുപോയി ഒരു കോഴിയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു. ഞാൻ അതിനെ കൊന്നു കറിവെച്ചു. ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചിരുന്നു ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. അവൾ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാനും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു കുറച്ചുനേരം കൂടി അവിടെ ഇരുന്നു. അവൾ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാനും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. പിന്നെ ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു. അവൾ എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു വിട്ടു. ഞാൻ തിരിച്ചുപോന്നു.

കാടുകേറി N.A. ചെന്നു കുറച്ചു പുരുഷന്മാരെ കണ്ടു. അവരുടെ ഭാഷ എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവരും എന്റെ ഭാഷ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. ഞാൻ ആംഗ്യഭാഷയിൽ അവരോടു കാര്യം പറഞ്ഞു. അവർ എന്നെ ഒരു കുടിലിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അവിടെ ഒരു സ്ത്രീയുണ്ടായിരുന്നു. അവർ എന്നെ ഒരു പായയിൽ ഇരുത്തി. അവർ എനിക്കു കുടിക്കാൻ കള്ളു തന്നു. ഞാൻ കുടിച്ചു. അവർ എനിക്കു ഭക്ഷണം തന്നു. ഞാൻ കഴിച്ചു. അവർ എന്നോടു സംസാരിച്ചു. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. അവരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു കുറച്ചുനേരം കൂടി അവിടെ ഇരുന്നു. അവർ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാനും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. പിന്നെ ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു. അവർ എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു വിട്ടു. ഞാൻ തിരിച്ചുപോന്നു.

ചെന്നു കണ്ടു. ഒരു കുടിലിനു മുന്നിൽ ചിലർ കുത്തിയിരുന്നു സംസാരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ അവരുടെ അടുത്തുചെന്നു കാര്യം പറഞ്ഞു. അവർ എന്നെ ഒരു കുടിലിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അവിടെ ഒരു സ്ത്രീയുണ്ടായിരുന്നു. അവർ എന്നെ ഒരു പായയിൽ ഇരുത്തി. അവർ എനിക്കു കുടിക്കാൻ കള്ളു തന്നു. ഞാൻ കുടിച്ചു. അവർ എനിക്കു ഭക്ഷണം തന്നു. ഞാൻ കഴിച്ചു. അവർ എന്നോടു സംസാരിച്ചു. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. അവരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു കുറച്ചുനേരം കൂടി അവിടെ ഇരുന്നു. അവർ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാനും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. പിന്നെ ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു. അവർ എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു വിട്ടു. ഞാൻ തിരിച്ചുപോന്നു.

ഉച്ചയ്ക്ക് 1.30 P.M. കാടുകേറി ഒരു കുടിലിനു മുന്നിലെത്തിച്ചേർന്നു. അവിടെ കുറച്ചുപേർ കൂടിയിരുന്നു സംസാരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ അവരുടെ അടുത്തുചെന്നു കാര്യം പറഞ്ഞു. അവർ എന്നെ ഒരു കുടിലിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അവിടെ ഒരു സ്ത്രീയുണ്ടായിരുന്നു. അവർ എന്നെ ഒരു പായയിൽ ഇരുത്തി. അവർ എനിക്കു കുടിക്കാൻ കള്ളു തന്നു. ഞാൻ കുടിച്ചു. അവർ എനിക്കു ഭക്ഷണം തന്നു. ഞാൻ കഴിച്ചു. അവർ എന്നോടു സംസാരിച്ചു. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. അവരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു കുറച്ചുനേരം കൂടി അവിടെ ഇരുന്നു. അവർ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാനും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. പിന്നെ ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു. അവർ എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു വിട്ടു. ഞാൻ തിരിച്ചുപോന്നു.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ചതുരംഗപ്പടയ്ക്കു. സ്വർഗ്ഗത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ഭീകരമായ ഒരു സങ്കല്പമാണ് ഈ ചിത്രത്തിൽ കാണുന്നത്. ഭൂമിയിൽ ജീവിച്ചിരുന്നപ്പോൾ ചെയ്ത പാപങ്ങൾക്കു പരിഹാരമായി ഓരോരുത്തരും ഓരോ കുരിശു ചുമന്നുകൊണ്ടു പോകുന്നു. ഒരു കുരിശിന്റെ ഭാരം താങ്ങാൻ വയ്യാതെ ഒരാൾ അതു നിലത്തിട്ടു. അപ്പോൾ അതിന്റെ കൂർത്ത മുനകൾ അയാളുടെ ദേഹത്തു തറച്ചു. അയാൾ വേദനകൊണ്ടു പുളയ

12.9.67. 5.00 AM. ഇന്നലെ നടന്നതെല്ലാം ഓർത്തു കിടന്നു. ഞാൻ പുറത്തേക്കു നോക്കിയപ്പോൾ. നമ്മുടെ സുന്ദരനിൽനിന്നു തുടങ്ങുന്നു. ഞാനും ശ്രീജു. ഉച്ചയ്ക്ക് ഒന്നരയ്ക്കു തിരിച്ചുവന്നു. ചൈതന്യനഗറിലും ഇടയ്ക്കു നിന്നു. ഞാൻ കിടന്നു. കുറച്ചു നേരം കഴിഞ്ഞു. ഇനിക്കു നാലു പുറം കൂടിവരും. നമ്മളെന്തിനാണിവരെന്നു ചിന്തിക്കുകയാണോ. ഇവിടെ നിന്നു പോകുന്നതിനുമുമ്പ്. ഇവിടെ "ഒരുത്തനുവിട്ടു" നിൽക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു. നമ്മളെന്തിനാണിവിടെ വന്നതെന്നു ചിന്തിച്ചുപോകുന്നു.

13.9.67. 5.15 AM. ഇന്നലെ കാലത്തു കുളിച്ചു. ഞാൻ ചെയ്തതിനെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാനും ശ്രീജുവും തീരുമാനിച്ചുറപ്പിച്ചു പോന്നതാണു. ഞാൻ ഇവിടെ വന്നതിനുശേഷം ഇവിടെ ഒരു പ്രശ്നവുമുണ്ടായിട്ടില്ല

[illegible] ഞാൻ [illegible] ഇപ്പോൾ [illegible] ഞാൻ [illegible] ഇപ്പോൾ [illegible] ഞാൻ [illegible] ഇപ്പോൾ [

[illegible] [illegible] [illegible] [

മനസ്സിലും നല്ല ഉറപ്പുണ്ടായി. കിഴക്കുള്ള പാടങ്ങളിലെ നെൽച്ചെടികൾ നല്ല പച്ചനിറമായിരുന്നു. തൈകൾ നട്ടതിനുശേഷം ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഞാൻ അവിടെ പോകാറുണ്ടായിരുന്നു. അപ്പോൾ കാണുന്ന കാഴ്ച മനസ്സിനെ കുളിർപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നു.

അങ്ങനെയിരിക്കെ ഞങ്ങൾ താമസിക്കുന്ന പേരകത്തുള്ള ഒരു പലചരക്കുകടയിൽ നിന്നും ഒരു ദിവസം രാവിലെ ഒരു ചീട്ടുവന്നു. ഗോപാലകൃഷ്ണൻ നായരുടെ കടയിൽ നിന്നാണ് ചീട്ടുവന്നിരിക്കുന്നത്. ഒരു കാരണവശാലും കടം കൊടുക്കരുതെന്ന് അച്ഛൻ കർശനമായി വിലക്കിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ചീട്ടുകൊണ്ടുവന്നയാളോട് കടം കൊടുക്കാൻ പറ്റില്ലെന്ന് പറഞ്ഞു. അയാൾ തിരിച്ചുപോയി. അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഗോപാലകൃഷ്ണൻ നായർ നേരിട്ടുവന്നു. അദ്ദേഹം കടം ചോദിച്ചു. ഞാൻ കൊടുക്കാൻ പറ്റില്ലെന്നും പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ദേഷ്യപ്പെട്ടു. അച്ഛൻ വന്നിട്ട് പറഞ്ഞാൽ മതിയെന്നും പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം പോയി. അച്ഛൻ വന്നപ്പോൾ ഞാൻ കാര്യം പറഞ്ഞു. അച്ഛൻ എന്നെ ശകാരിച്ചു. അച്ഛൻ പറഞ്ഞതനുസരിച്ച് ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീട്ടിൽ ചെന്ന് ക്ഷമ ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹം ക്ഷമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കടയിൽ നിന്നും ഞങ്ങൾ സാധനങ്ങൾ വാങ്ങിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന് ഞങ്ങളോട് ഒരു പ്രത്യേക താല്പര്യമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കടയിൽ നിന്നും ഞങ്ങൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക്

ചെയ്തു. നാളെ രാവിലെ പോകുന്നു. ഇന്നു ഞായറാഴ്ചയാണ്. മനുഷ്യനെ കൊന്നതിനെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കാൻ പറ്റിയ ദിവസമാണ്. ഇന്നു ഞാൻ ചെയ്തതു്:

ഉപാദ്ധ്യായ രാമകൃഷ്ണ 14/15 രാമാ 18 കിടക്കുന്നു. ഭാര്യയും മക്കളും അടുത്തുണ്ടു്. ഒരു കൊച്ചുവീടു്. അതിന്റെ വാതിലടച്ചു. അടുത്തു ചെന്നു. ഞാൻ വന്നതു് അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. ഞാൻ ചെന്നപ്പോൾ അടുത്തുള്ള ഒരു കുട്ടി ഓടിപ്പോയി. ഞാൻ വന്നതു് അവർക്കു് ഇഷ്ടമല്ലെന്നു തോന്നി. ഞാൻ ചെന്നു. ഭാര്യയുടെ കൈ പിടിച്ചു. അവർ കരഞ്ഞു. ഞാനും കരഞ്ഞു. ഞാൻ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. അവർ കുറേ കഴിഞ്ഞു് ഒന്നു തേങ്ങിക്

। ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଇଥିଲା ।

ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ । ଏଥିରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ଭାନୁଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳର ଘଟଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ । ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡର ନାମ "ଅଗ୍ନି ଓ ଜଳ" ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡର ନାମ "ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ" । ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡଟି ୧୯୭୫ ମସିହାରେ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡଟି ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଉଭୟ ଖଣ୍ଡ ମିଳିତ ଭାବରେ ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ଏହି ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲା ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ଓ କଳ୍ପନାର ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମନ୍ୱୟ । ଲେଖକ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ଭାନୁଦେବଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ଏକ ଜଟିଳ ଏବଂ ବହୁମୁଖୀ ରୂପରେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ଭାନୁଦେବ ଜଣେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଶାସକ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅନେକ ଦୁଃଖ, ସଂଘର୍ଷ ଏବଂ ଆତ୍ମସନ୍ଦେହ ରହିଥିଲା । ଲେଖକ ଏହି ସମସ୍ତ ଦିଗକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମତାର ସହିତ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି ।

ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ପତନ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ବଂଶର ଉତ୍ଥାନ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ବିଷୟବସ୍ତୁ । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଲେଖକ ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜ, ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧ, ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର, ପ୍ରେମ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନ ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ଏକ ଗତିଶୀଳ ଏବଂ ଆକର୍ଷଣୀୟ କାହାଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିଛି ।

ଭାଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧ । ଲେଖକ ସଂସ୍କୃତନିଷ୍ଠ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଏକ ଗମ୍ଭୀର ଏବଂ ଗରିମାପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ବର୍ଣ୍ଣନା, ସଂଳାପ ଏବଂ ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣରେ ଭାଷାର ଏହି ଶୈଳୀ ସମାନ ଭାବରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇଛି । ଏହା ପାଠକକୁ ଅତୀତର ଏକ ଗୌରବମୟ ଯୁଗକୁ ଫେରି ଯିବାର ଅନୁଭୂତି ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଲେଖକଙ୍କ ଗବେଷଣା ଏବଂ ଇତିହାସ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ସ୍ପଷ୍ଟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯଦିଓ କିଛି ସମାଲୋଚକ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଉପନ୍ୟାସଟିର କିଛି ଅଂଶ ଅତ୍ୟଧିକ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଯାଇଛି, ତଥାପି ଏହା ଓଡ଼ିଆ ପାଠକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଛି ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲା । ଏହା ଏହାର ଲେଖକଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି ଭାବରେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପୁରସ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥଟିର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟକୁ ଆହୁରି ଦୃଢ଼ କରିଛି ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଲେଖକଙ୍କ ଗବେଷଣା ଏବଂ ଇତିହାସ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ସ୍ପଷ୍ଟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯଦିଓ କିଛି ସମାଲୋଚକ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଉପନ୍ୟାସଟିର କିଛି ଅଂଶ ଅତ୍ୟଧିକ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଯାଇଛି, ତଥାପି ଏହା ଓଡ଼ିଆ ପାଠକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଛି ।

Digitized by Boroda Sahitya Akademi

ചുറ്റും തെറ്റിയിട്ടു കുറെ നേരം നിന്നു. ഒരു കുട്ടി ഓടിവന്നു കൈ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോയി. ഞാൻ ഒരു കുട്ടിയുടെ കൈ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ അവൾക്കു തോന്നിയിരിക്കണം. ഞാൻ അവള

Digitized by Barisal Sahitya Akademi

১৭.৩.৩৭। ৫ই চৈত্র ১৩৪৩। ৮ই মার্চ ১৯৩৭। মেরাদ
৭ দিনের। সাদা কাগজের মত সাদা। শীত। ৪৮ ডিগ্রি ফারেনহাইট।
ঘরের ভিতর। ঘরের বাইরে। ঘরের ভিতর। ঘরের বাইরে

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ഉപന്യാസം. ഗദ്യത്തിൽ ഒരു വിഷയത്തെപ്പറ്റി ഒരു ലേഖകൻ തന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ ക്രമമായി പ്രതിപാദിക്കുന്ന രചനയാണ് ഉപന്യാസം. ഇതിന് ഇംഗ്ലീഷിൽ Essay എന്നു പറയുന്നു. ഫ്രഞ്ചുകാരനായ മൊണ്ടേന്യാണ് ഈ സാഹിത്യരൂപത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാവ്. ഇംഗ്ലീഷിൽ ബേക്കൺ, ഡ്രൈഡൻ, ഗോൾഡ്സ്മിത്ത് തുടങ്ങിയവർ ഈ രൂപത്തിൽ കൃതികൾ രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഉപന്യാസത്തിന് ലേഖനം, പ്രബന്ധം, നിബന്ധം, സമീക്ഷ, വിമർശനം, പഠനം, വിചാരം, വിവേചനം, വിവരണം, വിവർത്തനം, വിവക്ഷ, വിശകലനം, വിശദീകരണം, വിശേഷം, വിലയിരുത്തൽ, വിചിന്തനം, വിചാരണ, വിമർശം, വിവേകം, വിവരം, വിവർത്തം, വിവക്ഷം, വിശകലം, വിശദീകരം, വിശേഷം, വിലയിരുത്തൽ, വിചിന്തനം, വിചാരണം, വിമർശനം, വിവേചനം, വിവരണം, വിവർത്തനം, വിവക്ഷണം, വിശകലനം, വിശദീകരണം, വിശേഷണ

ന്റെ സഹപാഠികളെ. ഇത്രയുമായപ്പോൾ ഞാൻ ഓർത്തു, ഇനി ഈ ചിത്രത്തിന്റെ കാണാനുള്ള ഭാഗം ഞാൻ എന്റെ ഭാഷയിൽ പറയുന്നതിനെക്കാൾ നന്നായിരിക്കും എന്ന്. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ഇനി പറയുന്നില്ല. ഇതിന്റെ ബാക്കി ഭാഗം നിങ്ങൾ തന്നെ കണ്ടുകൊള്ളുക. ഇതിനെപ്പറ്റി നിങ്ങൾക്ക് എന്തെങ്കിലും പറയാനുണ്ടോ? രണ്ടുപേരുടെ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലല്ലോ. ഒന്ന് ഞാൻ തന്നെ. മറ്റേത് ഞാൻ ഇവിടെ വന്നതിനുശേഷം ഉണ്ടായ ഒരു സുഹൃത്തിന്റെ കാര്യമാണ്. അവരെപ്പറ്റി ഞാൻ ഒന്നും പറയുന്നില്ല. അവരുടെ കാര്യം അവർ തന്നെ പറയട്ടെ.

24.9.67. ഇന്ന് ഞായറാഴ്ചയാണ്. രാവിലെ ഒരു ഉന്മേഷക്കുറവുണ്ടായിരുന്നു. ഉറക്കം പോരായിരുന്നു. ഇന്നലെ രാത്രി ഒരു മണിയായിരുന്നു. ഇന്നലെ ഒരു ഫോൺ വന്നിരുന്നു. ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ. ഞാൻ അവളെ കണ്ടിട്ടില്ല. അവൾ എന്നെയും കണ്ടിട്ടില്ല. അവൾ ഒരു കത്തെഴുതിയിരുന്നു. അതിനുള്ള മറുപടിയാണ് ഫോൺ ചെയ്തത്. അവൾ ഒരു ഹരിജൻ പെൺകുട്ടിയാണ്. അവൾ ഒരു ഹരിജൻ പെൺകുട്ടിയാണെന്ന് അവൾ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. പക്ഷേ, അവൾ ഒരു ഹരിജൻ പെൺകുട്ടിയാണെന്ന് എനിക്ക് മനസ്സിലായി

ചെയ്യും നിശ്ചയം, പക്ഷേ കുന്നുകളെപ്പറ്റി. നമ്മുടെ നാടിനെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുമ്പോൾ. നൈസർഗികമായ ഒരു ഭംഗിയുണ്ട് നമ്മുടെ നാടിന്. അതിനെപ്പറ്റി ഒരു ഗാനം രചിക്കണമെന്നുണ്ട്.

25.9.67. 7:15 AM. ഉച്ചയ്ക്കുശേഷം ഒന്നും ചെയ്യാൻ തോന്നിയില്ല. ഒന്നുറങ്ങാൻ ശ്രമിച്ചു. കഴിഞ്ഞില്ല. രാത്രിയിൽ എന്തൊക്കെയോ ഭയങ്കരമായ സ്വപ്നങ്ങൾ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. മനസ്സിനെ ശാന്തമാക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പോക്കുവെയിലിനെ സ്പർശിച്ചു. നടക്കാൻ പോകുന്നതിനുപകരം കുറേനേരം ഞാൻ ഇരുന്നു. ഒരു കാര്യം ഞാൻ തീരുമാനിച്ചുറപ്പിച്ചു. ഇനിയുള്ള ജീവിതം ഞാൻ ഒരു കലാകാരനായി ജീവിക്കണം. കലയുടെ ഏതെങ്കിലും ഒരു മേഖലയിൽ ഞാൻ പ്രവർത്തിക്കണം. അതിനുവേണ്ടി ഞാൻ ഒരുപാട് ത്യാഗങ്ങൾ സഹിക്കേണ്ടിവരും. അതിനുള്ള മനഃശക്തി എനിക്കുണ്ടാകണമേ എന്ന് പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഒരു കലാകാരനായി ജീവിക്കുന്നതിനുള്ള ഏറ്റവും നല്ല മാർഗം ഏതാണ്? അധ്യാപനം തന്നെ. കോളേജിലെ അധ്യാപനമല്ല എനിക്കുവേണ്ടത്. ഹൈസ്കൂൾ അധ്യാപനം തന്നെ. അതിനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ ഞാൻ തുടങ്ങിക്കഴിഞ്ഞു. ഇനി ഒരു കാര്യം കൂടി ഞാൻ തീരുമാനിച്ചുറപ്പിക്കണം. ഒരു ഭാര്യയെ കണ്ടെത്തുന്നതിനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ ഞാൻ തുടങ്ങിക്കഴിഞ്ഞു

Digitized by Bangiya Sahitya Parishat Akademi

ে ফুলকলি ও ফুলের মধ্যে ভেদ নির্ণয় করিতে হইবে। ফুলের মধ্যে
ফুলের কুঁড়

[illegible] കണ്ടു കിട്ടിയ [illegible] ചെയ്തു. [illegible] ചെയ്തു. [illegible] ചെയ്തു.

[illegible] കുടുംബത്തിനോടു, അവിടുന്നു വിട്ടു പോരാൻ തീരുമാനമെടുത്തതിനെ, ഞാൻ അഭിനന്ദിച്ചു.

3.10.1967. 5.30 PM. ഇന്നലെ ഗാന്ധിജിക്കുണ്ടായ ഉപവാസം ഇന്നു മുതൽ ആരംഭിച്ചു. രാവിലെ ഗാന്ധിജിക്കു ഭാരതീയർ കൊടുത്തയച്ച ഫലങ്ങൾ കഴിച്ചു. ഡിസംബറിനു മുമ്പേ ഹരിജനങ്ങൾക്കു ക്ഷേത്രപ്രവേശനം അനുവദിക്കുമെന്നു കോൺഗ്രസ്സ് പ്രസിഡന്റ് നിജലിംഗപ്പ ഉറപ്പു നൽകി. ഇന്നു രാവിലെ ഗാന്ധിജിയുടെ ആരോഗ്യനിലയെപ്പറ്റി ഡോക്ടർമാർ ഒരു ബുള്ളറ്റിൻ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ഇന്നലെ 102 ഡിഗ്രിയുണ്ടായിരുന്ന പനി ഇന്നു 99 ഡിഗ്രിയായി കുറഞ്ഞു. രാത്രി നല്ലവണ്ണം ഉറങ്ങിയെന്നും പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഓഫീസിൽ പോയി. ഉച്ചയ്ക്കു ഊണു കഴിഞ്ഞു. 5 മണിക്കു പുറപ്പെട്ടു വീട്ടിൽ വന്നു. വന്നപ്പോൾ ഭാര്യയുടെ തറവാട്ടിൽ നിന്നു, പെരുമ്പടപ്പിലെ വല്യമ്മയും, ഭർത്താവും, മകൾ ലീലയും, ഭർത്താവും കുട്ടികളും വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഭാര്യയുടെ അനുജത്തി (പെങ്ങൾ) സരോജം രണ്ടു ദിവസം മുമ്പേ വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കുട്ടികൾ ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല. ഞാനും ഭാര്യയും അവരോടു സംസാരിച്ചു. രാത്രി 11 മണിക്കു കിടന്നുറങ്ങി.

4.10.1967. 5 PM. ഇന്നലെ രാത്രി മഴയുണ്ടായിരുന്നു. 9 മണിക്കു ഓഫീസിൽ പോയി. 11 മണിക്കു National Hedge എന്ന സ്ഥലം 11.15 നു ചെന്നു. അവിടെ സാമന്തന്മാർ, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ, ടൗൺ പ്രസിഡന്റ് എന്നിവർ പോയി. അവിടെ ഓഫീസർമാരുടെ സംഘം ഓരോ ഗ്രാമത്തിലും ചെന്നു ഓരോ പരാതിയും കേൾക്കുന്നു. ഞാൻ ചെന്നപ്പോൾ ഒരു ഗ്രാമത്തിലെ ആളുകൾ വന്നിരുന്നു. അവരുടെ പരാതികൾ കേട്ടു. 12.15 നു ഓഫീസിലേക്കു തിരിച്ചു. ഉച്ചയ്ക്കു ഊണു കഴിഞ്ഞു. ഓഫീസിൽ വിശ്രമിച്ചു. കുറച്ചു ജോലി ചെയ്തു. വൈകുന്നേരം 5 മണിക്കു വീട്ടിൽ വന്നു. ഭാര്യയുടെ അനുജത്തി സരോജം ഇന്നു പോയി. ഞാൻ കുട്ടികളുമായി കളിച്ചു. അവരുടെ വിശേഷങ്ങൾ അറിഞ്ഞു. അവർക്കു ഓരോ ചോക്ലേറ്റ് കൊടുത്തു. അവർ അതു തിന്നു. അവർ രാത്രി 9 മണിക്കു കിടന്നുറങ്ങി.

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Bonnia Sahitya Akademi

[illegible]

[illegible]

[illegible]

6.10.67. 5 AM. [illegible] 7.30 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

നന്നില്ല. ദിവസത്തെ പ്രോഗ്രാം തയ്യാറാക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ചർച്ച നടന്നു. ഓരോ ദിവസത്തെയും പരിപാടികൾ ഓരോരുത്തർ ഏറ്റെടുത്ത

കാട്ടി. രണ്ടുപേർക്കും സുഖംതന്നെ. ഞങ്ങൾവിവരങ്ങളുടെ പൊതുകുറിപ്പുകളെ മുതലെടുത്തുകൊണ്ട് ചർച്ചചെയ്തു. രണ്ടുപേരുടെയും സംഗതികളെപ്പറ്റിയും കൂടുതൽ കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചു.

ചോദ്യങ്ങൾക്കുള്ള മറുപടിയിൽനിന്നുതന്നെ ഓരോരുത്തരുടെയും മനോഭാവങ്ങൾ വെളിപ്പെടുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഭർത്താവിന്റെ കുറ്റങ്ങൾ പറയുന്നതിൽ ഭാര്യയ്ക്കുള്ള ഉത്സാഹം, അവളുടെ സുഖം, സുഖക്കുറവുകൾ എന്നിവയിൽ ഭർത്താവിനുള്ള താൽപര്യം, രണ്ടുപേരുടെയും കുടുംബപശ്ചാത്തലം, കുടുംബത്തിലുള്ളവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ, കുടുംബത്തിലുള്ളവരുടെ ഇവരോടുള്ള മനോഭാവം, ഇവരുടെ കുടുംബത്തിലുള്ളവരോടുള്ള മനോഭാവം, ഇവരുടെ കുടുംബത്തിലുള്ളവരുടെ പരസ്പരമ

ങ്ങനെ ചിന്തിച്ചു പോകുന്നു.

ഇന്നലെ ഒരു ദേഷ്യത്തിന്റെ കാര്യമില്ലാതെ ഞാൻ ഷീലയോട് ചൂടായി. ഷീലയുടെ സുഹൃത്തുക്കൾ വന്നപ്പോൾ ഞാൻ അവരോട് ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഷീല A.G. ഓഫീസിൽ നിന്നു വന്നപ്പോൾ ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടാതിരുന്നപ്പോൾ ഷീലയും ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടാതിരുന്നപ്പോൾ ഷീല ചോദിച്ചു: "എന്താ ഒന്നും മിണ്ടാത്തത്?" ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഒന്നും പറയാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട്." ഷീല ഒന്നും മിണ്ടാതെ കുളിക്കാൻ പോയി. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടാതെ ഇരുന്നു. ഷീല കുളിച്ചു വന്നപ്പോൾ ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടാതെ ഇരുന്നു. ഷീല ഒന്നും മിണ്ടാതെ ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടാതെ ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഷീല ഒന്നും മിണ്ടാതെ കിടന്നുറങ്ങി. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടാതെ കിടന്നുറങ്ങി.

രാവിലെ ഷീലയുടെ ഓഫീസിൽ DHE കാർഡിന്റെ കാര്യം പറഞ്ഞു. അവിടെയും Administrative Reforms Committee യുടെ കാര്യം തന്നെ. ഞാൻ ഒന്നും പറയാതെ കുറച്ചുനേരം ഇരുന്നു. പിന്നെ ഷീലയുടെ ഓഫീസിൽ നിന്നു പോന്നു. 1965 ലെ AG. ഓഫീസിലെ ഒരു സീനിയർ ക്ലർക്കിന്റെ കാര്യമാണ് ഓർമ്മ വന്നത്.

9.10.1967. 5 AM. ഞാൻ ഉണർന്നു. ഷീല ഉണർന്നിരുന്നു. ഷീലയുടെ ഓഫീസിൽ Casual Duty സംബന്ധിച്ചു ഞാൻ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. 12 മണിക്ക് ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ ഷീല ഉണർന്നിരുന്നു. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഷീല ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. 10 മണിക്ക് ഞാൻ ഉണർന്നു. ഷീല ഉണർന്നിരുന്നു. ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഷീല ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. 10 മണിക്ക് ഞാൻ ഉണർന്നു.

രാത്രിയിൽ കോഴിക്കോട്ടുനിന്നു വന്നു. രണ്ടു ദിവസത്തിനുള്ളിൽ ഞാൻ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഷീല ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

মেসার্স ইস্টার্ন ব্যাংক লিমিটেড বনাম মেসার্স

সুপ্রীম কোর্ট অব বাংলাদেশ। হাই কোর্ট বিভাগ। ১৫ এপ্রিল ২০১০।

মেসার্স ইস্টার্ন ব্যাংক লিমিটেড, প্রধান কার্যালয়, ঢাকা

...বাদী-আপীলকারী

বনাম

মেসার্স ইস্টার্ন ব্যাংক লিমিটেড, [illegible] শাখা, [illegible]

...বিবাদী-প্রতিবাদী

এবং

ভিন্নমতাবলম্বী ব্যক্তিদের প্রতি সহনশীলতা ও শ্রদ্ধাবোধ জাগ্রত করা। ধর্মীয় বিষয়ে মতপার্থক্য থাকা সত্ত্বেও পরস্পরের প্রতি সৌজন্যমূলক আচরণ

[illegible] ചെന്നൈ. കെ. പി. രാജനിന്റെ നാടകങ്ങൾ കാണാനാണ് ഞാൻ ചെന്നത്. മദ്രാസിലെത്തിയപ്പോൾ ഞാൻ ഒരു പെൺകുട്ടിയെ കണ്ടു. കുട്ടി കെ.പി.എ.സി.യുടെ നാടകങ്ങളിൽ അഭിനയിച്ചിരുന്നു. അവൾ ഒരു കവിയത്രിയായിരുന്നു. അവൾ കുറച്ചു കവിതകൾ എനിക്കു തന്നു. ഞാൻ അവയെല്ലാം വായിച്ചു. കുട്ടിയുടെ കവിതകൾ നന്നായിരുന്നു. അവൾ എന്നോടു ചോദിച്ചു: "നാടകത്തിൽ അഭിനയിക്കുന്നതിനേക്കാൾ നല്ലതല്ലേ കവിതയെഴുതുന്നത്?" ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അതെ, തീർച്ചയായും." പക്ഷേ, അവൾ അതു വിശ്വസിച്ചില്ല. അവൾ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല, ഞാൻ നാടകത്തിൽ അഭിനയിക്കുന്നതാണ് ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത്." ഞാൻ അവളോടു പറഞ്ഞു: "നിന്റെ കവിതകൾ നന്നായിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് നീ കവിതയെഴുതുന്നതാണ് നല്ലത്."

14.10.67. 5.15 AM. ഇന്നലെ രാത്രി സുൽ
ത്താൻ കാണാൻ വന്നിരുന്നു. കൂടെ USIS ൽ പോയ
വി. രാജു ടി. പത്മനാഭൻ നായരെ കണ്ട് രായപ്പൻ
വേണ്ടെന്നുവച്ചതിനെപ്പറ്റി. TOEFL, GRE എന്നീ
പരീക്ഷകൾ ഒക്കും, രണ്ടുമൂന്നു മാസം താമസിച്ചാൽ
നന്നായിരുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു. Psychology Dept-ൽ
ചെന്ന് പത്മനാഭൻ നായരെ രായപ്പൻ കണ്ടിരുന്നു.
രാജൻ തന്റെ സ്നേഹിതന്മാർക്കു കൊടുക്കാനായി
ഗണപതിയുടെ ഫോട്ടോ വാങ്ങിച്ചു. ഗോപിനാഥൻ,
ഗോപാലകൃഷ്ണൻ എന്നിവരുടെ ഫോട്ടോയും വാങ്ങി.
രാജൻ നാളെ പോകുന്നു. രാത്രി 8.30 ന് ഗണപതി
യുടെ വീട്ടിൽ പോയി. രാജൻ, ഗണപതി, ഞാൻ.

ഗണപതി ഒരു പാവം. രണ്ടു പെൺമക്കളുടെ പേരുകൾ.
ഗണപതിയുടെ ഭാര്യ ഗർഭിണിയാണ്. ഒരു കുട്ടി
കൂടുണ്ടാകും. ഞങ്ങൾ ചെന്നപ്പോൾ ഭാര്യ ഗണപതി
യുടെ അടുക്കൽ കിടക്കുകയായിരുന്നു. ഗണപതിയുടെ
മുഖത്ത് ഒരു പ്രത്യേക തേജസ്സുണ്ടായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ
പോരുമ്പോൾ കൈകൂപ്പി നമസ്കരിച്ചു. ഗണപതി
ക്ക് 2 മാസം മാത്രമേ ആയുസ്സുള്ളൂ. രാജൻ (17/10) ന് പോകു
മെന്നും. പാവം ഒരു സജ്ജനമായിരുന്നു. ഭാര്യ
യുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു. ഭാര്യ ഗണപതിയുടെ
കാര്യങ്ങൾ ഒക്കെ നോക്കിനടത്തട്ടെ. ഞാൻ
കാലത്ത് രായപ്പൻ കാണുമെന്നു പറഞ്ഞു.

3.30 PM. പാവങ്ങളുടെ കണ്ണുനീർ. ഞാൻ നാളെ രാവി
ലെ പോകും എന്നു. ഗണപതി കുഞ്ഞിനു പേരിടാൻ
വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. ഭാര്യയുടെ കുഞ്ഞിനെ കണ്ടപ്പോൾ
ഗണപതിയുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു. പാവം
ഗണപതിയുടെ ഭാര്യയുടെ കണ്ണുനീർ. ഗണപതി
യുടെ മുഖത്തുള്ള തേജസ്സ് ഓർമ്മയിൽ വന്നു. ഗണപതി
പോയി. രാജൻ വന്നിരുന്നു. 4.30 ന് ഗണപതിയുടെ
വീട്ടിൽ പോയി.

17.10.67. 8.30 PM. ഇന്നു കാലത്ത് കൊച്ചിക്കു
പോകുന്നതിനു മുമ്പ് ഗണപതിയെ കാണാൻ പോയി
രുന്നു. ഗോപാലന്റെ വീട്ടിൽ ഗോപാലനെ
യും കുടുംബത്തിനെയും കണ്ടിട്ടാണ് പോയത്. ഗോ
പാലന്റെ ഭാര്യ ഗർഭിണിയാണ്. ഗോപാലന്റെ
വീട്ടിൽ നിന്നു പോയി. ഗണപതിയുടെ വീട്ടിൽ
ചെന്നു. ഗണപതിയുടെ ഭാര്യ ഗർഭിണിയാണ്.
A.G. യുടെ ഭാര്യയെ ഇന്നു കാണാൻ സാധിച്ചില്ല.
സുഖമായി. ഗോപാലന്റെ വീട്ടിൽ ചായ കുടിച്ചു.
കൊച്ചിക്കു, തിരിച്ചുവരുമ്പോൾ 2 മാസമുണ്ട്. കണ്ണൂർ,
പോകണം. ഒരു കുഞ്ഞിനെ കാണാൻ കൊതിച്ചു

ক্ষেত্রে ব্যবহৃত হয়। এই ধরনের

Digitized by Marwari Sahitya Akademi

ഞാൻ സന്തോഷത്തോടെ കുട്ടികളുടെ കൂടെ കുറച്ചു സമയം ചിലവഴിച്ചു. കുട്ടികൾക്കു കുറച്ചു പാട്ടുകൾ പാടിക്കൊടുത്തു. അവർക്കു പാടിത്തരാൻ പറഞ്ഞു. അവർ പാടിത്തന്നു. അവരുടെ കൂടെ കുറച്ചു സമയം ചിലവഴിക്കുന്നതു വളരെ സന്തോഷം തരുന്നു. അവരുടെ നിഷ്കളങ്കത കണ്ടു പഠിക്കണം. അവരുടെ ചിരി കാണുമ്പോൾ നമ്മുടെ ടെൻഷനൊക്കെ പമ്പകടക്കും. ഇന്നു ഞാൻ വളരെ സന്തോഷവതിയാണ്.

21.10.1967. 5:15 PM. ഇന്നു ഞായറാഴ്ച. ഇന്നു രാവിലെ, കുറച്ചു വീടുകൾ കയറിയിറങ്ങി. പിന്നെ ഉച്ചയ്ക്കു ചോറുണ്ടു കിടന്നുറങ്ങി. പിന്നെ, കുറച്ചു കുടുംബശ്രീയിലെ പെണ്ണുങ്ങളുടെ കൂടെ, ഒരു കുടുംബത്തിൽ സന്ദർശനം നടത്തി. അവിടെ ചെന്നു, അവരുടെ പാടത്തു 30 വാഴയുടെ കന്നു, കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു കൊടുക്കുന്നതു കണ്ടു. 3:30 ന് കുളിച്ചു, ചായ കുടിച്ചു, ഞാൻ ഓഫീസിലേക്കു പോയി. 4:30 ന് സ്റ്റാഫ് മീറ്റിങ്ങുണ്ടായിരുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞു വീട്ടിലെത്തി. രാത്രി ചപ്പാത്തിയുണ്ടാക്കി കഴിച്ചു. ഇപ്പോൾ എഴുതുന്നു. ഇന്നു വലിയ വിശേഷങ്ങളൊന്നുമില്ല. ഇനി നാളെ മുതൽ ഒരു പുതിയ ആഴ്ചയാണ്. ഇനിയുള്ള ദിവസങ്ങൾ എങ്ങനെയാണാവോ?

22.10.1967. 5:30 PM. ഇന്നു ഞായറാഴ്ച. രാവിലെ എഴുന്നേറ്റു. പല്ലുതേച്ചു. ചായ കുടിച്ചു. പിന്നെ ഞാൻ ഓഫീസിലേക്കു പോയി. 2:30 ന് ഓഫീസിൽ നിന്നിറങ്ങി. Girls Club ന്റെ Teachers Assn. ന്റെ മീറ്റിങ്ങിനു പോയി. അതു കഴിഞ്ഞു വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ 5 മണിയായി. ചായ കുടിച്ചു. ഇപ്പോൾ TIME നോക്കുന്നു. ഇനി 5:30 ന് കുട്ടികളെയും കൂട്ടി ടൈംഗുണ്ടിനു പോകും. ഇന്നു ചർച്ചാവിഷയം N.G.O. യെപ്പറ്റിയാണ്. ഞാനും Dr. രാജലക്ഷ്മിയുമാണു പറയുന്നതു. ആരൊക്കെ വരുമെന്നറിയില്ല. ഇനി പോയിട്ടു വന്നിട്ടു ബാക്കി എഴുതാം.

23.10.1967. 5:30 PM. ഇന്നലെ രാത്രി 11 മണിക്കു മുമ്പു തന്നെ കിടന്നുറങ്ങാൻ പറഞ്ഞെങ്കിലും ഞാൻ പോയില്ല. ഞങ്ങൾ കുറച്ചു പെൺകുട്ടികൾ ഇരുന്നു, കുറച്ചു സംസാരിച്ചു. കുറച്ചു പാട്ടുകൾ പാടുകയും ചെയ്തു. അതിനുശേഷം ഞാൻ മുറിയിലേക്കു പോയി. 12 മണിക്കു കിടന്നു. ഇന്നു രാവിലെ കുറച്ചു വൈകി. 5:30 നാണെഴുന്നേറ്റതു. പല്ലുതേച്ചു, ചായ കുടിച്ചു, ഓഫീസിലേക്കു പോയി. ഇന്നു

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Marfat.com

"ദൈവത്തിന്റെ" ഞാൻ എന്നോടു പറഞ്ഞു. പറഞ്ഞു തന്നതു പോലെ പറഞ്ഞു. തെറ്റിദ്ധരിക്കപ്പെടാതിരിക്കാൻ ഞാൻ ഈ വാക്കുകൾക്കു മുമ്പിലും പിമ്പിലും ചേർക്കുന്ന ചെറിയ ചെറിയ വാക്കുകൾ ഉച്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ ഇതിനെ "ദൈവത്തിന്റെ" എന്നു വിശേഷിപ്പിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇതിനെ "ദൈവത്തിന്റെ" എന്നു വിശേഷിപ്പിക്കുന്നു" എന്നൊക്കെ ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു പറഞ്ഞു.

Dr. P. V. Mani എന്നെ വന്നു കണ്ടു: നാടകത്തിന്റെ ഒന്നാമങ്കത്തിന്റെ ഭൂരിഭാഗവും തിരുത്തിയെഴുതിയിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഒന്നാമങ്കത്തിന്റെ ഒന്നാം രംഗം വായിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. നാടകത്തിന്റെ ഒരു പുതിയ ഭാഗമാണിത്. ഇതിൽ ഒരു പുതിയ കഥാപാത്രത്തിന്റെ സംഭാഷണങ്ങളുണ്ട്. ഈ പുതിയ കഥാപാത്രത്തിന്റെ പേരു ഞാൻ മറന്നുപോയി! ഇതിനിടയിൽ ഞാൻ ഒരു ചായ കുടിച്ചു.

25. 10. 67. 5. 00 AM. ഇന്നലെയെഴുതിയ ഭാഗങ്ങൾ, അതു നന്നായിട്ടുണ്ടോ എന്നു പരിശോധിച്ചു. രാധയുടെ ഈണത്തിൽ ഒരു പാട്ടു കൂടി എഴുതി. ഗാനങ്ങൾക്കു നന്നായി Background Music കൊടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതിനുശേഷം ഞാൻ കുറച്ചുനേരം ഉറങ്ങി. ഉണർന്നപ്പോൾ ഒരു ചെറുകഥയുടെ ഒരു ഭാഗം മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. രാത്രിയിൽ ഒരു പെൺകുട്ടി കടൽത്തീരത്തുകൂടി നടക്കുന്നു. അവൾ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനെ കണ്ടുമുട്ടുന്നു. TIDE എന്നാണു പേരിട്ടിരിക്കുന്നതു.

ഇന്നലെ ചിത്രീകരിച്ചതിൽ കുറച്ചു ഭാഗങ്ങൾ വീണ്ടും ചിത്രീകരിച്ചു.

26. 10. 67. 5. 15 AM. ഇന്നലെ കുറച്ചുനേരം ഉറങ്ങിയതുകൊണ്ടാണെന്നു തോന്നുന്നു, ഇപ്പോൾ ഉന്മേഷമുണ്ട്. ഇന്നലെ എഴുതിയ ഭാഗങ്ങൾ ഒന്നുകൂടി വായിച്ചു നോക്കി

[illegible] ഒരു [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [

ঘরে ফিরে সব ঘরদোর দেখে শুনে রাখা। তারপর ...

২. সন্ধ্যেবেলা রোজ আমাদের দোতলার বৈঠকখানা ঘরে একটা আড্ডা বসে। ...

...ছোট ছোট ছেলেমেয়েরা ঘুমিয়ে পড়ে। তখন বড়রা গল্প করে। ...

...ঘরে ঢুকে দেখি মা একটা ছেঁড়া কাপড় সেলাই করছে। ...

...ও মাকে বলল, "মা, আমি কাল সকালে ইস্কুলে যাব না।" ...

...মা কিছু বলল না। শুধু একটু হাসল। ...

...সন্ধ্যেবেলা বাবা অফিস থেকে ফিরলে ...

...ঘরে ঢুকে দেখলাম বাবা মায়ের সঙ্গে কথা বলছে। ...

...বাবা বলল, "কাল সকালে আমরা সবাই মিলে ..." ...

...পরদিন সকালে ঘুম থেকে উঠে ...

...ঘরে ঢুকে দেখি মা রান্নাঘরে ...

...মা বলল, "আজ তোমাদের ..." ...

...খাওয়া-দাওয়ার পর ...

...ঘরে ফিরে এসে ...

...৩ দিন। ...

...ঘরে ফিরে এসে ...

...ঘরে ফিরে এসে ...

...ঘরে ফিরে এসে

ন দেখাশোনার ভার নিয়েছিলেন। সেখানে তাঁর
সঙ্গে ছিল তাঁর ভাগ্নে ও ভাগ্নেবউ আর তাঁর
নাতি-নাতনিরা।

২. ১১. ১৯৭৩. শনি। সকালে উঠে দেখি
আকাশ মেঘলা। ঠাণ্ডা। ঘরে বসে লেখা
আর পড়া। বিকেলে বেরিয়ে পড়লাম। ঘুরতে
ঘুরতে চলে গেলাম ফুলবাগানে। সেখানে
ফুলের সমারোহ। ফুলের সঙ্গে ফুলের
প্রতিযোগিতা। কোনটা ফুল বেশি সুন্দর
তা নিয়ে তর্ক। ফুলের সঙ্গে ফুলের
তুলনা। ফুলের সঙ্গে মানুষের তুলনা।
মানুষের সঙ্গে ফুলের তুলনা। ফুলের
মতো মানুষ, মানুষের মতো ফুল। ফুল
ও মানুষ নিয়ে কত কথা। ফুলের
সৌন্দর্য, ফুলের সুগন্ধ, ফুলের
ক্ষণস্থায়িত্ব, ফুলের মৃত্যু। ফুল
ঝরে যায়, মানুষও ঝরে যায়। ফুল
ফোটে আবার, মানুষ কি ফোটে?
ফুলের মতো মানুষ কি আছে?
ফুলের মতো মানুষ কি ছিল?
ফুলের মতো মানুষ কি হবে?
ফুলের মতো মানুষ কি হতে
পারে? ফুলের মতো মানুষ
কি হতে চায়? ফুলের মতো
মানুষ কি হতে পারে?
ফুলের মতো মানুষ
কি হতে চায়?
ফুলের মতো মানুষ
কি হতে পারে?
ফুলের মতো
মানুষ

ആരെയും കിട്ടുന്നതെന്നുള്ള മനസ്സിലാക്കുന്നു. ഞാൻ, കുട്ടികളുടെ കാര്യത്തിൽ ഒരു ഉറപ്പുണ്ടാക്കുന്നു. ഒരു കാലത്തും ഒരു വിഷമവും ഉണ്ടാകരുത്.

3. 11. 1967. 5 AM. ഇന്നലെ രാത്രി സ്വപ്നം കണ്ടു. ചിലപ്പോൾ ഉണർന്നു, കിടക്കുന്നു, കിടന്നു. ഒരിക്കൽ മുഴുവനും ഓർമ്മയിൽ നിന്നു. പിന്നീട് ഒരു കാറിനെപ്പറ്റിയും ഒരു ഓഫീസിനെപ്പറ്റിയും സ്വപ്നം കണ്ടു. C.I.T. യിൽ ഓഫീസിലിരുന്ന T. ടി ക്ലർക്കുമാരുടെ കൂടെ ഓഫീസിലിരുന്നു. ഓഫീസിൽ ഒരു ഫർണിച്ചർ പുതിയതായി വന്നിട്ടുണ്ട്. ഓഫീസിലെ ഒരു ഭാഗത്തായിട്ടാണ് അതിനെ ഇട്ടിരിക്കുന്നത

ঘরে ফিরে এসে দেখি মা ঘুমিয়ে পড়েছে। বাবা তখনও বারান্দায় বসে আছে। আমি তার পাশে গিয়ে বসলাম। সে আমার দিকে তাকিয়ে একটু হাসল। তার সেই হাসিতে কোনো অভিযোগ ছিল না, ছিল শুধু ক্লান্তি আর ভালোবাসা। আমি তার হাতটা ধরলাম। সে আমার হাতটা শক্ত করে ধরে রইল। আমরা দুজন অনেকক্ষণ চুপচাপ বসে রইলাম। কোনো কথা বলার দরকার ছিল না। আমাদের মধ্যে যে সম্পর্ক, তা কথার ওপর নির্ভর করে না। সে সম্পর্ক তৈরি হয়েছে বছরের পর বছর একসঙ্গে থাকা, একসঙ্গে কষ্ট করা, একসঙ্গে হাসা আর একসঙ্গে কাঁদার ভেতর দিয়ে। সেই সম্পর্কের ওপর কোনো আঘাত আমি সহ্য করতে পারি না।

পরদিন সকালে আমি আমার ব্যাগ গুছিয়ে নিলাম। মা আমার জন্য কিছু নারকেল নাড়ু আর পিঠা বানিয়ে দিল। সে জানে আমি এগুলো খুব ভালোবাসি। আমি তার হাত থেকে সেগুলো নিয়ে ব্যাগে রাখলাম। বাবা আমাকে স্টেশন পর্যন্ত পৌঁছে দিতে চেয়েছিল, কিন্তু আমি তাকে বারণ করলাম। আমি জানি, তার শরীর এখন ভ্রমণের উপযুক্ত নয়। তাকে বিশ্রাম নিতে হবে। আমি একাই যাব, এটাই ঠিক ছিল।

স্টেশনে পৌঁছে আমি টিকিট কাটলাম। ট্রেন আসতে তখনও অনেক দেরি ছিল। আমি প্ল্যাটফর্মের একটা বেঞ্চিতে বসে রইলাম। চারপাশে অনেক মানুষ, অনেক কোলাহল। কিন্তু আমার মনে হচ্ছিল, আমি একা। এই একাকিত্বের মধ্যে আমি আমার ফেলে আসা জীবনটার কথা ভাবছিলাম। ঢাকার ব্যস্ত রাস্তা, অফিসের ফাইল, বসের বকা, সহকর্মীদের সঙ্গে চা খাওয়া—সবকিছু এখন কেমন যেন অবাস্তব মনে হচ্ছে। মনে হচ্ছে, আমি অন্য কোনো জীবনের কথা ভাবছি।

ট্রেন এল ঠিক সময়ে। আমি উঠে পড়লাম। জানালার পাশের সিটে বসে আমি বাইরে তাকিয়ে রইলাম। ট্রেন চলতে শুরু করল। ধীরে ধীরে স্টেশন পিছিয়ে পড়ল। আমি জানি, আমি আবার ফিরে আসব। কিন্তু কবে, তা জানি না। হয়তো এক বছর পর, হয়তো দুই বছর পর। কিন্তু আমি ফিরে আসব। এই মাটি, এই মানুষ, এই ভালোবাসা—এগুলো আমার শিকড়। শিকড় ছিঁড়ে কেউ বেশিদিন বাঁচতে পারে না।

ট্রেন চলতে চলতে আমি ভাবছিলাম, মানুষ কেন বারবার ফিরে যায়। কেন সে তার পুরনো জীবনে, পুরনো মানুষের কাছে, পুরনো জায়গায় ফিরে যেতে চায়। আমার মনে হয়, মানুষ ফিরে যায় কারণ সে জানে, সেখানে তার জন্য কেউ অপেক্ষা করছে। সেখানে তার জন্য ভালোবাসা আছে। সেখানে তার জন্য এমন কিছু আছে, যা পৃথিবীর আর কোথাও নেই। আমার ক্ষেত্রে সেটা হলো আমার মা, আমার বাবা, আমার ছোটবেলা, আমার শিকড়।

ট্রেন যখন ঢাকা ছাড়ল, তখন রাত প্রায় ১১টা ৪৫ মিনিট। আমি চোখ বন্ধ করলাম। ঘুমানোর চেষ্টা করলাম। কিন্তু ঘুম এল না। আমার মাথায় তখন শুধু একটা চিন্তা ঘুরছিল—আমি কি সত্যিই সব ছেড়ে চলে এলাম? আমি কি ভুল করলাম? আমি কি আবার ফিরে যাব? এই প্রশ্নগুলোর কোনো উত্তর আমার কাছে ছিল না। আমি শুধু জানতাম, আমি এখন যাচ্ছি। আমি এখন ফিরে যাচ্ছি। আমি এখন শিকড়ে ফিরে যাচ্ছি।

ഒരു . ഒരു ഭാഗത്തു നിന്നും ഒരു ഭാഗത്തേക്കും ഒരു ഭാഗത്തേക്കും ഒരു ഭാഗത്തേക്ക

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Boral Sahitya Akademi

ചെറുകഥാകൃത്ത് ചിത്രം മാസികയിലേയ്ക്ക് പോയി. രണ്ടുദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ചിത്രത്തിന്റെ Day charan കൊടുത്തിട്ടുപോയി. ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചുള്ള ആദ്യത്തെ ഫോട്ടോ. കറുത്ത ഗൗണിൽ ചെറുപുഞ്ചിരിയോടെ അവൾ നിൽക്കുന്നതായിരുന്നു ചിത്രം. "Sparkleen" രണ്ടുപേരും തീരുമാനിച്ചു.

രാത്രി ഏഴരയ്ക്ക് Vaishnavi വന്നു. ഞാൻ, ഭർത്താവ് ചെന്നൈയിലേയ്ക്ക്. പോയ ദിവസം. രണ്ടുപേരുടെയും ഫോട്ടോകൾ, ഷൂട്ടുകൾ, കഥകൾ എന്നിവയെപ്പറ്റിയായിരുന്നു സംസാരം. ഇടയ്ക്ക് Daily Routine കുറച്ചുനേരം. രാത്രി ഭക്ഷണം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഞാൻ ഫോട്ടോ കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ഭർത്താവിന്റെ പ്രതികരണത്തിനായി കാത്തിരുന്നു. രാത്രി 10 മണിയ്ക്കാണ് പോയത്. Vicks ചെന്നിട്ട് വിളിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയിരുന്നു. രാവിലെ ഫോൺ കണ്ടപ്പോൾ തിരിച്ചുവിളിച്ചു. ഫോട്ടോയെപ്പറ്റി പറഞ്ഞു. ഇഷ്ടമായി. രണ്ടുപേരും ഫോട്ടോ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു.

12.12.67. 5 മണി. ഫ്ലൈറ്റിൽ കയറുമ്പോൾ ഞാൻ ഓർത്തു. ഇനി രണ്ടാഴ്ചയ്ക്കുശേഷം തിരുവനന്തപുരത്തുവരുമ്പോൾ ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കായിരിക്കുമല്ലോ. ഭർത്താവ് തിരിച്ചുപോകുമല്ലോ. ഒരുപാട് ചിന്തകൾ മനസ്സിലൂടെ കടന്നുപോയി. ഒരുപാട് കരഞ്ഞു. ഭർത്താവിനെ ഓർത്തിട്ടാണ്. ഒരുപാട് സ്നേഹിച്ചു. ഒരുപാട് ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ഒരുപാട് ആരാധിച്ചു. ഒരുപാട് ബഹുമാനിച്ചു. ഒരുപാട് ഓർമ്മകൾ സമ്മാനിച്ചു. ഒരുപാട് സന്തോഷിപ്പിച്ചു. ഒരുപാട് കരയിച്ചു. ഒരുപാട് വേദനിപ്പിച്ചു. ഒരുപാട് ഓർമ്മകൾ ബാക്കിവ

[illegible]

13.11.1967. 5.15 AM. [illegible] [illegible] [illegible]

15.11.1967. 5:30 AM. ഇന്നലെ കിടന്നു നല്ലപോലെ ഉറങ്ങിയതിനാൽ 6 മണിക്കുതന്നെ എഴുന്നേൽക്കുവാൻ സാധിച്ചു. ഇന്നു Music തന്നെ ആയിരുന്നു. T.V.-ൽ കൊടുത്തു. പക്ഷെ വിദേശ cinema തന്നെ. ഞാൻ ഇപ്പോൾ പാടുന്നതുപോലെ തന്നെ. രാധയുടെ കുട്ടിയുടെ കഴുത്തുകാട്ടിക്കൊടുക്കുന്നതുവരെ വന്നപ്പോൾ — ഓർമ്മയുണ്ടോ? — കിടന്നു. തന്നെ, കിടന്നും. ഒന്നെഴുന്നേറ്റപ്പോൾ നീട്ടിൽ 7:15 ന് ടെലിഫോൺ. രാത്രിയിൽ ഭയങ്കര തണുപ്പ് അനുഭവപ്പെട്ടതുകൊണ്ടാണ്. ഞാൻ ഉണർന്നു, കുറെ നേരം കിടന്നു. ഉറക്കം വരുന്നില്ല. ഓർമ്മകൾ ഓരോന്നായി വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഓർമ്മകൾ, രാധയുടെ, ചിലതെങ്കിലും ഞാൻ കുറിച്ചുവച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ എന്നു തോന്നിപ്പോയി. ഓർമ്മകൾ ഒന്നിനുപുറകെ ഒന്നായി വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു. ഓർമ്മകൾ! ഓർമ്മകൾ! ഓർമ്മകൾ! ഇവയെ എങ്ങനെയാണ് കൈകാര്യം ചെയ്യേണ്ടത്!

16.11.1967. 5 AM. ഇന്നലെ വല്ലാത്ത തണുപ്പായിരുന്നു. 6 മണിയായപ്പോൾ, ഞെട്ടിയുണർന്നപ്പോൾ തന്നെ ഓർമ്മകൾ കടന്നുവന്നു. അവയുടെ പിറകെ പോയി. ഓർമ്മകൾ ഓരോന്നായി വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഓർമ്മകൾ രാധയെപ്പറ്റിയുള്ളതുതന്നെ. കുട്ടിക്കാലത്തെ രാധയെപ്പറ്റിയുള്ള ഓർമ്മകൾ. കുറെയൊക്കെ ഓർമ്മയിൽ നിന്നും മാഞ്ഞുപോയിരിക്കുന്നു. കുറെയൊക്കെ ഓർമ്മയിൽ തെളിഞ്ഞുവരുന്നു. ഓർമ്മകൾ ഓരോന്നായി വന്നുകൊണ്ടി

ঘরের ভিতরে ঢুকে দেখি, ঘরের মধ্যে কোনো আসবাবপত্র নেই। শুধু একটি
চৌকির উপর একটি ছেঁড়া মাদুর পাতা রয়েছে। সেই মাদুরের উপর একটি
লোক শুয়ে আছে। লোকটির বয়স আন্দাজ ত্রিশ বছর হবে। তার মাথার
কাছে একটি কাঠের বাক্স। বাক্সের উপর একটি কেরোসিনের ডিবে জ্বলছে।
ডিবের আলোতে দেখলাম লোকটির মুখ ভয়ানক শুকনো। তার চোখ দুটি
বন্ধ। মাথার চুল রুক্ষ। গায়ে একটি ময়লা গেঞ্জি। পরনে একটি ময়লা
ধুতি। তার পা দুটি মাদুরের বাইরে ঝুলছে। পায়ে কোনো জুতো নেই।
পায়ের গোড়ালি ফাটা। ফাটা জায়গায় ময়লা জমে আছে।

আমি ঘরে ঢুকে লোকটির কাছে গিয়ে দাঁড়ালাম। সে চোখ বন্ধ করে
আছে। তার বুকের উপর একটি হাত রাখা। হাতটি রোগা। হাতের
আঙুলগুলি লম্বা। নখগুলি বড়। নখের নীচে ময়লা জমে আছে।
আমি তার কপালে হাত দিলাম। কপাল গরম। জ্বর আছে। আমি তার
নাকের কাছে হাত নিয়ে দেখলাম, নিশ্বাস পড়ছে। নিশ্বাস ভারী।
বুকের ভিতর ঘড়ঘড় শব্দ হচ্ছে। লোকটি বেঁচে আছে।

আমি ঘরের চারদিকে তাকালাম। ঘরের এক কোণে একটি কলসি।
কলসির মুখে একটি সরা। সরার উপর একটি গেলাস। গেলাসে জল।
আমি গেলাসটি তুলে নিয়ে জল খেলাম। জল ঠান্ডা। জল খেয়ে আমার
তৃষ্ণা মিটল। আমি গেলাসটি আবার সরার উপর রাখলাম। তারপর
আমি লোকটির কাছে ফিরে এলাম। লোকটি তখনও চোখ বন্ধ করে
আছে। তার মুখে কোনো ভাব নেই। সে ঘুমোচ্ছে না, জেগেও নেই।
সে যেন কোনো এক অচেতন অবস্থায় রয়েছে।

আমি তার কাঁধে হাত দিয়ে ডাকলাম, "ও মশাই, শুনছেন?" সে
সাড়া দিল না। আমি আবার ডাকলাম, "ও মশাই, শুনছেন?" এবার
সে চোখ খুলল। তার চোখ দুটি লাল। চোখের কোলে পিচুটি। সে
আমার দিকে তাকাল। তার দৃষ্টি ঘোলাটে। সে আমাকে চিনতে পারল
না। সে আমার দিকে তাকিয়ে রইল। তার ঠোঁট নড়ল। সে কিছু বলতে
চাইল। কিন্তু তার গলা দিয়ে কোনো শব্দ বেরোল না। সে আবার চোখ
বন্ধ করল।

আমি তার কপালে হাত বুলিয়ে দিলাম। তার কপাল ঘামে ভিজে
গেছে। আমি তার ঘাম মুছে দিলাম। তারপর আমি তার বুকের উপর
হাত রাখলাম। তার বুক ওঠানামা করছে। তার শ্বাস-প্রশ্বাস চলছে।
তার হৃৎপিণ্ড ধুকপুক করছে। সে বেঁচে আছে। আমি তার পাশে বসে
রইলাম। আমি তার মুখের দিকে তাকিয়ে রইলাম। তার মুখে কোনো
ভাব নেই। সে যেন কোনো এক অন্য জগতে রয়েছে। সে যেন এই
পৃথিবীর কেউ নয়।

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

ഒരു പ്രധാന ഭാഗം. ഈ ഭാഗത്തിന്റെ ഏകദേശം പകുതിയോളം ഭാഗം ഇപ്പോൾ ലഭ്യമല്ല. ഇതിന്റെ ഒരു പകർപ്പ് ഇപ്പോൾ ഉള്ളത് ഡച്ച് ഈസ്റ്റ് ഇന്ത്യാ കമ്പനിയുടെ ആർക്കൈവ്സിലാണ്. ഈ പകർപ്പിന്റെ ഒരു ഫോട്ടോസ്റ്റാറ്റ് കോപ്പി കേരള സർവകലാശാലയിലെ മലയാള വിഭാഗത്തിലുണ്ട

രാധ, തിരുനെൽ കുന്നും കേരളകൗമുദിയും പത്രക്കാരും വന്നിട്ടുണ്ട്. രാത്രി, നാടകം കാണാൻ പറ്റിയില്ല. ഒന്നാം, കാണാൻ കഴിഞ്ഞു.

16.11.1967. 5 AM. ഇന്നലെ കിലുക്കുചാവടി കഴിഞ്ഞ്, ഞാൻ ഒരു വിട്ടിൽ നിന്നു ചിത്രീകരണം (പൂരം) തുടങ്ങി. നിലമേൽ കഴിഞ്ഞ് ചിതൽ സ്കൂൾ പരിസരം ചിത്രീകരിക്കാൻ പോയി. കാറിന്റെ ഒരു ടയർ പഞ്ചറായതിനാൽ രണ്ടു മണിക്കൂർ, അതു നന്നാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട്, ഒരു പോക്കുവരവ് ഒഴിവായി. ചിതൽ സ്കൂൾ ഒരു മിഷനറി സ്കൂളാണ്. ഒരു ചെറിയ കുന്നിൻ മുകളിൽ. ചുറ്റും കുന്നുകൾ. ഒരു ഭാഗത്ത് ഒരു ചെറിയ കുളം. ഒരു ഭാഗത്ത് ഒരു ചെറിയ കുന്നിൻ മുകളിൽ. ഒരു ഭാഗത്ത് ഒരു ചെറിയ കുന്നിൻ മുകളിൽ. ഒരു ഭാഗത്ത് ഒരു ചെറിയ കുന്നിൻ മുകളിൽ. N.S.S. ക്യാമ്പിന്റെ അവസാന ദിവസമാണിന്ന്. 12 മണിവരെ ചിത്രീകരണമുണ്ട്. സ്കൂൾ കുട്ടികളുടെ ഒരു ചെറിയ ഘോഷയാത്രയുണ്ട്. കുറച്ചു പെൺകുട്ടികൾ വർണ്ണക്കുടകൾ പിടിച്ചുകൊണ്ട് നടക്കുന്നു. അവർക്കു പിന്നിൽ കുറച്ചു ചെണ്ടക്കാർ. അവർക്കു പിന്നിൽ കുറച്ചു പെൺകുട്ടികൾ

ഒരു ചിന്തയിൽ തെറ്റിക്കുന്ന ചെറുപ്പക്കാരൻ ഇപ്പോൾ ഇവിടെ ഉണ്ട്. കാലത്ത് ചായകുടിക്കാൻ പോയപ്പോൾ അവിടെ കണ്ടു. ഇന്നലെ രാത്രി ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിയുടെ ജനനത്തിനു സാക്ഷിയായി. ഇപ്പോൾ ഭാര്യയുടെ അടുത്തുതന്നെ ഇരിക്കുന്നു. ഒരു കുഞ്ഞുണ്ടാകുന്നതിന്റെ ചിന്ത ഭർത്താവിനെ ഇങ്ങനെ ഭ്രമിപ്പിക്കുന്നതെന്തിനാണ്? ഒരു കുഞ്ഞിനെ വളർത്തിക്കൊണ്ടുവര

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

?ചിലപ്പോൾ അവർ ഒന്നിച്ചുതന്നെ ഉണ്ടാകുമോ എന്നും ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടു

ഒരു ദിവസം രാവിലെ ഞാൻ ഉണർന്നപ്പോൾ കണ്ടത് ഒരു കാഴ്ചയാണ്. ഞാൻ ഉണരുന്നതിനുമുമ്പേ അവർ രണ്ടുപേരും ഉണർന്നിരുന്നു. അവർ ഒന്നിച്ചിരുന്ന് ഒരു പുസ്തകത്തിലേക്ക് നോക്കുകയാണ്. ഞാൻ ഉണർന്നതറിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ പുസ്തകം അടച്ചുവച്ചു. ഞാൻ ചോദിച്ചു: "എന്താണ് നിങ്ങൾ വായിച്ചത്?" അവർ പറഞ്ഞു: "ഒന്നുമില്ല." ഞാൻ വിടുന്നില്ല. "പറയൂ,

ആണ്. 11 മണിക്ക് ഞാൻ പോയി കിടന്നു. ഉറങ്ങിയില്ല. ഓരോന്നാലോചിച്ചു കിടന്നു. ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഞാൻ ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടു. ഒരു കുന്നിന്റെ മുകളിൽ നിൽക്കുകയാണ്. ഒരു കുന്നിന്റെ മുകളിൽ നിൽക്കുകയാണ്. ഞാൻ ഒരു വീടിന്റെ മുറ്റത്തുകൂടി നടക്കുന്നു

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

[illegible] 10.30-ന് [illegible] 1 മണിക്ക്. [illegible] [illegible] [illegible]

22 Gazelle Office വരുന്നതിനു മുമ്പായി. ചെല്ലുമ്പോൾ ആരും ഒന്നും കാണാതെ ഞാൻ നിന്നു. രണ്ടു പേർ സംസാരിക്കുന്നു, ചിരിക്കുന്നു. ചെല്ലുമ്പോൾ ആരെങ്കിലും ഒന്നു നോക്കുമോ എന്നു വിചാരിച്ചു. ആരും നോക്കിയില്ല. ഞാൻ തന്നെ ചുമ Pinkie Rings കൊണ്ടു കൊടുത്തു. അവരുടെ കൂട്ടത്തിലുള്ള ഒരു കുട്ടിയുടെ കയ്യിൽ ഒരു കുഞ്ഞു കുട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു. അവൾക്കു വേണ്ടിയാണ് ആ കുട്ടി ഇതു വാങ്ങിയത്. ഞാൻ ഒരു പുഞ്ചിരി അവർക്കു നൽകി. അവർ എന്നെ ശ്രദ്ധിച്ചതേയില്ല. ഞാൻ അവിടെ നിന്നു കുറച്ചു നേരം കൂടി. അവർ ഒന്നും ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. ഞാൻ തന്നെ പറഞ്ഞു, "ഞാൻ പോകുന്നു" എന്ന്. അപ്പോൾ അവർ തിരിഞ്ഞു നോക്കി. ഞാൻ പോന്നു. ഞാൻ പോകുന്നതിനു മുമ്പ് ഒരു കാര്യം കൂടി പറഞ്ഞു. ഇനി ഒരു പ്രാവശ്യം ഇതുപോലെ ഉണ്ടായാൽ ഞാൻ ഇവിടെ വരുന്നതല്ല എന്ന്. അവർ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഞാൻ പോന്നു. 7.30 ന് തിരിച്ചു വന്നു.

ഇങ്ങനെ വന്നതിനു ശേഷം ചെല്ലുമ്പോൾ, കാണുമ്പോൾ, ചിരിക്കുക — ഒന്നും അവർ ചെയ്തില്ല. രണ്ടു പേർ മാത്രം — കുട്ടന്റെ അടുത്ത ആൾ ചിരിച്ചു. നീതം. രണ്ടു പുഞ്ചിരി കൊടുത്തു. ഒന്നു തിരിച്ചു കിട്ടി — 2½ രൂപ. 1966-67 ലെ Income tax ചലാൻ വന്നു. 3110 രൂപ കൂടി കെട്ടണം. നാലു പത്തിനകം 2½ രൂപ കൂടി കിട്ടിയാൽ മാത്രമേ കെട്ടുകയുള്ളൂ. കാരണം ഇപ്പോൾ 4½ രൂപയായി. ഇപ്പോൾ നടക്കട്ടെ.

29.11.1967. 5.30 AM. ഇന്നലെ കാലത്തു പോയ ആൾ വന്നു കാണുമെന്നു കരുതി. രണ്ടാമനെ ടൗണിൽ വിട്ടു. ചെല്ലുമ്പോൾ കാണുന്നു Vice Chancellor ടെ Selection നടക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ ചെന്നതു പിറകുവശത്തു കൂടെയാണ്. രണ്ടു പേർ ഞങ്ങളെ കണ്ടു. ഒരാൾ ചിരിച്ചു. ഞാൻ ചിരിച്ചു. ഞാൻ പോന്നു. രണ്ടാമൻ ടൗണിൽ പോയി. ഞാൻ പോയപ്പോൾ ഒരു പ്രാവശ്യം കൂടി ചിരിച്ചു. ഞാൻ പോന്നു. രണ്ടാമൻ ടൗണിൽ പോയി — മൂന്നാമതും. Mrs. Gupta യെ കണ്ടു. അവർ പോയിരിക്കുകയാണ് — Mrs. Varghese

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

[illegible] Lecturer [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

കാണാനാണ്. വേലക്കാരന്റെ പേരുതന്നെ, തൂപ്പുകാരൻ എന്ന്. കഴുത്തിൽ കയർകെട്ടിയ വിളക്കുമായാണ് നടപ്പ്. കൂടെ ഒരു പട്ടിയുണ്ടാവും എപ്പോഴും. ഒരു കുരയ്ക്കൽ.

3.12.1967. ടി.കെ.എ. നായരുടെ വക്കീൽ കാണാൻ വന്നതാണ്. ഇന്നലെ രാത്രി ഒരു മണിക്കൂർ സംസാരിച്ചിരുന്നു

ചെറുകഥാകൃത്തുക്കളുടെ ടാഗോർ സ്മാരക സമ്മേളനം കോഴിക്കോട്ടു വച്ചു നടത്തുന്നതിനെപ്പറ്റി ചർച്ച ചെയ്യുവാൻ വേണ്ടി ഇന്നലെ രാത്രി 8 മണിക്ക് ഞാൻ ഒരു യോഗം വിളിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്നു. ചെറുകഥാകൃത്തുക്കളിൽ കുറച്ചുപേർ വന്നിരുന്നു. പക്ഷേ, ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്തുവാൻ സാധിച്ചില്ല. നാളെ കോഴിക്കോട്ടുനിന്നും പുറപ്പെടുന്നതുകൊണ്ട്, ഞാൻ യോഗത്തിൽനിന്നും പിരിഞ്ഞുപോന്നു. ഇന്നു രാവിലെ 10 മണിക്കുള്ള ട്രെയിനിൽ കയറിയിരുന്നു. ഉച്ചയ്ക്കു ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഇപ്പോൾ 5 മണിയായി. ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കാണ് ഈ കമ്പാർട്ടുമെന്റിൽ. നാളെ കോഴിക്കോട്ടെത്തും. അവിടെ, ഒരു കൂട്ടുകാരനുണ്ട്. അവന്റെ കൂടെ, ഒരു കണ്ണെഴുത്തുണ്ട്.

5. 12. 1967. 5 മണി AM. തണുപ്പുള്ള പ്രഭാതം. ഒരു ചായ കുടിക്കണമെന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, ചായ ഉണ്ടാക്കുന്നതിനുള്ള സൗകര്യം കണ്ടില്ല. ഇനി, അതിനുള്ള സൗകര്യം കണ്ടാലും ഞാൻ ഉണ്ടാക്കുകയില്ല. കാരണം, ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കാണ്. ഒരു കൂട്ടുകാരനുവേണ്ടി ചായ ഉണ്ടാക്കുന്നതിൽ ഒരു സുഖമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ചായ ഉണ്ടാക്കുന്നില്ല. ഇപ്പോൾ കോഴിക്കോട്ടെത്തുവാൻ ഒരു മണിക്കൂർ കൂടിയുണ്ട്. ഇന്നലെ രാത്രി 8 മണിക്കു ഞാൻ വിളിച്ചുകൂട്ടിയ യോഗത്തിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ ഒന്നുകൂടി ഓർമ്മിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്. ടാഗോർ സ്മാരക സമ്മേളനം നടത്തുന്നതിനെപ്പറ്റി ചർച്ച ചെയ്യുവാൻ വേണ്ടിയാണ് ഞാൻ യോഗം വിളിച്ചുകൂട്ടിയത്. ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഈ സമ്മേളനം നടത്തുന്നതുകൊണ്ട് നമുക്കു രണ്ടു പ്രയോജനമുണ്ട്. ഒന്നാമതായി, ടാഗോറിനെപ്പോലെ ഒരു മഹാനായ കലാകാരനെ നമുക്കു ബഹുമാനിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നു. രണ്ടാമതായി, നമുക്കു നമ്മുടെ ഐക്യം പ്രകടിപ്പിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നു. ഇന്നു നമ്മുടെ രാജ്യത്തിൽ ഭിന്നിപ്പിന്റെ വിത്തുകൾ വിതയ്ക്കുവാൻ ചിലർ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്. അതിനെ നാം ചെറുത്തുതോൽപ്പിക്കണം. നമ്മുടെ രാജ്യത്തിന്റെ ഐക്യം നിലനിർത്തുവാൻ നാം പരിശ്രമിക്കണം."

6. 12. 1967. 5. 15 AM. ഇന്നലെ കോഴിക്കോട്ടെത്തിയതിനു ശേഷം ഞാൻ ഉറങ്ങുവാൻ പോയി. രാവിലെ 9 മണിക്കു ഞാൻ ഉണർന്നു. ഉണർന്നപ്പോൾ ഞാൻ ഓർത്തു, ഇന്നലെ രാത്രി ഞാൻ ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടിരുന്നുവെന്ന്. ആ സ്വപ്നത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം ഇപ്പോൾ ഓർമ്മയിലില്ല. പക്ഷേ, ഞാൻ ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടിരുന്നുവെന്ന് എനിക്കറിയാം. ഞാൻ ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടിരുന്നുവെന്നുള്ള ഓർമ്മ എന്നിൽ ഒരു സന്തോഷമുണ്ടാക്കി. ഞാൻ ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടിരുന്നുവെന്നുള്ള ഓർമ്മ എന്നിൽ ഒരു സന്തോഷമുണ്ടാക്കിയതിന്റെ കാരണം ഞാൻ ആലോചിച്ചു. ഞാൻ കണ്ട സ്വപ്നത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം ഓർമ്മിക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചു. ഞാൻ കണ്ട സ്വപ്നത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം ഓർമ്മിക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചതിന്റെ കാരണം ഞാൻ ആലോചിച്ചു. ഞാൻ കണ്ട സ്വപ്നത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം ഓർമ്മിക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചതിന്റെ കാരണം ഞാൻ ആലോചിച്ചതിന്റെ കാരണം ഞാൻ ആലോചിച്ചു. ഞാൻ കണ്ട സ്വപ്നത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം ഓർമ്മിക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചതിന്റെ കാരണം ഞാൻ ആലോച

[illegible] "All glory in his Eucharistic Depth including his Priestly work ... to be his Director of his Soul's Life. You are his most Sensible person we can think of for his glory; you have every qualification needed for" [illegible]

[illegible]

7.12.1967. 5.10 AM. [illegible] P.S.C. [illegible] DPC (Junior) [illegible] 12 [illegible] 1 [illegible] 4 [illegible] DPI [illegible] Phys. Edn. Chem. [illegible]

10.20 PM. [illegible] (Ps. 96) [illegible] Rs. 60 [illegible] Parish [illegible]

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

9.12.1967. 5.30 AM. 3.30 രാത്രി ഉറക്കത്തിൽ നിന്നും ഉണർന്നു. രാത്രിയിലെ ഉറക്കം ഇടയ്ക്കിടെ മുറിഞ്ഞു. ഇന്നലെ രാത്രി 12 മണിക്കു ശേഷം ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല

രാത്രി ഒന്നര മണിക്കൂർ ഞാൻ ഉറങ്ങിയിരുന്നു. ഞാൻ വന്ന വഴിയിൽ നിന്ന് വീണ്ടും ഓടിച്ചു കൊണ്ടു പോയി. ഒരു സ്ഥലത്ത് ഒരു ചെറിയ ചായക്കടയുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ 10 മണിക്കു പോയി. 11 മണിക്ക് കാണാം.

10.12.1967. 5 PM. ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഒറ്റയ്ക്കായി. ഒരു വർഷത്തിൽ കൂടുതൽ സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരാൾ, ഞാൻ ആ വീട്ടിലെത്തുമ്പോൾ കൂടെ വരുന്നു, പിരിയുന്ന സമയം വരെ ഒപ്പമിരിക്കുന്നു. ഇതിനെപ്പറ്റി ഓർക്കുമ്പോൾ ഒരു വീട്ടിലെ ഒരു അപൂർവ്വാനുഭവമായിരുന്നു. ഞാൻ എന്തായാലും ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനെന്ന് ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു.

G.P.O. യിൽ പോയി ഒരു വിലാസം കൊടുത്തിട്ടു പോന്നു. ഫോൺ നമ്പർ കൊടുത്തു; കിട്ടിയില്ല. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞ് 11 മണിയോടെ ഡി.ഒ. വിൽനിന്നും "സുസു 2" എന്ന കുട്ടിക്കുപ്പായം വാങ്ങി കൊണ്ടു പോയി കൊടുത്തു. 1947 മുതൽ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന ഒരാൾക്കു വേണ്ടി ഒരു കുപ്പായം വാങ്ങുമ്പോൾ അതിനെ "ചുന്നു പുന്നു" എന്നു വിളിക്കാതെ വയ്യല്ലോ. ഫോൺ നമ്പർ മാറിപ്പോയിരുന്നു. ഓഫീസിൽ വിളിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ കിട്ടി. ഓഫീസിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞ് വീണ്ടും വിളിച്ചു. ഉടനെ കിട്ടി. ഞാൻ ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞ് വരാമെന്നു പറഞ്ഞു. ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞ് ഞാൻ

Digitized by Asiatic Society Mumbai

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [

২৫.১২.১৯৬৭. ৭.৪ PM. ১৬/১-৫ সংখ্যক মামলা।

বিজ্ঞ উকিল ডি.এম. ঘোষ ও অন্যান্য আইনজীবী এজলাসে উপস্থিত আছেন, কিন্তু আসামি উপস্থিত নেই, আসামি পক্ষের কোনো আইনজীবীও উপস্থিত নেই। আদালত সমন জারির আদেশ দিয়েছিলেন, সমন জারির প্রতিবেদন ফেরত এসেছে। আসামি ইচ্ছাকৃতভাবে আদালতের সমন এড়িয়ে চলছে বলে প্রতীয়মান হচ্ছে। আসামি ১৬০৫ সালের ১৫ নং ধারা অনুযায়ী ঘোষিত পলাতক অপরাধী। তাকে গ্রেপ্তার করে আদালতে হাজির করার জন্য পুলিশ সুপার, ফরিদপুর বরাবর ওয়ারেন্ট ইস্যু করা হলো। ওয়ারেন্ট ফেরত আসার তারিখ ধার্য করা হলো ১৫.১.৬৮। ওয়ারেন্ট ফেরত আসার পর আসামি হাজির হলে বা গ্রেপ্তার করা হলে তাকে ১৫.১.৬৮ তারিখে আদালতে হাজির করার জন্য ফরিদপুর জেলা কারাগারের সুপারিনটেনডেন্ট

Digitized by Bangla Akademi Bangla Akademi

Digitized by Barisal Bahitya Akhadmi

Digitized by Barisal Sahitya Akademi

Digitized by Kerala Sahitya Akademi

Digitized by Boorna Sahitya Akademi

ক্ষেত্রে ব্যবহার করা হয়েছে। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার। এই ধরনের ব্যবহার বাংলা ভাষায় খুব একটা দেখা যায় না। তবে এটি ব্যবহার করা হয়েছে বলে এটি ভুল নয়। এটি একটি বিশেষ ধরনের ব্যবহার।

ও পুনঃ পুনঃ ঘোষণা করিয়াছেন। তিনি ধর্ম্মের নামে কোনও প্রকার
অত্যাচার বা অবিচার সহ্য করিতে পারিতেন না। তাঁহার সময়ে
ধর্ম্মের নামে যে সকল অত্যাচার হইত তাহা তিনি নিবারণ করিয়াছিলেন।
তাঁহার রাজত্বকালে ধর্ম্মের নামে কোনও নরহত্যা হয় নাই। তিনি
সকল ধর্ম্মের লোককে সমান চক্ষে দেখিতেন। তাঁহার রাজত্বকালে
কোনও ধর্ম্মের লোকের উপর অত্যাচার হয় নাই। তিনি সকল ধর্ম্মের
লোককে সমান ভাবে রক্ষা করিতেন। তাঁহার রাজত্বকালে সকল ধর্ম্মের
লোকেরা সমান ভাবে রাজকার্য্য করিতে পারিত। তিনি সকল ধর্ম্মের
লোককে সমান ভাবে রাজকার্য্যে নিযুক্ত কর

Digitized by Meerala Sahitya Akademi

Digitized by Barisal Sahitya Akademi

মানুষগুলো। "আমরা তো ছোটবেলা থেকে এই গ্রামে আছি, আমাদের কোনো
সমস্যা হয়নি।" আমি বললাম, "কিন্তু ভবিষ্যতে হতে পারে। আমরা
এখন এমন একটা সময়ে আছি যখন আমাদের কাজের প্রভাব অনেক দূর
পর্যন্ত যাচ্ছে।" তিনি মাথা নাড়লেন, কিন্তু বোঝা গেল না তিনি
আমার কথা বুঝেছেন কি না। সেদিন সন্ধ্যায় আমি ডায়েরিতে লিখলাম,
"সমস্যা যখন অদৃশ্য থাকে, তখন তার সমাধানও কঠিন হয়ে ওঠে।"

পরদিন সকালে আমরা ফিরে আসার জন্য রওনা হলাম। ফেরার পথে
আমি ইচ্ছা করেই একটু ঘুরপথে এলাম, যাতে আরও কিছু গ্রাম দেখতে
পারি। প্রতিটি গ্রামেই একই চিত্র—কিছু মানুষ সচেতন, কিছু
সম্পূর্ণ অজ্ঞ। শহরে ফিরে আমি একটি প্রতিবেদন তৈরি করলাম।
সেখানে তথ্য, ছবি আর মানুষের কথা তুলে ধরলাম। কিন্তু জানতাম,
এই প্রতিবেদন হয়তো খুব কম মানুষই পড়বে। তবুও লিখলাম, কারণ
চুপ করে থাকা মানে সমস্যাকে মেনে নেওয়া।

কয়েক সপ্তাহ পর আমার সম্পাদক আমাকে ডেকে পাঠালেন। তাঁর
হাতে আমার প্রতিবেদন। তিনি বললেন, "লেখাটা ভালো হয়েছে, কিন্তু
আমরা এটা ছাপতে পারব না। বিজ্ঞাপনদাতারা অসন্তুষ্ট হতে পারে।"
আমি কিছু বলিনি। শুধু মাথা নেড়ে বেরিয়ে এসেছিলাম। সেদিন
বুঝেছিলাম, সত্য বলার পথ সবসময় মসৃণ নয়। তবুও আমি থেমে
যাইনি। কারণ আমি জানতাম, একদিন না একদিন এই কথাগুলো
কারও না কারও কাজে লাগবে।

Digitized by Borak Sahitya Akademi

ঘরে পাত্র রেখে তাকিয়ে থাকা ও মাঝে মাঝে দেওয়ালে মাথা ঠুকে যাওয়া। তারপর একদিন হঠাৎ দেখা গেল সে ঘরে নেই। কোথায় চলে গেছে কেউ জানে না। তার ঘরে পড়ে রইল তার ছেঁড়া কাপড়, ভাঙা বাক্স আর কিছু বই। সেই বইগুলোর মধ্যে একটা খাতা পাওয়া গেল। তাতে লেখা ছিল কিছু কবিতা। কবিতাগুলো ভালো কি মন্দ, তা বলা কঠিন। কিন্তু প্রতিটি লাইনে এমন একটা যন্ত্রণা ছিল যা পড়লে বুকের ভেতর চিনচিন করে ওঠে।

গ্রামের লোকেরা বলাবলি করতে লাগল যে, মেয়েটা পাগল হয়ে গিয়েছিল। কেউ কেউ বলল, প্রেমে ব্যর্থ হয়েছে বলেই এমন করছে। কিন্তু কেউই সত্যিটা জানত না। সত্যিটা ছিল আরও করুণ। সে কাউকে ভালোবাসেনি, কারও কাছে প্রত্যাখ্যাতও হয়নি। সে শুধু একা ছিল। এমন একাকিত্ব, যা কাউকে বোঝানো যায় না, কাউকে দেখানো যায় না। সে একাকিত্ব নিয়ে সে লড়ছিল একা একা, আর শেষ পর্যন্ত হেরে গিয়েছিল।

আমি যখন খাতাটা পড়ি, তখন আমার বয়স ছিল সতেরো। সেই বয়সে মনে হয়েছিল, এই মেয়েটা আমার মতোই কিছু একটা খুঁজছিল। হয়তো ভালোবাসা, হয়তো বোঝাপড়া, হয়তো শুধু একটু আশ্রয়। আমি তাকে কখনো দেখিনি, তার সঙ্গে কথা বলিনি, তবু মনে হয়েছিল আমরা একই অন্ধকার পথে হাঁটছি। সেই ভাবনা থেকেই আমি তার গল্প লিখতে বসেছিলাম। ভেবেছিলাম, লিখলে হয়তো কষ্টটা একটু কমবে। কিন্তু কষ্ট কমেনি, বরং আরও গাঢ় হয়েছে।

আজ এত বছর পর আমি বুঝতে পারি, সে আসলে কাউকে দোষ দিতে চায়নি। সে শুধু বুঝতে চেয়েছিল, কেন তার জীবনটা এমন হলো। কেন সে এত একা, এত অসহায়। এই প্রশ্নের উত্তর সে কখনো পায়নি। আমিও পাইনি। হয়তো এই প্রশ্নের কোনো উত্তর নেই। কিছু কষ্ট আছে যা ভাষায় ধরা যায় না, কিছু একাকিত্ব আছে যা কাউকে বোঝানো যায় না। সেই কষ্ট আর একাকিত্বের কথা বলতেই আমি এই গল্প লিখেছিলাম। আজ মনে হয়, সেই মেয়েটা হয়তো কোথাও আছে, হয়তো আর কষ্ট পাচ্ছে না। আর যদি সত্যিই তা হয়, তবে এই লেখা তার কাছে পৌঁছে যাক—এই ইচ্ছাটুকুই আমার সবচেয়ে বড় সান্ত্বনা।

Digitized by Boral Sahitya Akademi

ঘোড়ার পিঠে চড়ে যুদ্ধ করে যে সৈনিক। অশ্বারোহী সৈন্যের একক হলো নিষ্ক। ঘোড়সওয়ার। অশ্বারোহী। অশ্বারূঢ়। অশ্বারূঢ়। অশ্বারোহী। অশ্বারোহী। অশ্বারোহী

Digitized by Meenakshi Bhattiya Akhadmal

ভাষা ও সাহিত্য

— মাতৃভাষার যে কয়টি মৌলিক সমস্যা নিয়ে আমাদের আলোচনা করতে হবে তার মধ্যে প্রথম হচ্ছে বানান-সমস্যা। বাংলা ভাষার বানান-সমস্যা নিয়ে বহু আলোচনা হয়েছে, কিন্তু এখনো তার কোনো সুষ্ঠু সমাধান হয়নি। এর প্রধান কারণ হচ্ছে বাংলা ভাষার বানানের মধ্যে কোনো নিয়মের শৃঙ্খলা নেই। বাংলা ভাষার বানানের মধ্যে যে বিশৃঙ্খলা রয়েছে তার জন্য দায়ী হচ্ছে বাংলা ভাষার ঐতিহাসিক বিবর্তন। বাংলা ভাষা সংস্কৃত ভাষা থেকে জন্মলাভ করেছে। সংস্কৃত ভাষায় যে বানান-পদ্ধতি ছিল তার সঙ্গে বাংলা ভাষার বানান-পদ্ধতির কোনো মিল নেই

২৭.১২.৬৭. ৫:৩০ PM. ৫° উত্তর ১২০° পূর্ব. সমুদ্রপৃষ্ঠ থেকে ১২ মাইল উঁচুতে। আকাশ পরিষ্কার, নিচে মেঘের সমুদ্র। আমরা ফ্লাইং ফিশ ক্লাবের ৩৭ জন সদস্য এবং ৪ জন ক্রু নিয়ে মোট ৪১ জন যাত্রী। বিমানের নাম 'নীলপাখি'। ক্যাপ্টেন রফিকুল আলম ও কো-পাইলট সুমনা হক। আমাদের গন্তব্য ছিল ৩০০ মাইল দূরে অবস্থিত প্রবাল দ্বীপ 'কোরাল কে'। সেখানে আমরা ৩ দিন থাকার কথা ছিল।

সকাল ৭:১৫-এ ব্রেকফাস্ট পরিবেশন করা হয়। মেনু ছিল: ডিমভাজা, পরোটা, আলুভাজি, ফল এবং চা বা কফি। ব্রেকফাস্টের সময় ঘোষণা দেওয়া হয় যে বিমানে মোট ৩টি ফ্লাইং ফিশ ক্লাব সদস্য রয়েছেন যাঁরা প্রত্যেকে ১০০-র বেশি বার উড়েছেন। তাঁদের একজন, ৬৮ বছর বয়সী আবদুল মতিন, এখনো নিয়মিত প্রতিযোগিতায় অংশ নেন। তিনি বলেন, "আমার প্রথম উড়ান ছিল ১৯৭১ সালে, তখন ডানা ছিল কাঠের।" তাঁর কথা শুনে সবাই হাসলেও, পরে অনেকে তাঁর কাছে ফ্লাইং টেকনিক নিয়ে পরামর্শ চান।

সকাল ৯:৪০-এ প্রথম ফ্লাইং ফিশ দেখা যায়। ডানার দৈর্ঘ্য প্রায় ১২ ইঞ্চি, রং রুপালি-নীল। ক্রু সদস্য রাকিব হাসান জানান, এরা সাধারণত ঝাঁক বেঁধে ওড়ে এবং শিকারি মাছের হাত থেকে বাঁচতে পানি থেকে লাফ দেয়। একটি ফ্লাইং ফিশ ডেকে এসে পড়ে, সেটি ক্রুরা সংগ্রহ করে রাতের খাবারে ভাজা করে দেবে বলে জানায়। ফ্লাইং ফিশ ভাজা খাওয়ার অভিজ্ঞতা অনেকের জীবনে এই প্রথম।

দুপুর ১২:৩০-এ ল্যান্ডিং শুরু হয়। কোরাল কে একটি ছোট প্রবাল দ্বীপ, দৈর্ঘ্যে ৩ মাইল, প্রস্থে সর্বোচ্চ ১ মাইল। দ্বীপে কোনো স্থায়ী বসতি নেই, শুধু কয়েকটি কাঠের কুঁড়েঘর আছে যা মাছ ধরার নৌকার ক্রুরা ব্যবহার করেন। আমাদের জন্য ১২টি তাঁবু খাটানো হয়েছিল। ল্যান্ডিং-এর সময় বিমানের ডানা ভাঁজ করে রাখা হয়, এবং ৪ জন ক্রু মিলে বিমানটিকে ধীরে ধীরে বালুর উপর টেনে তোলেন। এই অংশটি দেখতে অনেক দর্শনার্থী এসে জড়ো হয়েছিলেন।

দুপুরের খাবার ছিল গ্রিল করা স্নাপার মাছ, ভাত, সালাদ এবং নারকেলের পানি। খাবার পরিবেশন করেন ক্রু সদস্য ফারুক আহমেদ, যিনি ১৫ বছর ধরে এই রুটে কাজ করছেন। তিনি জানান, দ্বীপে মিষ্টি পানির কোনো উৎস নেই, সব পানি বিমানে করে আনা হয়েছে। ফারুক আরও বলেন যে এই দ্বীপে কাছাকাছি সময়ে ৩টি বিমান অবতরণ করেছে, তবে এত বড় দল এই প্রথম। তাঁর ভাষায়, "এত মানুষ একসাথে এলে দ্বীপটা ছোট মনে হয়, কিন্তু সুন্দর মনে হয় আরও।"

বিকেল ৩:১৫-এ স্নরকেলিং-এর ব্যবস্থা করা হয়। দ্বীপের পূর্ব পাশে অগভীর প্রবাল প্রাচীর রয়েছে, গভীরতা ৩ থেকে ১৫ ফুট। ৩৭ জনের মধ্যে ২৯ জন অংশ নেন। বাকিরা তীরে বসে ছবি তোলেন। স্নরকেলিং-এর সময় দেখা যায় ক্লাউনফিশ, প্যারটফিশ, ব্লু স্টার এবং একটি ছোট কচ্ছপ। কচ্ছপটি ক্রুদের কাছে পরিচিত, তাঁরা তাকে 'মিস্টার ব্লু' নামে ডাকেন। সন্ধ্যা ৬:৩০-এ সূর্যাস্ত দেখা যায় পশ্চিম দিগন্তে, আকাশ ও সমুদ্র একই রঙে রঙিন হয়ে ওঠে।

রাতের খাবার ছিল বারবিকিউ। মেনু: গ্রিল করা চিকেন, বেকড আলু, কোলস্লো, গার্লিক ব্রেড এবং ক্রিম ক্যারামেল। ক্যাপ্টেন রফিকুল আলম ডেকে এসে সবার সঙ্গে পরিচিত হন এবং ফ্লাইং ফিশ ক্লাবের সংক্ষিপ্ত ইতিহাস তুলে ধরেন। ক্লাবটি ১৯৬৭ সালে ৬ জন সদস্য নিয়ে শুরু হয়েছিল। বর্তমানে সদস্য ১৪২ জন, যাঁদের মধ্যে ১১ জন মহিলা। ক্লাবের নিয়ম অনুযায়ী প্রতিটি সদস্যকে অন্তত ১০টি ভিন্ন দ্বীপে অবতরণ করতে হয়। এই ফ্লাইটে ৭ জন সদস্য তাঁদের ১০০তম দ্বীপ সম্পন্ন করেন।

Digitized by Boroma Sahitya Akademi

[illegible]

30.12.1967. 5 AM. [illegible]

31.12.1967. [illegible]

Digitized by Boroma Sahitya Akademi

[illegible] (1969) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[